श्रीमद् राजचंद्र प्रणित

तत्त्वज्ञान.

मांथी

छपावी प्रसिद्ध करनार.

मुमुक्षु.

शांतिविजय प्रीन्टींग प्रेसमां इश्वरलाल केशवलाल
वकील अने माणेकलाल माधवजीए छाप्युं.
ठे. ढींकवा चोकी-अमदावाद

आवृती प[illegible]मी   प्रत १०००

संवत १९७५   सने १९१९

अहो, सत्पुरुषनां वचनामृत ! मुद्रा अने सत्समागम! सुषुप्त चेतनने जाग्रत करनार, पडती वृत्तिने स्थिर राखनार, दर्शन मात्रथी निर्दोष, अपूर्व स्वभावने प्रेरक, स्वस्वरुप प्रतीति, अप्रमत्त संयम, अने पूर्व वितराग निर्विकल्प स्वभावना कारण–भूत–छेल्ले अयोगी स्वभाव प्रगट करी अनंत अव्याबाध स्वरुपमां स्थिति करावनार त्रिकाळ जयवंत वर्तो.

संवत १९५६

ॐ शांतिः शांतिः शांतिः

ॐ

जगद् भूषण जीनवरा, जगद् वंद्य जगमांय,
यज्ञ कर्मना दुषणने, पावन करो पळमांय.

स्वधर्म बंधु,

कीधां हशे कुकर्म देहे, तमप्रति, आ वरसमां,
छोडयां हशे वळी वाक्शस्त्रो, त्तमप्रति, आ वरसमां;
चींतव्युं हशे बुरुं तमारुं मनमहीं आ वरसमां,
दोप अगणित मम थकी एवा थया, आ वरसमां.
दोषनो देणदार हुं, देवुं पतावा मरुं मथी,
माफी मुडी विण लाज प्रभुजी, हाथ मुज रे'वीनथी;
बांधव बनी बंध बाळजो, हिसाब ए मुडी थकी,
जंजीर जडेलां हाल तोडो, काळ मृत्युं छे नकी.

स्मृतिनुं सरोवर जोइए तेवुं निर्मळ नहीं होवाथी जन्म पामेली 'हशे' एवी ऊडाउ कबुलात माफीनी परम जीज्ञासाने लेश पण क्षीण करती नथी एम विचारशो.

दोषना दावानळने बुझावनार परम शितळमय पर्वनो अद्भुत अनुभव मात्र दोषरहित विरलानेज थाय; मम जेवा रांकने शुं !

एज नामुं मांडी वाळवानी विनंती.

तत्वज्ञाननुं शुद्धि पत्रक.

पृष्ट.	लीटी.	अशुद्ध	शुद्ध.
१	६	थंत्रां	थया
२	४	एकके	एके
४	३	जीवितं	जीवितव्य
४	३	करवुं	करवा
७	१४	बोनापार्टनुं	बोनापार्टने
८	३	कृत्यने	कृतनो
८	३	धारतो	धारता
१०	३	प्रथग	प्रथम
१०	१४	कार्थे	का अने आपात्ति विना
१२	४	तुरंगी	दोरंगी
१३	३	एम थवुं	ए वस्तुओ जीतवी
१४	१	करजो	करजे

१४	२	विरागमां	निराज्यतांमां
१५	१४	(करज)	(क–रज)
१६	१	(करज)	(कर–ज)
१६	१	राजाना	राजानो
१६	२	करने धरावनार	कर उघरावनार
१६	४	भाग	भाव
१६	१०	मानी	मान
१६	१३	ह्वे ते	ह्वेने
१७	१०	कृत्यकृत	कृतकृत्य
१७	१३	पण विषयासक्त	विषयासक्त पण
१७	१५	ज्ञानीओनुं ए	ए ज्ञानीओनुं
१८	६	स्व शान्ति अर्थे	स्व शक्ति समान
२०	११	सहनशीलता	सहनशीलता -नि-
		निरुप योगी	रुपयोगी
२१	११	में	मने

२२	१०	सहेलो	छेल्लो
२३	१०	व्यवस्थित	अद्भूत
२३	१३	करवो योग्य नथी छतां ज्यां सुधी तेवी दशा न थाय त्यां सुधी सत्पुरुषनो समागम अवश्य शेववो घटे छे	न करो, न चालतां करो तो सत्पुरुषनो करो.
२६	३	रहो,	रहो, नियमथी काम करो
२६	१५	थी अभेद	थी स्वस्वरूपमय
२७	२	मनने वश कर्युं तेणे जगत्ने वश कर्युं	जगत्ने वश करवा माटे मनने वश करो

२७	३	करवो ? अनंत	करवो ? कां अरे ? अनंत.
२७	४	स्त्रीरुपे भोगवीए	स्त्रीरुपे मानी भोगवीए
२७	५	धारण करतां	धारण करवा करतां
२८	१०	नथी.	नथी "
२८	१०	नथी.	नथी. शुकल अंत:करणथी गुप्त चमत्कारनो विचार करवो उचित छे.
३०	९	निर्जनावस्थाने	निर्जरावस्थाने
३०	१३	ज्ञानी न कही शकाय	ने हुं ज्ञानी कहेतो नथी.
३१	७	दुं	हुं
३२	३	मळशे नहीं	मळी नथी

३२	६	जे	के जे
३२	१२	मूर्छा	मूर्छा ए ज
३२	१३	वखते	वखते तमे
३३	६	ते	ते आ जगत्नो
३३	११	मूल	भ्रम
३३	११	मिथ्यात्व,	मिथ्यात्व, ब्रह्म ते आत्मा, शंका ए ज शल्य छे.
३५		धर्मनुं	तत्वज्ञाननुं
३५	१०	जेनाथी	ज्यांथी
३६	१५	शुद्धाशुद्ध	शुभाशुभ
३८	१	त्याग	भाव
४०	२	छुं.	छउं अंतरमां सुख छे; बहार शोधवाथी मळशे नहीं–

अंतरनुं सुख अंत-
रनी समश्रेणीमां छे;
स्थिति थवा माटे
बाह्य पदार्थोनुं वि-
स्मरण कर आश्चर्य
भूल समश्रेणी रहेवी
बहु दुर्लभ छे; नि-
मित्ताधिन वृत्ति फरी
फरी चलीत थइ जशे
न करवा अचळ
गंभीर उपयोग राख
आ क्रम यथायोग्य-
पणे चाल्यो आव्यो
तो तुं जीवन त्याग
करतो रहीश-मुझा-

			इश नहीं, निर्भय थइश. भ्रमामां तने हित कहुं छउं.
४०	३	एवा भावनी व्याख्या प्राये	एम व्याख्या न कर
४२	८	सुख छे.	सुख छे. जगत्मां कोइ एवुं पुस्तक वा लेख वा कोइ एवो शाक्षि त्राहित तमने एम नथी कही शकतो के आ सुखनो मार्ग छे, वा तमारे आम वर्त्तवुं, वा सर्वने एक ज क्रमे उगवुं. ए ज.

			सूचवे छे के त्यां कंइ प्रबळ विचारणा रही छे.
४२	१०	एक	आ
४२	११	एक	आ
४३	११	शीख्या छो तो क्यांथी शीख्या छो ?	क्यांथी शीख्या छो ? आ पूर्नावृत्ति रूपे शीख्या छो? नहीं तो शिक्षण मिथ्या ठरसे ?
४४	२	बाधता	अबाधता
४४	२	निर्बाधता	निराबाधता
४४	५	सत्य	ठीक
४७	५	योग्य छे.	योग्य छे.
			९ कोइपण का-

			मनी निराशा इच्छवी परिणामे पछी जेटली सिद्धि थइ, तेटलो लाभ एम करवाथी संतोषी थवाशे (रहेवाशे.)
४८	१०	सत् सुखना	सत् सुखनो
५०	३	नथी;	नथी; अथवा मोक्षनी प्राप्ति थती नथी.
५०	५	कह्युं छे.	कह्युं छे. आ अनादि काळनो गुप्त तत्त्व संतोना हृदयमां रहेल ते पाने

			चडाव्युं छे. ८ आमां कहेली वात सर्व शास्त्रने मान्य छे.
५१	२	जोइए.	जोइए. १३ आ ज्ञान मार्गनी श्रेणी कही, ए पाम्या विना बीजा मार्गथी मोक्ष नथी. १४ ए गुप्त तत्त्वने जे आराधे छे ते प्रत्यक्ष अमृतने पामी अभय थाय छे.

५५	८	निःशंका	निःशंक
६०	७	थवाय छे,	थवा पछी
६०	१२	चडाय	पडाय
६०	१०	थनांरने	थनारने पाछळथी
६२	११	संभवे.	संभवे छे.
६३	११	मानवी,	मानवी.
			१० थोडा पण पाका स्नेही राखवा.
६७	१३	निमग्र	निमग्न
६८	७	ज्ञान ध्यान-मां प्रमाद र-हित प्रवर्त्तन	प्रमाद रहित ज्ञान ध्यानमां प्रवर्त्तन
६८	८	आत्म चारित्रमां	आत्म चारित्रमां
६९	५	सुख अंतरमां छे, ते	अंतरमां सुख छे.

६९	६	नहीं मळे	मळशे नहीं
६९	१०	एवो द्रढ उ- पयोग राखवो	एमां द्रढ उपयोग
६९	१५	वखते	अर्थात्तुं वखते
७०	४	भ्रमामा	भ्रमा मा
७०	१२	गंभार	गंभीर
७०	१५	निर्भय	निर्भय
७५	७	सं ान्न	संपन्न
७५	१४	'कर्मनो	'द्रव्य कर्मनो
७५	१५	आदिना	आदिनो.
११३	१३	लही.	लहो.
११५	६	वधुं,	बधुं,
११६	७	संभारी ! २	समारी ! २
११७	८	निक्षेप	निक्षेपे
१२२	११	भुजमां	मुजमां

१२३	१०	मर्वादा	मर्यादा
१२४	४	वतावुं	वतावुं
१२४	५	दीननाथ	दीनानाथ
१२४	११	वंधन	बंधन
१२५	१४	उस्सेंहि	उससेंहि
१२६	१	मंतमंडन	मतमंडन
१२७	२	चतुरंगुलॅ	चतुरांगुल
१२८	४	म्यारा	न्यारा
१२८	७	पाथाकी	पायाकी
१२९	७	वंधन	बंधन
१३०	११	निजँ	जिन
१३२	४	विजुं	बीजुं ने
१३२	९	त्रणे	त्रणे
१३२	१०	आतमरुप	आत्मारुप
१५३	१	नरकनुं	नरकुं

१५३	३	आत्मा नारो ?	आत्म तारो ?
१६३	१५	टीक	ठीक
१६६	१	बुध जनो	बुध जननो
१६६	११	एहि	एह,
१६७	३	होन न्युनसें न्युनता	नहि जाण्यो निज-रूप तो, सब जाण्यो सो फोक
१६८	४	षटे	मटे
१६८	५	क्यां इछत ? खोत त सबें, है हत्रे, छे	हे जीव शुं इच्छत
१७४	२	वधो	बधो
१७४	९	व्य मोहदि	व्यामोहादि
१७५	१३	आरा रन	आराधन
१७८	११	तेभ	तेम
१७९	१२	फे	के

१८०	७	अमथा	अन्यथा
१८०	१०	उमन्न	उत्पन्न
१८२	६	(गुपस्थानक)	(गुणस्थानक
१८२	१२	संकल्पेलुं	संकल्पेलु
१८३	६	प्रकारेनुं	प्रकारनुं
१८३	१३	उम	एम
१८४	१३	ए	जे
१०६	११	एवा छे	एवो छे
१८६	१२	जणे	जेणे
१८९	५	शुष्क किया	शुष्क क्रिया
१९०	१४	ममजे	समजे
१९१	९	शास्त्रामां	शास्त्रोमां
२०१	१४	साघन	साधन
२०४	१४	साघननो	साधननो
२११	५	परमार्थ थी	परमार्थथी

२१३	११	विरोघ	विरोध
२१५	७	तार्या	तार्या
२१८	२	गाभथी	गामथी
२१८	६	स्नाय	स्वाय
२१९	८	मान	माने
२२०	२	साघनथीं	साधनथी
२२१	१५	बुझ्या	बुझया
२२२	९	स्वयंबोघ	स्वयंबोध
२२३	२	वर्थे	अर्थे
२२३	७	प्रणाणिक	प्रमाणिक
२२५	५	आत्गज्ञान	आत्मज्ञान
२२६	३	हतु	हतुं
२२६	८	हतु	हतुं
२२६	८	वार	बार
२२६	९	आत्म विचारमा	आत्म विचारमां
२३३	४	वीतरोग	वीतरागे

૨૪૧	૧	दवादि	देवादि
૨૪૨	૨	लोप	लोपे
૨૪૩	૧	सग वीजा	संग बीजा
૨૪૪	૨	डुवे	डुबे
૨૪૩	૨	मतार्थमां	मतार्थमां
૨૪૫	૧૦	करबाने	करवाने
૨૪૮	૧૦	सदगुरु	सद्गुरु
૨૪૮	૧૩	सदगुरु प्रत्ये	सद्गुरु प्रत्ये
૨૪૯	૬	जेयी	जेथी
૨૫૦	૧૦	प्रोक्षपद	मोक्षपद
૨૫૧	૫	एबी	एवी
૨૫૪	૧૫	ऽत्पति	उत्पत्ति
૨૫૫	૧૪	स्वमाव परणातिए	स्वभाव परण-तिए
૨૬૪	૮	अनुभबथी	अनुभवथी
૨૬૮	૧૨	जात्मा दृष्टि	आत्मा दृष्टि

२६९	९	जणे	जाणे
२७१	५	अवरुथामां	अवस्थामां
२७१	६	अवस्थाओथी	अवस्थाओथी
२७१	१२	भग	भंग
२७३	१०	वेद्का	वेदकता
२७६	१२	धिखे	विखे
२७७	९	ऐवो	ऐवो
२७८	३	अनुभबनुं	अनुभवनु
२७८	१३	पदार्थयी	पदार्थथी
२८०	१	चैतन्यप्रणाथी	चैतम्यपणाथी
२८२	२	शिष्य	शिष्य
२८१	७	विपे	विखे
२८३	१२	त्रिकाळ	त्रिकाळ
२८४	६	पामवा योग्य	पामवा योग्य
२८५	७	थया	थयो
२८५	११	उप्तात्ति	उत्पत्ति

૨૮૫	૧૨	ઉત્પન્ન	ઉત્પત્તિ
૨૮૬	૩	ઉત્પત્તિ	ઉત્પત્તિ
૨૮૬	૭	ઉત્પત્તિ	ઉત્પત્તિ
૨૮૬	૯	ઉત્પત્તિ	ઉત્પત્તિ
૨૮૬	૧૧	અપસિદ્ધાતરૂપ	અપસિદ્ધાંતરૂપ,
૨૮૭	૪	લયનૃં	લયનું
૨૮૭	૧૦	બઘા	બધા
૨૮૭	૧૩	નર્થી	નથી
૨૮૮	૧૪	ઉત્પત્તિ	ઉત્પત્તિ
૨૯૧	૮	જે	તે
૨૯૫	૧૨	યાથ	થાય
૩૦૦	૫	કર્મના	કર્મનો
૩૦૩	૨	ધર્મ	મર્મ
૩૦૩	૮	એભ	એમ
૩૦૪	૮	જે	જ
૩૦૪	૧૯	અનાયસિથી	અનાયાસર્ય

३०४	१३	इर्श्वरादि	इश्वरादि
३०८	५	त्वरुप	स्वरुप
३०९	१३	फहेलां	कहेलां
३११	९	प्रमाणांशना	प्रमाणांसनो
३११	१२	उत्तरमा	उत्तरमां
३१४	११	भानमा	भानमां
३१४	१०	छता	छतां
३१५	१४	स्वभा रुप	स्वभावरुप
३१७	११	आक्रिकता	अक्रियता
३१९	१२	जडं	जड
३२०	५	अथान्	अर्थात्
३२१	९	गृत्यु	मृत्यु
३२१	३२	फळ सन्मुख	फळ सन्मुख
४२३	१०	उप्तत्ति	उत्पत्ति
३२४	९	अध्य वसायथी	अध्यवसायथी
३२५	८	निःक्रय एट्ले	निःक्रय एटले

३२८	२	द्रव्य	द्रव्य
३२८	१२	शुमाशुभ	शुभाशुभ
३२९	७	ऽर्ध्व लोके	उर्ध्वे लोके
३२९	९	कर्म विशेप"	कर्म विशेष
३३६	१	अत्पा युष्यवाळा	अल्पा युष्यवाळा
३४१	१३	क्रमनो	कर्मनो
३४४	१४	अन	अने
३४५	४	संदह ?	संदेह ?
३४६	१३	साघसे	साधसे
३४८	१	कराने	करीने
३४८	५	वे .ना	वेषनो
३४९	८	उहा...ना	उदासीनता
३४८	१३	समकी तेने	समकीतने
३६०	८	शिप्ये	शिष्यो
३६८	६	आत्मनां	आत्मानां

श्रीमद् राजचंद्र प्रणित

तत्त्वज्ञान.

मांथी

पुष्पमाळा.

१ रात्रि व्यतीक्रमी गइ, प्रभात थयो; निद्राथी मुक्त थया भावनिद्रा टाळवानो प्रयत्न करजो.

२ व्यतीत रात्रि अने गइ जींदगी पर दृष्टि फेरवी जाओ.

३ सफळ थयेला वखतने माटे आनंद मानो अने आजनो दिवस पण सफळ करो. निष्फळ थयेला दिवसने माटे पश्चाताप

करी निष्फळता विस्मृत करो.

४ क्षण क्षण जतां अनंतकाळ व्यतीत थयो छतां सिद्धि थइ नहीं.

५ सफळजन्य एकके बनाव ताराथी जो न बन्यो होय तो फरी फरीने शरमा.

६ अघटित कृत्यो थयां होय तो शरमाइने मन, वचन, कायाना योगथी ते न करवानी प्रतिज्ञा ले.

७ जो तुं स्वतंत्र होय तो संसार–समागमे तारा आजना दिवसना नीचे प्रमाणे भाग पाड.

१ प्रहर–भक्तिकर्त्तव्य.

१ प्रहर–धर्मकर्त्तव्य.

१ प्रहर–आहारप्रयोजन.

१ प्रहर–विद्याप्रयोजन.

२ प्रहर—निद्रा.

२ प्रहर—संसारप्रयोजन.

८

८ जो तुं त्यागी होय तो त्वचा वगरनी वनितानुं स्वरुप विचारीने संसार भणी दृष्टि करजे.

९ जो तने धर्मनुं अस्तित्व अनुकुळ न आवतुं होय तो नीचे कहुं छुं ते विचारी जजे. तुं जे स्थिति भोगवे छे ते शा प्रमाणथी? आवती कालनी वात शा माटे जाणी शकतो नथी? तुं जे इच्छे छे ते शा माटे मळतुं नथी? चित्रविचित्रतानुं प्रयोजन शुं छे?

१० जो तने अस्तित्व प्रमाणभूत लागतुं होय

अने तेना मूळतत्त्वनी आशंका होय तो नीचे कहुं छुं. सर्व प्राणीमां समदृष्टि,—

११ किंवा. कोइ प्राणीने जीवित रहित करवुं नहीं. गजा उपरांत तेनाथी काम लेवुं नहीं.

१२ किंवा, सत्पुरुषो जे रस्ते चाल्या ते.

१३ मूळतत्त्वमां क्यांय भेद नथी, मात्र दृष्टि-मां भेद छे; एम गणी आशय समजी पवित्र धर्ममां प्रवर्तन करजे.

१४ तुं गमे ते धर्म मानतो होय तेनो मने पक्षपात नथी मात्र कहेवानुं तात्पर्य ए के जे राहथी संसारमळ नाश थाय ते भक्ति, ते धर्म अने ते सदाचारने तुं सेवजे.

१५ गमे तेटलो परतंत्र हो तोपण मनथी पवित्रताने विस्मरण कर्या वगर आजनो

दिवस रमणीय करजे.

१६ आजे जो तुं दुष्कृतमां दोरातो हो तो मरणने स्मर.

१७ तारा दुःख सुखना बनावोनी नोंध आजे कोइने दुःख आपवा तत्पर थाय तो संभारी जा.

१८ राजा हो के रंक हो—गमे ते हो, परंतु आ विचार विचारी सदाचार भणी आवजो के आ कायानां पुद्गळ थोडा वखतने माटे मात्र साडात्रण हाथ भूमि मांगनार छे.

१९ तुं राजा हो तो फीकर नहीं पण प्रमाद न कर, कारण नीचमां नीच, अधममां अधम, व्यभिचारनो, गर्भपातनो, निर्वंशनो, चंडालनो, कसाइनो अने वेश्यानो

एवो कण तुं खाय छे. तो पछी ?

२० प्रजानां दुःख, अन्याय, कर एने तपासी जइ आजे ओछां कर. तुं पण हे राजा! काळने घर आवेलो परुणो छे.

२१ वकील होतो एथी अर्धा विचारने मनन करी जजे.

२२ श्रीमंत हो तो पैसाना उपयोगने विचारजे. रळवानुं कारण आजे शोधीने कहेजे.

२३ धान्यादिकमां व्यापारथी थती असंख्य हिंसा संभारी न्यायसंपन्न व्यापारमां आजे तारुं चित्त खेंच.

२४ जो तुं कसाइ होय तो तारा जीवना सुखनो विचार करी आजना दिवसमां प्रवेश कर.

२५ जो तुं समजणो बालक होय तो विद्या

भणी अने आज्ञा भणी दृष्टि कर.

२६ जो तुं युवान होय तो उद्यम अने ब्रह्मचर्य भणी दृष्टि कर.

२७ जो तुं वृद्ध होय तो मोत भणी दृष्टि करी आजना दिवसमां प्रवेश कर.

२८ जो तुं स्त्री होय तो तारा पति प्रत्येनी धर्मकरणीने संभार;—दोष थया होय तेनी क्षमा याच अने कुटुंब भणी दृष्टि कर.

२९ जो तुं कवि होय तो असंभावित प्रशंसाने संभारी जइ आजना दिवसमां प्रवेश कर.

३० जो तुं कृपण होय तो.—

३१ जो तुं अमलमस्त होय तो नेपोलियन बोनापार्टनुं बन्ने स्थितिथी स्मरण कर.

३२ गइ काले कोइ कृत अपूर्ण रह्युं होय तो

पूर्ण करवानो सुविचार करी आजना दिवसमां प्रवेश कर.

३३ आजे कोइ कृत्यनो आरंभ करवा धारतो हो तो विवेकथी समय, शक्ति अने परिणामने विचारी आजना दिवसमां प्रवेश कर.

३४ पग मूकतां पाप छे, जोतां झेर छे, अने माथे मरण रह्युं छे; ए विचारी आजना दिवसमां प्रवेश कर.

३५ अघोर कर्म करवामां आजे तारे पडवुं होय तो राजपुत्र हो तोपण भिक्षाचारी मान्य करी आजना दिवसमां प्रवेश करजे.

३६ भाग्यशाळी हो तो तारा आनंदमां बीजाने भाग्यशाळी करजे, परंतु दुर्भाग्य-

शाळी हो तो अन्यनुं बुरुं करतां रोकाइ आजना दिवसमां प्रवेश करजे.

३७ धर्माचार्य हो तो तारा अनाचार भणी कटाक्ष दृष्टि करी आजना दिवसमां प्रवेश करजे.

३८ अनुचर हो तो प्रियमां प्रिय एवा शरीरना निभावनार तारा अधिराजनी निमकहलाली इच्छी आजना दिवसमां प्रवेश करजे.

३९ दुराचारी हो तो तारी आरोग्यता, भय, परतंत्रता, स्थिति अने सुख एने विचारी आजना दिवसमां प्रवेश करजे.

४० दुःखी हो तो आजीविका (आजनी) जेटली आशा राखी आजना दिवसमां प्रवेश करजे.

४१ धर्मकरणीदो अवश्य वखत मेळवी आ-
जनी व्यवहार सिद्धिमां तुं प्रवेश करजे.

४२ कदापि प्रथग प्रवेशे अनुकूळता न होय
तो पण रोज जता दिवसनुं स्वरुप वि-
चारी आजे गमे त्यारे पण ते पवित्र व-
स्तुनु मनन करजे.

४३ आहार, विहार. निहार ए संबंधीनी
तारी प्रक्रिया तपासी आजना दिवसमां
प्रवेश करजे.

४४ तुं कारीगर हो तो आळसनो अने श-
क्तिना गेर उपयोगनो विचार करी जइ
आजना दिवसमां प्रवेश करजे.

४५ तुं गमे ते धंधार्थी हो. परंतु आजीवि-
कार्थे अन्याय संपन्न द्रव्य उपार्जन
करीश नहीं.

४६ ए स्मृति ग्रहण कर्या पछी शौच क्रिया युक्त थइ भगवद्भक्तिमां लीन थइ क्षमापना याच.

४७ संसार प्रयोजनमां जो तुं तारा हितने अर्थे अमुक समुदायनुं अहित करी नाखतो हो तो अटकजे.

४८ जुलमीने, कामीने, अनाडीने उत्तेजन आपतो हो तो अटकजे.

४९ ओछामां ओछो पण अर्ध प्रहर धर्म कर्त्तव्य अने विद्यासंपत्तिमां ग्राह्य गणजे.

५० जींदगी टुंकी छे, अने जंजाळ लांबी छे माटे जंजाळ टुंकी कर तो सुखरूप जींदगी लांबी लागशे.

५१ स्त्री, पुत्र, कुटुंब, लक्ष्मी इत्यादि बधां सुख तारे घेर होय तो पण ए सुखमां

गौणताए दुःख रह्युं छे. एम गणी आ-
जना दिवशमां प्रवेश कर.

५२ पवित्रतानुं मूळ सदाचार छे.

५३ मन तुरंगी थइ जतुं जाळववाने,–

५४ वचन शांत, मधुर, कोमळ, सत्य अने
शौच बोलवानी सामान्य प्रतिज्ञा लइ
आजना दिवसमां प्रवेश करजे.

५५ काया मळमूत्रनुं अस्तित्व छे, ते माटे
" हुं आ शुं अयोग्य प्रयोजन करी आ-
नंद मानुं छुं ? " एम आजे विचारजे.

५६ तारे हाथे कोइनी आजीविका आजे तूट-
वानी होय तो,–

५७ आहारक्रियामां हवे तें प्रवेश कर्यो. मि-
ताहारी अकबर सर्वोत्तम बादशाह गणायो.

५८ जो आजे दिवसे तने सुवानुं मन थाय

तो ते वखते इश्वरभक्ति परायण थजे,
के सत्शास्त्रनो लाभ लइ लेजेः—

५९ हुं समजुं छुं के अेम थवुं दुर्घट छे, तो-
पण अभ्यास सर्वनो उपाय छे.

६० चाल्युं आवतुं वैर आजे निर्मूळ कराय तो
उत्तम, नहीं तो तेनी सावचेती राखजे.

६१ तेम नवुं वैर वधारीश नहीं, कारण वैर
करी केटला काळनुं सुख भोगववुं छे?
ए विचार तत्त्वज्ञानीओ करे छे.

६२ महारंभी—हिंसायुक्त—व्यापारमां आजे प-
डवुं पडतुं होय तो अटकजे.

६३ वहोळी लक्ष्मी मळतां छतां आजे अन्या-
यथी कोइनो जीव जतो होय तो अटकजे.

६४ वखत अमूल्य छे—ए वात विचारी आ-
जना दिवसनी २१६००० विपळनो उ-

पयोग करजो.

६५ वास्तविक सुख मात्र विरागमां छे. माटे जंजाळ मोहिनीथी आजे अभ्यंतर मोहिनी वधारीश नहीं.

६६ नवराशनो दिवस होय तो आगळ कहेली स्वतंत्रता प्रमाणे चालजे.

६७ कोइ प्रकारनी निष्पापी गम्मत किंवा अन्य कंइ निष्पापी साधन आजनी आनंदनीयताने माटे शोधजे.

६८ सुयोजक कृत्य करवामां दोरावुं होय तो विलंब करवानो आजनो दिवस नथी, कारण आज जेवो मंगळदायक दिवस बीजो नथी.

६९ अधिकारी हो तोपण प्रजाहित भूलिश नहीं, कारण जेनुं (राजानुं) तुं लुण

खाय छे, ते पण प्रजाना मानीता नोकर छे.

७० व्यवहारिक प्रयोजनमां पण उपयोगपूर्वक विवेकी रहेवानी सत्प्रतिज्ञा लइ आजना दिवसमां वर्त्तजे.

७१ सायंकाळ थया पछी विशेष शान्ति लेजे.

७२ आजना दिवसमां आटली वस्तुने बाध न अणाय तोज वास्तविक विचक्षणता गणायः

१ आरोग्यता. २ महत्ता.

३ पवित्रता. ४ फरज.

७३ जो आजे ताराथी कोइ महान काम थतुं होय तो तारां सर्व सुखनो भोग पण आपी देजे.

७४ करज ए नीच रज (करज) छे करज ए यमना हाथथी नीपजेली वस्तु छे,

(करज) कर ए राक्षसी राजाना जुलमी करने धरावनार छे. ए होय तो आजे उतारजे, अने नवुं करतां अटकजे.

७५ दिवस संबंधी कृत्यनो गणित भाग हवे जोइ जा.

७६ सवारे स्मृति आपी छे, छतां कंइ अयोग्य थयुं होय तो पश्चात्ताप कर अने शिक्षा ले.

७७ कंइ परोपकार, दान, लाभ के अन्यनुं हित करीने आव्यो हो तो आनंद मानी निराभिमानी रहे.

७८ जाणतां अजाणतां पण विपरीत थयुं होय तो हवे ते माटे अटकजे.

७९ व्यवहारनो नियम राखजे अने नवराशे संसारनी निवृत्ति शोधजे.

८० आज जेवो उत्तम दिवस भोगव्यो, तेवो तारी जींदगी भोगववाने माटे तुं आनंदित था तो ज आ०

८१ आज जे पळे तुं मारी कथा मनन करे छे, तेज तारुं आयुष्य समजी सद्वृत्तिमां दोराजे.

८२ सत्पुरुष विदूरना कह्या प्रमाणे आजे एवुं कृत्य करजे के रात्रे सुखे सुवाय.

८३ आजनो दिवस सोनेरी छे, पवित्र छे, कृत कृत्य थवारूप छे, एम सत्पुरुषोए कह्युं छे; माटे मान्य कर.

८४ जेम बने तेम आजना दिवस संबंधी स्वपत्नि संबंधी पण विषयासक्त ओछो रहेजे. आत्मिक अने शारीरिक शक्तिनी दिव्यतानुं ते मूळ छे. ज्ञानीओनुं ए अ-

नुभव सिद्ध वचन छे.

८५ तमाकु सुंघवा जेवुं नानुं व्यसन पण होय तो आजे पूर्ण कर.—(०) नविन व्यसन करतां अटक.

८६ देशकाल, मित्र ए सघळांनो विचार सर्व मनुष्ये आ प्रभातमां स्वशान्ति अर्थे करवो उचित छे.

८७ आजे केटला सत्पुरुषोनो समागम थयो, आजे वास्तविक आनंदस्वरुप शुं थयुं ? ए चिंतवन विरला पुरुषो करे छे.

८८ आजे तुं गमे तेवा भयंकर पण उत्तम कृत्यमां तत्पर हो तो नाहिम्मत थइश नहीं,

८९ शुद्ध सच्चिदानंद, करुणामय परमेश्वरनी भक्ति ए आजनां तारा सत्कृत्यनुं जी-

वन छे.

९० तारुं, तारा कुटुंबनुं, मित्रनुं, पुत्रनुं, पत्निनुं, मातापितानुं, गुरुनुं, विद्वाननुं, सत्पुरुषनुं यथाशक्ति हित, सन्मान, विनय, लाभनुं कर्त्तव्य थयुं होय तो आजना दिवसनी ते सुगंध छे.

९१ जेने घेर आ दिवस क्लेश वगरनो, स्वच्छताथी, शौचताथी, संपथी, संतोषथी, सौम्यताथी, स्नेहथी, सभ्यताथी, सुखथी जशे तेने घेर पवित्रतानो वास छे.

९२ कुशल अने कह्यागरा पुत्रो, आज्ञावलंबनी धर्मयुक्त अनुचरो, सद्गुणी सुंदरी; संपीलुं कुटुंब, सत्पुरुष जेवी पोतानी दशा जे पुरुषनी हशे तेनो आजनो दिवस आपणे सघळाने वंदनीय छे.

९३ ए सर्व लक्षणसंयुक्त थवा जे पुरुष वि-
चक्षणताथी प्रयत्न करे छे, तेनो दिवस
आपणने माननीय छे.

९४ एथी प्रतिभाववाळुं वर्तन ज्यां मची रह्युं
छे, ते घर आपणी कटाक्ष दृष्टिनी रेखा छे.

९५ भले तारी आजीविका जेटलुं तुं प्राप्त
करतो हो, परंतु निरुपाधिमय होय तो
उपाधिमय पेलुं राजसुख इच्छी तारो
आजनो दिवस अपवित्र करीश नही.

९६ कोइए तने कडवुं कथन कह्युं होय ते
वखतमां सहनशीलता निरुपयोगी पण,

९७ दिवसनी भूलने माटे रात्रे हसजे, परंतु
तेवुं हसवुं फरीथी न थाय ते लक्षमां
राखजे.

९८ आजे कंइ बुद्धिप्रभाव वधार्यो होय,

आत्मिक शक्ति उजवाळी होय, पवित्र कृत्यनी वृद्धि करी होय तो ते,—

९९ अयोग्य रीते आजे तारी कोइ शक्तिनो उपयोग करीश नहीं;—मर्यादालोपनथी करवो पडे तो पापभीरु रहेजे.

१०० सरळता ए धर्मनुं बीजस्वरुप छे. प्रज्ञाए करी सरळता शेवाइ होय तो आजनो दिवस सर्वोत्तम छे.

१०१ बाइ, राजपत्नि हो के दिनजनपत्नि हो, परंतु मने तेनी कंइ दरकार नथी. मर्यादाथी वर्तती में तो शुं पण पवित्र ज्ञानीओए प्रशंसी छे.

१०२ सद्गुणथी करीने जो तमारा उपर जगतनो प्रशस्त मोह हशे तो हे बाइ! तमने हुं वंदन करुं छुं.

१०३ बहुमान, नम्रभाव, विशुद्ध अंतःकरणथी परमात्माना गुण संबंधी चिंतवन–श्रवण–मनन, कीर्तन, पूजा–अर्चा ए ज्ञानी पुरुषोए वखाण्यां छे, माटे आजनो दिवस शोभावजो.

१०४ सत्शीलवान सुखी छे. दुराचारी दुःखी छे. ए वात जो मान्य न होय तो अत्यारथी तमे लक्ष राखी ते वात विचारी जुओ.

१०५ आ सघळांनो सहेलो उपाय आजे कही दउंछुं के दोषने ओळखी दोषने टाळवा.

१०६

१०७

१०८ लांबी टुंकी के अनुक्रम गमे ते स्वरूपे आ मारी कहेली, पवित्रतानां पुष्पोथी

छवायली माळा प्रभातना वखतमां सायंकाळे अने अन्य अनुकूळ निवृत्तिए विचारवाथी मंगळदायक थशे. विशेष शुं कहुं ?

वचनामृत.

१ आतो अखंड सिद्धांत मानजो के संयोग, वियोग, सुख, दुःख, खेद, आनंद, अणराग, अनुराग इत्यादि योग कोइ व्यवस्थित कारणने लइने रह्यां छे.

२ एकांत भावी के एकांत न्यायदोषने सन्मान न आपजो.

३ कोइनो पण समागम करवो योग्य नथी छतां ज्यां सुधी तेवी दशा न थाय त्यां सुधी सत्पुरुषनो समागम अवश्य सेववो

घटे छे.

४ कोइने अंतःकरण आपशो नहीं, आपो तेनाथी भिन्नता राखशो नहीं; भिन्नता राखो त्यां अंतःकरण आप्युं ते न आप्या समान छे.

५ एक भोग भोगवे छे छतां कर्मनी वृद्धि नथी करतो, अने एक भोग नथी भोगवतो छतां कर्मनी वृद्धि करे छे; ए आश्चर्यकारक पण समजवा योग्य कथन छे.

६ योगानुयोगे बनेलुं कृत्य बहु सिद्धिने आपे छे.

७ आपणे जेनाथी पटंतर पाम्या तेने सर्वस्व अर्पण करतां अटकशो नहीं.

८ लोकापवाद सहन करवा के जेथी तेज लोको पोते करेला अपवादनो पुनः

पश्चात्ताप करे.

९ हजारो उपदेशवचनो सांभळवा करतां तेमांनां थोडां वचनो पण विचारवां ते विशेष कल्याणकारी छे.

१० नियमथी करेलुं काम त्वराथी थाय छे, धारेली सिद्धि आपे छे; आनंदना कारणरूप थइ पडे छे.

११ ज्ञानीओए एकत्र करेला अद्भूत निधिना उपभोगी थाओ.

१२ स्त्रीजातिमां जेटलुं मायाकपट छे तेटलुं भोळपणुं पण छे.

१३ पठन करवा करतां मनन करवा भणी वहु लक्ष आपजो.

१४ महापुरुषनां आचरण जोवा करतां तेनुं अंतःकरण जोवुं ए वधारे परीक्षा छे.

१५ वचनसप्तशती पुनः पुनः स्मरणमां राखो.

१६ महात्मा थवुं होय तो उपकार बुद्धि राखो, सत्पुरुषना समागममां रहो, आहार, विहारादिमां अलुब्ध अने नियमित रहो; सत्शास्त्रनुं मनन करो, उंची श्रेणीमां लक्ष राखो.

१७ ए एके न होय तो समजीने आनंद राखतां शीखो.

१८ वर्तनमां बालक थाओ, सत्यमां युवान थाओ, ज्ञानमां वृद्ध थाओ.

१९ राग करवो नहीं, करवो तो सत्पुरुषपर करवो; द्वेष करवो नहीं, करवो तो कुशीलपर करवो.

२० अनंतज्ञान, अनंतदर्शन, अने अनंतवीर्यथी अभेद एवा आत्मानो एक पळ पण

विचार करो.

२१ मनने वश कर्युं तेणे जगत्‌ने वश कर्युं.

२२ आ संसारने शुं करवो ? अनंत वार थयेली माने आजे स्त्रीरुपे भोगवीए छीए.

२३ निर्ग्रंथता धारण करतां पहेलां पूर्ण विचार करजो; ए लइने खामी आणवा करतां अल्पारंभी थजो.

२४ समर्थ पुरुषो कल्याणनुं स्वरुप पोकारी पोकारीने कही गया; पण कोइ विरलाने ज ते यथार्थ समजायुं.

२५ स्त्रीना स्वरुपपर मोह थतो अटकाववाने वगर त्वचानुं तेनुं रुप वारंवार चिंतववा योग्य छे.

२६ कुपात्र पण सत्पुरुषना मुकेला हस्तथी पात्र थाय छे. जेम छाराथी शुद्ध थयेलां

सोमल शरीरने निरोगी करे छे.

२७ आत्मानुं सत्यस्वरुप एक शुद्ध सच्चिदानंदमय छे, छतां भ्रांतिथी भिन्न भासे छे. जेम त्रांसी आंख करवाथी चंद्र बे देखाय छे.

२८ यथार्थ वचन ग्रहवामां दंभ राखशो नहीं, के आपनारनो उपकार ओळवशो नहीं.

२९ अमे बहु विचार करीने आ मुळतत्त्व शोध्युं छे के,—"गुप्त चमत्कारज सृष्टिना लक्षमां नथी.

३० रडावीने पण बच्चांना हाथमां रहेलो सोमल लइ लेवो.

३१ निर्मळ अंतःकरणथी आत्मानो विचार करवो योग्य छे.

३२ ज्यां 'हुं' माने छे त्यां 'तुं' नथी, ज्यां

'तुं' माने छे त्यां 'तुं' नथी.

३३ हे जीव? हवे भोगथी शांत था, शांत. विचार तो खरो के एमां क्युं सुख छे?

३४ बहु कंटाळीने संसारमां रहीश नहीं.

३५ सत्ज्ञान अने सत्यशीळने साथे दोरजे.

३६ एकथी मैत्री करीश नहीं, कर तो आखा जगत्थी करजे.

३७ महा सौंदर्यथी भरेली देवांगनाना क्रीडा विलास निरीक्षण करता छतां जेना अंतःकरणमां कामथी विशेष विशेष विराग छुटे छे तेने धन्य छे.

३८ तेने त्रिकाळ नमस्कार छे.

३९ भोगना वखतमां योग सांभरे ए हळु कर्मिनुं लक्षण छे.

४० आटलुं होय तो हुं मोक्षनी इच्छा करतो

नथी; आखी सृष्टि सत्शीळने सेवे, नियमित आयुष्य, निरोगी शरीर, अचळ प्रेमी प्रेमदा, आज्ञांकित अनुचर, कुळदिपक पुत्र, जीवन पर्यंत बाल्यावस्था, आत्मतत्त्वनुं चिंतवन.

४१ एम कोइ काळे थवानुं नथी, माटे हुं तो मोक्षनेज इच्छुं छुं.

४२ सृष्टि सर्व अपेक्षाए अमर थशे ?

४३ शुकल निर्जनावस्थाने हुं बहु मान्य करुं छुं.

४४ सृष्टिलीलामां शांतभावथी तपश्चर्या करवी ए पण उत्तम छे.

४५ एकांतिक कथन कथनार ज्ञानी न कही शकाय.

४६ शुकल अंतःकरण विना मारां कथनोने

कोण दाद आपशे ?

४७ ज्ञातपुत्र भगवानना कथननी ज बलि-
हारी छे.

४८ देव देवीनी तुषमानताने शुं करीशुं ? जगतनी तुषमानताने शुं करीशुं ? तुषमानता सत्पुरुषनी इच्छो.

४९ हुं सच्चिदानंद परमात्मा छुं.

५० एम समजो के तमे तमारा आत्माना हित माटे प्रवर्त्तवानी अभिलाषा राखता छतां एथी निराशा प्राप्त थइ तो ते पण तमारु आत्महित ज छे.

५१ तमारा शुभ विचारमां पार पडो; नहीं तो स्थिर चित्तथी पार पड्या छो एम समजो.

५२ ज्ञानीओ अंतरंग खेद अने हर्षथी रहित

होय छे.

५३ ज्यां सुधी ते तत्त्वनी प्राप्ति नहि थाय त्यां सुधी मोक्षनी तात्पर्यता मळशे नहि.

५४ संसाररूपी कुटुंबने घेर आपणो आत्मा परुणा दाखल छे.

५५ एज भाग्यशाळी, जे दुर्भाग्यशाळीनी दया खाय छे.

५६ शुभ द्रव्य ए शुभ भावनुं निमित्त महर्षियो कहे छे.

५७ स्थिर चित्त करीने धर्म अने शुक्ल ध्यानमां प्रवृत्ति करो.

५८ परिग्रहनी मूर्छा पापनुं मूळ छे.

५९ जे कृत्य करवा वखते व्यामोह संयुक्त खेदमां छो, अने परिणामे पण पस्ताओ छो, तो ते कृत्यने पूर्वकर्मनो दोष ज्ञा-

नीओ कहे छे.

६० जडभरत अने जनक विदेहीनी दशा मने प्राप्त थाओ.

६१ सत्पुरुषना अंतःकरणे आचर्यो, किंवा कह्यो ते धर्म.

६२ अंतरंग मोहग्रंथी जेनी गइ ते परमात्मा छे.

६३ व्रत लइने उल्लासित परिणामे भांगशो नहीं.

६४ एक निष्टाए ज्ञानीनी आज्ञा आराधतां तत्त्वज्ञान प्राप्त थाय छे.

६५ क्रिया ए कर्म, उपयोग ए धर्म, परिणाम ए बंध, भूल ए मिथ्यात्व, शोकने संभारवो नहीं; आ उत्तम वस्तु ज्ञानीओए मने आपी.

६६ जगत् जेम छे तेम तत्वज्ञाननी द्रष्टिए जुओ.

६७ श्री गौतमने चार वेद पठन करेला जो-

वाने श्रीमत् महावीरस्वामीअे सम्यक्नेत्र आप्यां हतां.

६८ भगवतीमां कहेली पुद्गल नामना परिव्राजकनी कथा तत्वज्ञानीओनुं कहेलुं सुंदर रहस्य छे.

६९ वीरनां कहेलां शास्त्रोमां सोनेरी वचनो छुटक छुटक अने गुप्त छे.

७० सम्यक्नेत्र पामीने तमे गमे ते धर्मशास्त्र विचारो तोपण आत्महित प्राप्त थशे.

७१ कुदरत, आ तारो प्रबल अन्याय छे के, मारी धारेली नीतिअे मारो काल व्यतीत करावती नथी! (कुदरत ते पूर्वकर्म).

७२ माणस परमेश्वर थाय छे एम, ज्ञानीओ कहे छे.

७३ उत्तराध्ययन नामनुं जैनसूत्र तत्वदृष्टिए

पुनः पुनः अवलोको.

७४ जीवतां मराय तो फरी मरवुं न पडे एवुं मरण इच्छवा योग्य छे.

७५ कृतघ्नता जेवो एके महा दोष मने लागतो नथी.

७६ जगत्मां मान न होत तो अहीं ज मोक्ष होत !

७७ वस्तुने वस्तुगते जुओ.

७८ धर्मनुं मूळ वि० छे.

७९ तेनुं नाम विद्या के जेनाथी अविद्या प्राप्त न थाय.

८० वीरना एक वाक्यने पण समजो.

८१ अहंपद, कृतघ्नता, उत्सूत्रप्ररूपणा, अविवेक धर्म ए माठी गतिनां लक्षणो छे.

८२ देह अने देहार्थममत्व ए मिथ्यात्व ल-

क्षण छे.

८३ अभिनिवेशना उदयमां उत्सूत्र प्ररूपणा न थाय तेने, हुं महाभाग्य ज्ञानीओना कहेवाथी कहुं छुं.

८४ स्याद्वाद शैलीए जोतां कोइ मत असत्य नथी.

८५ स्वादनो त्याग ए आहारनो खरो त्याग ज्ञानीओ कहे छे.

८६ अभिनिवेश जेवुं एके पाखंड नथी.

८७ आ कालमां आटलुं वध्युंः—झाझा मत, झाझा तत्त्वज्ञानीओ, झाझी माया अने झाझो परिग्रह विशेष.

८८ आखा जगत्ना शिष्य थवारूप द्रष्टि जेणे वेदी नथी ते सद्गुरु थवाने योग्य नथी.

८९ कोइ पण शुद्धाशुद्ध धर्मकरणी करतो

होय तो तेने करवा द्यो.

९० आत्मानो धर्म आत्मामांज छे.

९१ महावीरे जे ज्ञानथी आ जगत्‌ने जोयुं छे ते ज्ञान, सर्व आत्मामां छे, पण आविर्भाव करवो जोइअे.

९२ बहु छकी जाओ तोपण महावीरनी आज्ञा तोडशो नहीं. गमे तेवी शंका थाय तोपण मारी वती वीरने निःशंक गणजो.

९३ पार्श्वनाथ स्वामीनुं ध्यान योगीओए अवश्य स्मरवुं जोइअे छीअे. निः० अे नागनी छत्रछाया वेळानो पार्श्वनाथ ओर हतो !

९४ पवित्र पुरुषोनी कृपादृष्टि एज सम्यक् दर्शन छे.

९५ भर्तृहरीए करेलो त्याग विशुद्ध बुद्धिथी विचारतां घणी ऊर्ध्वज्ञानदशा थतां सुधी वर्त्ते छे.

९६ शिथिल बंधदृष्टिथी नीचे आवीने ज विखेराइ जाय.(जो निर्जरामां आवेतो—)

९७ सत्पुरुषो कहेता नथी, करता नथी; छतां तेनी सत्पुरुषता निर्विकार मुखमुद्रामां रही छे.

९८ संस्थानविचयध्यान पूर्वधारीओने प्राप्त थतुं हशे एम मानवुं योग्य लागे छे. तमे पण तेने ध्यावन करो.

९९ आत्मा जेवो कोइ देव नथी.

१०० कोण भाग्यशाळी? "अविरती सम्यक्‌दृष्टि के विरती?"

१०१ कोइनी आजीविका तोडशो नहीं.

१ सत्पुरुषनां चरणनो इच्छक,–
२ सदैव सूक्ष्म बोधनो अभिलाषी,–
३ गुणपर प्रशस्तभाव राखनार,–
४ ब्रह्मव्रतमां प्रीतिमान,–
५ ज्यारे स्वदोष देखे त्यारे तेने छेदवानो उपयोग राखनार,–
६ उपयोगथी एक पळ पण भरनार,
७ एकांतवासने वखाणनार,–
८ तिर्थादि प्रवासनो उछरंगी,–
९ आहार, विहार, निहारनो नियमी,–
१० पोतानी गुरुता दबावनार,–

–एवो कोइ पण पुरुष ते महावीरना बोधने पात्र छे, सम्यक्दशाने पात्र छे.

पेहेला जेवुं एके नथी.

हे जीव ! भूलमा तने सत्य कहुं छुं.

भ्रमा मा तने हित कहुं छुं.

आ मारुं छे एवा भावनी व्याख्या माये न कर.

आ तेनुं छे एम मानी न बेस.

आ माटे आम करवुं छे, ए भविष्य निर्णय न करी राख.

आ माटे आम न थयुं होत तो सुख थात एम स्मरण न कर.

आटलुं आ प्रमाणे होय तो सारुं एम आग्रह न करी राख.

आणे मारा प्रति अनुचित कर्युं एवुं संभारतां न शीख.

आणे मारा प्रति उचित कर्युं एवुं स्मरण न राख.

आ मने अशुभ निमित्त छे, एवो विकल्प न कर.

आ मने शुभ निमित्त छे, एवी द्रढता मानी न बेस.

आ न होत तो हुं बंधात नहीं. एम अचळ व्याख्या नहीं करीश.

पूर्व कर्म बळवान छे माटे आ बधो प्रसंग मळी आव्यो एवुं एकांतिक ग्रहण करीश नहीं.

पुरुषार्थनो जय न थयो, एवी निराशा स्मरीश नहीं.

बीजाना दोषे तने बंधन छे एम मानीश नहीं.

तारे निमित्ते पण बीजाने दोष करतो भूलाव.

तारे दोषे तने बंधन छे. ए संतनी पहेली शिक्षा छे.

तारो दोष एटलो ज के अन्यने पोतानुं मानवुं, पोते पोताने भूली जवुं.

ए बधामां तारी लागणी नथी, माटे जुदे जुदे स्थळे तें सुखनी कल्पना करी छे, हे मूढ ! एम न कर ए तने तें हित कह्युं. अंतरमां सुख छे.

---

१ एक भोगी थवानो बोध करे छे.
२ एक योगी थवानो बोध करे छे.
३ ए बेमांथी कोने सम्मत करीशुं
४ बन्ने शा माटे बोध करे छे ?
५ बन्ने कोने बोध करे छे ?
६ कोना प्रेरवाथी करे छे ?

७ कोइने कोइनो अने कोइने कोइनो बोध
कां लागे छे?

८ एनां कारणो शुं छे?

९ तेनो साक्षी कोण छे?

१० तमे शुं वांच्छो छो?

११ ते क्यांथी मळशे? वा शामां छे?

१२ ते कोण मेळवशे?

१३ क्यां थइने लावशो?

१४ लाववानुं कोण शीखवशे?

१५ वा शीख्या छैए?

१६ शीख्या छो तो क्यांथी शीख्या छो?

१७ जीवन शुं छे?

१८ जीव शुं छे?

१९ तमे शुं छो?

२० तमारी इच्छापूर्वक कां नथी थतुं?

२१ ते केम करी शकशो ?

२२ बाधता प्रिय छे के निर्बाधता प्रिय छे ?

२३ ते क्यां क्यां केम केम छे ?

२४ एनो निर्णय करो.

अंतरमां सुख छे, बहारमां नथी सत्य कहुंछुं.

नीचेना दोष न आववा जोइए.

१ कोइथी महा विश्वासघात.

२ मीत्रथी विश्वासघात.

३ कोइनी थापण ओळववी.

४ व्यसननुं सेववुं.

५ मिथ्या आळनुं मुकवुं.

६ खोटा लेख करवा.

७ हिसाबमां चुकववुं.

८ जुलमी भाव कहेवो.

९ निर्दोषने अल्प पण मायाथी छेतरवो.

१० न्यूनाधिक तोली आपवुं,

११ एकने बदले बीजुं अथवा मिश्र करीने आपवुं.

१२ कर्मादानी धंधो.

१३ लांच के अदत्तादान.

ए वाटेथी कांइ पण रळवुं नहीं.

---

१ प्रमादने लीधे, आत्मा मळेलुं स्वरूप भूली जाय छे.

२ जे जे काळे जे जे करवानुं छे, तेने सदा उपयोगमां राख्या रहो.

३ क्रमे करीने पछी तेनी सिद्धि करो.

४ अल्प आहार, अल्प विहार, अल्प निद्रा;

नियमित वाचा. नियमित काया, अने अनुकूळ स्थान ए मनने वश करवानां उत्तम साधनो छे.

५ श्रेष्ठ वस्तुनी जीज्ञासा करवी एज आत्मानी श्रेष्ठता छे; कदापि ते जीज्ञासा पार न पडी तोपण जीज्ञासा ते पण ते ज अंशवत् छे.

६ नवां कर्म बांधवां नहीं, अने जूनां भोगवी लेवां, एवी जेनी अचळ जीज्ञासा छे ते, ते प्रमाणे वर्ती शके छे.

७ जे कृत्यनुं परिणाम धर्म नथी, ते कृत्य मूळथी ज करवानी इच्छा रहेवा देवी जोइती नथी.

८ मन जो शंकाशील थइ गयुं होय तो 'द्रव्यानुयोग' विचारवो योग्य छे, प्रमादी

थइ गयुं होय तो 'चरणकरणानुयोग' विचारवो योग्यछे,अने कषायी थइगयुं होय तो'धर्मकथानुयोग'विचारवो योग्यछे.जड थइ गयुं होय तो 'गणितानुयोग' विचारवो योग्य छे.

९ पृथ्वी संबंधी क्लेश पेदा थाय तो, एम समजी लेजे के, ते साथे अ ववानी नथी; उलटो हुं तेने देह आपी जवानो छुं; वळी ते कंइ मूल्यवान नथी. स्त्री संबंधी क्लेश, शंकाभाव थाय तो आम समजी अन्य भोक्तापर हसजे के, ते मळमूत्रनी खाणमां मोही पडयो.(जे वस्तुनो नित्य आपणे त्याग करीये छीए तेमां) धन संबंधी निराशा के क्लेश थाय तो, ते ऊंची जातना कांकरा छे एम समजी,

संतोष राखजे; तो तुं क्रमे करीने नि-
स्पृही थइ शकीश.

१० तेनो तुं बोध पाम के जेनाथी समाधि मरणनी प्राप्ति थाय.

११ एक वार जो समाधि मरण थयुं तो सर्व काळनां असमाधि मरण टळशे.

१२ सर्वोत्तम पद सर्वत्यागीनुं छे.

१ जीव पोताने भूली गयो छे, अने तेथी सत्सुखना तेने वियोग छे; एम सर्व धर्मसम्मत कह्युं छे.

२ पोताने भूलीगयारूप अज्ञान, ज्ञान मळवाथी नाश थाय छे;एम निःशंक मानवुं.

३ ज्ञाननी प्राप्ति ज्ञानी पासेथी थवी जोइए ए स्वभाविक समजाय छे; छतां लोको

लज्जादि कारणोथी अज्ञानीनो आश्रय छोडता नथी; एज अनंतानुबंधी कषाय नुं मूळ छे.

४ ज्ञाननी प्राप्ति जेणे इच्छवी तेणे, ज्ञानीनी इच्छाए वर्तवुं एम जीनागमादि सर्व शास्त्र कहे छे. पोतानी इच्छाए प्रवर्तता अनादि काळथी रखडयो.

५ ज्यां सुधी प्रत्यक्ष ज्ञानीनी इच्छाए, एटले आज्ञाए नहीं वर्ताय त्यांसुधी, अज्ञाननी निवृत्ति थवी संभवती नथी.

६ ज्ञानीनी आज्ञानुं आराधन ते करी शके के जे एक निष्ठाए तन, मन, धनथी आसक्तिनो त्याग करी तेनी भक्तिमां जोडाय.

७ जो के ज्ञानी भक्ति इच्छता नथी, परंतु

मोक्षाभिलाषीने ते कर्या विना उपदेश परिणमतो नथी; अने मनन तथा निदिध्यासनादिनो हेतु थतो नथी; माटे मुमुक्षुने ज्ञानीनी भक्ति अवश्य कर्त्तव्य छे, एम सत्पुरुषोए कह्युं छे.

९ ऋषभदेवजीए अठाणुं पुत्रोने त्वराथी मोक्ष थवानो एज उपदेश कर्यो हतो.

१० परिक्षितराजाने शुकदेवजीए एज उपदेश कर्यो छे.

११ अनंत काळसुधी जीव निजछंदे चाली परिश्रम करे, तो पण पोते पोताथी ज्ञान पामे नहीं, परंतु ज्ञानीनी आज्ञानो आराधक अंतर्मुहूर्तमां पण केवळज्ञान पामे.

१२ शास्त्रमां कहेली आज्ञाओ परोक्ष छे, अने ते जीवने अधिकारी थवा माटे कही छे;

मोक्ष थवा माटे प्रत्यक्ष ज्ञानीनी आज्ञा आराधवी जोइए.

एवंभूत द्रष्टिथी ऋजुसुत्र स्थिति कर.
ऋजुसुत्र द्रष्टिथी एवंभूत स्थिति कर.
नैगम द्रष्टिथी एवंभूत प्राप्ति कर.
एवंभूत द्रष्टिथी नैगम विशुद्ध कर.
संग्रह द्रष्टिथी एवंभूत था.
एवंभूत द्रष्टिथी संग्रह विशुद्ध कर.
व्यवहार द्रष्टिथी एवंभूत प्रत्ये जा.
एवंभूत द्रष्टिथी व्यवहारविनिवृत्ति कर.
शब्द द्रष्टिथी एवंभूत प्रत्ये जा.
एवंभूत द्रष्टिथी शब्द निर्विकल्प कर.
समभिरुढ द्रष्टिथी एवंभूत अवलोक.
एवंभूत द्रष्टिथी समभिरुढ स्थिति कर.
एवंभूत द्रष्टिथी एवंभूत था.

एवंभूत स्थितिथी एवंभूत द्रष्टि शमाव.

ॐ शांतिः शांतिः शांतिः

जेने मृत्युनी साथे मित्रता होय, अथवा जे मृत्युथी भागी छूटी शके एम होय, अथवा 'हुं नहींज मरुं' एम जेने निश्चय होय ते भले सुखे सुए—श्री तीर्थंकर—छ जीवनिकाय अध्ययन.

बाह्यभावे जगतमां वर्त्तो, अने अंतरंगमां एकांत शीतळीभूत—निर्लेप—रहो; एज मान्यता अने बोधना छे.

गमे तेटली विपत्तिओ पडे, तथापि ज्ञानीद्वारा संसारिक फळनी इच्छा करवी योग्य नथी.

जेने कोइ पण प्रत्ये रागद्वेष रह्या नथी ते महात्माने वारंवार नमस्कार.

परम भक्तिथी स्तुति करनार प्रत्ये पण जेने राग नथी, अने परमद्वेषथी परिषह उपसर्ग करनार प्रत्ये पण जेने द्वेष नथी ते पुरुषरुप भगवानने वारंवार नमस्कार.

विषमभावनां निमित्तो बळबानपणे प्राप्त थयां छतां जे ज्ञानी पुरुष अविषम उपयोगे वर्त्या छे, वर्त्ते छे, अने भविष्यकाळे वर्त्ते ते सर्वने वारंवार नमस्कार.

जगत्मां निरागीत्व, विनयता अने सत्पुरुषनी आज्ञा ए नहीं मळवाथी आ आत्मा अनादिकाळथी रखडयो; पण निरुपायता थइ ते थइ. हवे आपणे पुरुषार्थ करवुं उचित छे; जय थाओ.

परमात्माने ध्यावाथी परमात्मा थवाय छे; पण ते ध्यावन, आत्मा सत्पुरुषना च.णकम-

ळनी विनयोपासना विना प्राप्त करी शकतो नथी; ए निर्ग्रंथ भगवाननुं सर्वोत्तम वचनामृत छे,

तेने मोह शो ? अने तेने शोक शो ? के जे सर्वत्र एकत्व (परमात्म स्वरुप) ने ज जुए छे. '

जेनी प्राप्ति पछी अनंतकाळनुं याचकपणुं मटी, सर्व काळने माटे अयाचकपणुं प्राप्त होय छे, एवो जो कोइ होय, तो, ते तरण तारण जाणीए छीए; तेने भजो.

सर्व प्रकारना भयने रहेवाना स्थानकरुप आ संसारने विषे मात्र एक वैराग्य ज अभय छे !

जीवने ज्यां सुधी संतनो जोग न थाय त्यां सुधी, मतमतांतरमां मध्यस्थ रहेवुं योग्य छे.

सहज.

जे पुरुष आ ग्रंथमां सहज नोंध करे छे, ते पुरुष माटे प्रथम सहज ते पुरुष लखे छे,

तेनी हमणां एवी दशा अंतरमां रही छे के कांइक विना सर्व संसारी इच्छानी पण तेणे विस्मृति करी नांखी छे.

ते कंइ पाम्यो पण छे, अने पूर्णनो परम मुमुक्षु छे. छेल्ला मार्गनो निःशंका जीज्ञासु छे.

हमणां जे आवरणो तेने उदय आव्यां छे, ते आवरणोथी एने खेद नथी, परंतु वस्तुभावमां थती मंदतानो खेद छे.

ते धर्मनी विधि, अर्थनी विधि, कामनी विधि, अने तेने आधारे मोक्षनी विधिने प्रकाशी शके तेवो छे. घणाज थोडा पुरुषोने

प्राप्त थयो हशे एवो ए काळनो क्षयोपशमी पुरुष छे.

तेने पोतानी स्मृति माटे गर्व नथी, तर्क माटे गर्व नथी, तेम ते माटे तेनो पक्षपात पण नथी; तेम छतां कंइक वहार राखवुं पडे छे तेने माटे खेद छे.

तेनुं अत्यारे एक विषय विना बीजा विषय प्रति ठेकाणुं नथी ते पुरुष जोके तीक्ष्ण उपयोग वाळो छे; तथापि ते तिक्ष्ण उपयोग बीजा कोइ पण विषयमां वापरवा ते प्रीति धरावतो नथी.

'अनंतानुबंधी' नो बीजो प्रकार लख्यो छे ते विषे विशेषार्थ नीचे लख्याथी जाणशो.

उदयथी अथवा उदासभाव संयुक्त मंद

परिणत बुद्धिथी भोगादिने विषे प्रवृत्ति थाय त्यां सुधीमां ज्ञानीनी आज्ञापर पग मुकीने प्रवृत्ति थइ न संभवे पण ज्यां भोगादिने विषे तीव्र–तन्मयपणे–प्रवृत्ति थाय त्यां, ज्ञानीनी आज्ञानी कंइ अंकुशता संभवे नहीं निर्भयपणे भोग प्रवृत्ति संभवे जे निर्द्धंश परिणाम कह्यां छे, तेवां परिणाम वर्त्ते त्यां पण 'अनंतानुबंधी' संभवे छे, तेमज 'हुं समजुं छुं, मने बाध नथी एवाने एवा बफममां रहे; अने 'भोगथी निवृत्ति घटे छे;' अने वळी कंइ पुरुषत्व करे तो थइ शकवा योग्य छतां पण मिथ्याज्ञानी ज्ञानदशा मानी भोगादिकमां प्रवर्त्तना करे त्यां पण अनंतानुबंधी' संभवे छे. जागृतमां जेम उपयोगनुं शुद्धपणुं थाय तेम तेम स्वप्नदशानुं परिक्षीणपणुं संभवे.

मुंबइ, अशाड वद ०)), १९१५,

समस्त विश्व घणुं करीने परकथा, अने परवृत्तिमां वह्युं जाय छे. तेमां रही स्थिरता क्यांथी प्राप्त थाय?

आवा अमूल्य मनुष्यपणानो एक समय पण परवृत्तिए जवा देवो योग्य नथी; अने कंइपण तेम थया करे छे. तेनो उपाय कंइ विशेष करी गवेषवा योग्य छे.

ज्ञानी पुरुषनो निश्चय थइ, अंतर्भेद न रहे, तो आत्मप्राप्ति साव सुलभ छे, एवुं ज्ञानी पोकारी गया छतां केम लोको भुले छे?

मुंबइ आसो शुद १३, सोम, १९५१.

नीचेना नियमोपर बहु लक्ष अपावुं जोइए.

१ एक वात करतां तेना अपूर्णतामां अव-

श्याविना बीजी वात न करवी जोइए.
२ कहेनारनी वात पूर्ण सांभळवी जोइए.
३ पोते धीरजथी तेनो सद्-उत्तर आपवो जोइए.
४ जेमां आत्मश्लाघा के आत्महानि न होय ते वात उच्चारवी जोइए.
५ धर्म संबंधी हमणां बहुज ओछी वात करवी.
६ लोकोथी धर्मव्यवहारमां पडवुं नहि.

भाइ आटलुं तारे अवश्य करवा जेवुं छे.

१ देहमां विचार करनार बेठो छे ते देहथी भिन्न छे? ते सुखी छे के दुःखी? ए संभारी ले.

२ दुःख लागशे ज, अने दुःखना कारणो पण तने द्रष्टिगोचर थशे. तम छतां कदापि न थाय तो मारा० कोइ भागने वांची जा, एटले सिद्धि थशे, ते टाळवा माटे जे उपाय छे ते एटलोज के तेथी बाह्याभ्यंतर रहित थवुं.

३ रहित थवाय छे, और दशा अनुभवाय छे, ए प्रतिज्ञापूर्वक कहुं छुं.

४ ते साधन माटे सर्वसंगपरित्यागी थवानी आवश्यकता छे. "निर्ग्रंथ सद्गुरुनां चरणमां जइने पडवुं योग्य छे."

५ जेवा भावथी चडाय तेवा भावथी सर्व काळ रहेवा माटेनी विचारणा प्रथम करी ले जो तने पूर्व कर्म बळवान लागतां होय तो अत्यागी, देश त्यागी, रहीने

पण ते वस्तुने विसारीश नहीं.

६ प्रथम गमे तेम करी तुं तारुं जीवन जाण. जाणवुं शामाटे के भविष्यसमाधि थवा, अत्यारे अप्रमादी थवुं.

७ ते आयुष्यनो मानसिक आत्मोपयोग तो निर्वेदमां राख.

८ जीवन बहु टूंकुं छे, उपाधि बहु छे, अने त्याग थइ शके तेम नथी तो, नीचेनी वात पुनः पुनः लक्षमां राख.

१ जिज्ञासा ते वस्तुनी राखवी.

२ संसारने बंधन मानवुं.

३ पूर्वकर्म नथी एम गणी प्रत्येक धर्म सेव्या जवो. तेम छतां पूर्वकर्म नडे तो शोक करवो नहीं.

४ देहनी जेटली चिंता राखे छे तेटली

नहीं पण एथी अनंत गणी चिंता आत्मानी राख, कारण अनंत भव एक भवमां टाळवा छे.

५ न चाले तो प्रतिश्रोती था.

६ जेमांथी जेटलुं थाय तेटलुं कर.

७ परिणामिक विचारवाळो था.

८ अनुत्तरवासी थइने वर्त्त.

९ छेवटनुं समये समये चुकीश नहीं एज भलामण, अने एज धर्म समजीने अल्प भाषी थनारने पश्चात्ताप करवानो थोडो ज अवसर संभवे.

सहज-प्रकृति,

१ परहित एज निजहित समजवुं, अने परदुःख ए पोतानुं दुःख समजवुं.

२ सुख, दुःख ए बन्ने मननी कल्पना छे.

३ क्षमा एज मोक्षनो भव्य दरवाजो छे.

४ सघळा साथे नम्रभावथी वसवुं एज खरुं भूषण छे.

५ शांत स्वभाव एज सज्जनतानुं खरुं मूळ छे.

६ खरा स्नेहीनी चाहना ए सज्जनतानुं खास लक्षण छे.

७ दुर्जननो ओछो सहवास.

८ विवेक बुद्धिथी सघळुं आचरण करवुं.

९ द्वेषभाव ए वस्तु झेररूप मानवी.

१० धर्मकर्ममां वृत्ति राखवी.

११ नीतिना बांधापर पग न मूकवो.

१२ जितेंद्रिय थवुं.

१३ ज्ञानचर्चा अने विद्याविलासनां तथा

शास्त्राध्ययनमां गुंथावुं.

१४ गंभीरता राखवी.

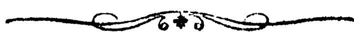
१५ संसारमां रह्या छतां ने ते नीतिथी भोगवता छतां विदेही दशा राखवी.

१६ परमात्मानी भक्तिमां गुंथावुं.

१७ परनिंदा ए ज सबळ पाप मानवुं.

१८ दुर्जनता करी फाववुं एज हारवुं एम मानवुं.

१९ आत्मज्ञान अने सज्जनसंगत राखवां.

स्मृतिमां राखवायोग्य महावाक्यो.

१ एक भेदे नियम ए ज आ जगतनो प्रवर्त्तक छे !

२ जे मनुष्य सत्पुरुषोना चरित्र रहस्यने पामे छे, ते मनुष्य परमेश्वर थाय छे !

३ चंचळचित्त ए ज सर्व विषम दुःखनुं मूळियुं छे.

४ झाझानो मेळाप अने थोडा साथे अति समागम ए बन्ने समान दुःखदायक छे.

५ सम स्वभावीनुं मळवुं एने ज्ञानीओ एकांत कहे छे.

६ इंद्रियो तमने जीते अने सुख मानो ते करतां तेने तमे जीतवामां ज सुख आनंद अने परमपद प्राप्त करशो.

७ राग विना संसार नथी, अने संसार विना राग नथी.

८ युवावयनो सर्व संग परित्याग परम पदने आपे छे.

९ ते वस्तुना विचारमां पहोंचो के जे वस्तु अतींद्रिय स्वरूप छे.

બત્રીસ યોગ.

નીચેના બત્રીસ યોગનો સંગ્રહ કરી આત્માને ઉજ્વળ કરવાનું સત્પુરુષો કહે છે.

૧ મોક્ષ સાધક યોગ માટે શિષ્યે આચાર્ય સમીપે આલોચના કરવી.

૨ આલોચના બીજા પાસે પ્રકાશવી નહીં.

૩ આપત્તિકાળે પણ ધર્મનું દ્રઢપણું ત્યાગવું નહીં.

૪ લોક, પરલોકના સુખના ફળની વાંછના વિના તપ કરવો.

૫ શિક્ષા મળી તે પ્રમાણે યત્નાથી વર્ત્તવું; અને નવી શિક્ષા વિવેકથી ગ્રહણ કરવી.

૬ મમત્વનો ત્યાગ કરવો.

७ गुप्त तप करवो.

८ निर्लोभता राखवी.

९ परिसह उपसर्गने जीतवा.

१० सरळ चित्त राखवुं.

११ शुद्ध आत्मसंयम पाळवो.

१२ शुद्ध समकित राखवुं.

१३ चित्तनी एकाग्र समाधि राखवी.

१४ कपट रहित आचार पाळवो.

१५ विनय करवा योग्य पुरुषोना यथायोग्य विनय करवो.

१६ संतोषथी करीने तृष्णानी मर्यादा टुकी करी नांखवी.

१७ वैराग्यभावनामां निमग्न रहेवुं.

१८ माया रहित वर्त्तवुं.

१९ शुद्ध करणीमां सावधान थवुं.

२० सम्वरने आदरवो अने पापने रोकवां.
२१ पोताना दोष समभाव पूर्वक टाळवा.
२२ सर्व प्रकारना विषयथी विरक्त रहेवुं.
२३ मूळ गुणे पंचमहाव्रतने विशुद्ध पाळवां.
२४ उत्तर गुणे पंचमहाव्रतने विशुद्ध पाळवां.
२५ उत्साहपूर्वक कायोत्सर्ग करवो.
२६ ज्ञान ध्यानमां प्रमादरहित प्रवर्त्तन करवुं.
२७ हमेशां आत्मचारित्रमां सूक्ष्म उपयोगथी वर्तवुं.
२८ जितेंद्रियता अर्थे एकाग्रता पूर्वक ध्यान करवुं.
२९ मरणांत दुःखथी पण भय पामवो नहीं.
३० स्त्री आदिकना संगने त्यागवो.
३१ प्रायश्चित विशुद्धि करवी.
३२ मरणकाले आराधना करवी.

ए अकेको योग अमूल्य छे. सघळा संग्रह करनार परिणामे अनंत सुखने पामे छे.

हे जीव ! तुं भूल मा.

सुख अंतरमां छे, ते बहार शोधवाथी नहीं मळे.

अंतरनुं सुख अंतरनी स्थितिमां छे स्थिति थवा माटे बाह्य पदार्थो संबंधीनुं आश्चर्य भूल.

स्थिति रहेवी बहु विकट छे, निमित्ताधीन फरी फरी वृत्ति चलित थइ जाय छे; एवो द्रढ उपयोग राखवो जोइए.

ए क्रम यथायोग्य चलाव्यो आवीश तो तुं मुंझाइश नहीं, निर्भय थइश.

हे जीव ! तुं भूल मा.

वखते वखते उपयोग चूकी कोइने रंजन

करवामां, कोइथी रंजन थवामां, वा मननी निर्बळताने लीधे अन्य पासे मंद थइ जाय छे; ए भूल थाय छे; ते न कर.

हे जीव ! तुं भ्रमामा, तने हित कहुं छुं.

अंतरमां सुख छे, बहार शोधवाथी मळशे नहीं.

अंतरनुं सुख अंतरनी समश्रेणीमां छे; स्थिति थवा माटे बाह्य पदार्थोनुं विस्मरण कर; आश्चर्य भूल.

समश्रेणी रहेवी बहु दुर्लभ छे; निमित्ताधीन वृत्ति फरी फरी चलित थइ जशे, न थवा अचळ गंभीर उपयोग राख.

आ क्रम यथायोग्यपणे चाल्यो आव्यो तो, तुं जीवन त्याग करतो रहीश; मुंझाइश नहीं, निर्भय थइश.

ॐ नमः

सर्व जीव सुखने इच्छे छे.

दुःख सर्वने अप्रिय छे.

दुःखथी मुक्त थवा सर्व जीव इच्छे छे.

वास्तविक तेनुं स्वरुप न समजवाथी ते दुःख मटतुं नथी.

ते दुःखना आत्यंतिक अभावनुं नाम मोक्ष कहीए छीए.

अत्यंत वीतराग थया विना आत्यंतिक मोक्ष होय नहीं.

सम्यग्ज्ञान विना वीतराग थइ शकाय नहीं.

सम्यग्दर्शन विना ज्ञान असम्यक् कहेवाय छे.

वस्तुनी जे स्वभावे स्थिति छे, ते स्व-

भावे ते वस्तुनी स्थिति समजावी तेने सम्यग्ज्ञान कहीए छीए.

सम्यग्ज्ञान दर्शनथी प्रतीत थयेला आत्मभावे वर्तवुं ते चारित्र छे. ए त्रणेनी एकताथी मोक्ष थाय.

जीव स्वभाविक छे.

जीव अनंत छे.

परमाणुं अनंत छे.

जीवँ अने पुद्गळ संबंध छे, त्यां सुधी सकर्म जीव कहेवाय.

भावकर्मनुं बीजुं नाम विभाव कहेवाय छे.

भावकर्मना हेतुथी जीव पुद्गळ ग्रहे छे.

तेथी तैजसादि शरीर अने औदारिकादि शरीरनो योग थाय छे.

भावकर्मथी विमुख थाय तो निज भाव

પરિણામી થાય.

સમ્યગ્દર્શન વિના વાસ્તવિકપણે જીવ ભાવકર્મથી વિમુખ ન થઇ શકે.

સમ્યગ્દર્શન થવાનો મુખ્ય હેતુ જિન વચનથી તત્વાર્થે પ્રતીતિ થઇ તે છે.

અનન્ય શરણના આપનાર એવા શ્રી સદ્ગુરુદેવને અત્યંત ભક્તિથી નમસ્કાર.

શુદ્ધ આત્મસ્વરુપને પામ્યા છે એવા જ્ઞાની પુરષોએ નીચે કહ્યાં છે તે છ પદને સમ્યગદર્શનનાં નિવાસનાં સર્વોત્કૃષ્ટ સ્થાનક કહ્યાં છે.

प्रथमपद :–

"आत्मा छे." जेम घटपटआदि पदार्थो छे तेम आत्मा पण छे. अमुक गुण होवाने लीधे जेम घटपटआदि होवानुं प्रमाण छे; तेम स्वपरप्रकाशक एवी चैतन्य–सत्तानो प्रत्यक्ष गुण जेने विषे छे एवो आत्मा होवानुं प्रमाण छे.

बीजुं पदः–

"आत्मा नित्य छे" घटपटआदि पदार्थो अमुक काळवर्त्ति छे. आत्मा त्रिकाळवर्त्ति छे. घटपटादि 'संयोगे करी' पदार्थ छे. आत्मा 'स्वभावे करीने' पदार्थ छे, केमके तेनी उत्पत्ति माटे कोइ पण संयोगो अनुभव योग्य थता नथी. कोइ पण संयोगी द्रव्यथी चेतनसत्ता

प्रगट थवा योग्य नथी, माटे अनुत्पन्न छे. असंयोगी होवाथी अविनाशी छे, केमके जेनी कोइ संयोगथी उत्पत्ति न होय; तेनो कोइने विषे लय पण होय नहीं.

त्रीजुं पदः—

" आत्मा कर्त्ता छे. " सर्व पदार्थ, अर्थ-क्रिया संपन्न छे. कंइने कंइ परिणाम क्रिया-सहित ज सर्व पदार्थ जोवामां आवे छे. आत्मा पण क्रियासंपन्न छे. क्रियासंपन छे माटे कर्त्ता छे. ते कर्त्तापणुं त्रिविध श्री जिने विवेच्युं छे; परमार्थथी स्वभाव परिणतिए 'निज स्वरुपनो कर्त्ता छे.' अनुपचरित (अनुभवमां आववा योग्य—विशेष संबंध सहित) व्यवहारथी ते आत्मा 'कर्मनो कर्त्ता छे.' उपचारथी 'घर, नगर आदिना कर्त्ता छे.'

ચોથું પદઃ—

"આત્મા ભોક્તા છે." જે જે કંઇ ક્રિયા છે તે તે સર્વ સફળ છે, નિરર્થક નથી. જે કંઇ પણ કરવામાં આવે છે તેનું ફળ ભોગવવામાં આવે એવો પ્રત્યક્ષ અનુભવ છે. વિષ ખાધાથી વિષનું ફળ; સાકર ખાવાથી સાકરનું ફળ; અગ્નિસ્પર્શથી તે અગ્નિસ્પર્શનું ફળ; હીમને સ્પર્શ કરવાથી હીમસ્પર્શનું જેમ ફળ થયા વિના રહેતું નથી; તેમ કષાયાદિ, કે અકષાયાદિ જે કંઇ પણ પરિણામે આત્મા પ્રવર્ત્તે તેનું ફળ પણ થવા યોગ્ય જ છે, અને તે થાય છે તે ક્રિયાનો આત્મા કર્ત્તા હોવાથી ભોક્તા છે.'

પાંચમું પદઃ—

"મોક્ષપદ છે" જે અનુપચરિત વ્યવહા-

रथी जीवने कर्मनुं कर्त्तापणुं निरुपण कर्युं, कर्त्तापणुं होवाथी भोक्ता पणुं निरूपण कर्युं, ते कर्मनुं टळवा पणुं पण छे, केमके प्रत्यक्ष कषायादिनुं तीव्रपणुं होय पण तेना अनभ्यासथी तेना अपरिचयथी—तेने उपशम करवाथी तेनुं मंदपणुं देखाय छे, ते क्षीण थवा योग्य देखाय छे; क्षीण थइ शके छे. ते ते बंधभाव क्षीण थइ शकवा योग्य होवाथी तेथी रहित एवो जे शुद्ध आत्म स्वभाव ते रुप 'मोक्षपद छे.'

૬ठुं पदः—

'ते मोक्षना उपाय छे." जो कदी कर्मबंध मात्र थया करे एम ज होय तो तेनी निवृत्ति कोइ काळे संभवे नहीं, पण कर्मबंधथी विपरीत स्वभाववाळां एवा ज्ञान,

दर्शन, समाधि, वैराग्य, भक्त्यादि साधन प्रत्यक्ष छे. जे साधनना बळे कर्मबंध शिथिल थाय छे.–उपशम पामे छे–क्षीण थाय छे,'माटे ते ज्ञान,दर्शन,संयमादि मोक्ष पदना उपाय छे.'

श्री ज्ञानीपुरुषोए सम्यग्दर्शनना मुख्य निवासभूत कह्यां एवां आ छ पद अत्रे संक्षेपमां जणाव्यां छे. समीपमुक्तिगामी जीवने सहज विचारमां ते सप्रमाण थवा योग्य छे, परम निश्चयरुप जणावा योग्य छे. तेनो सर्व विभागे विस्तार थइ तेना आत्मामां विवेक थवा योग्य छे. आ छ पद अत्यंत संदेहरहित छे, एम परमपुरुषे निरुपण कर्युं छे. ए छ पदनो विवेक जीवने स्वस्वरुप समजवाने अर्थे कह्यो छे. अनादि स्वप्नदशाने लीधे उत्पन्न थयेलो एवो जीवनो अहंभाव–ममत्वभाव–ते

निवृत्त थवाने अर्थे आ छ पदनी ज्ञानीपुरुषोए देशना प्रकाशी छे. ते स्वप्न दशाथी रहित मात्र पोतानुं स्वरुप छे, एम जो जीव परिणाम करे. तो सहज मात्रमां ते जागृत थइ सम्यग्दर्शनने प्राप्त थाय; सम्यग्दर्शनने प्राप्त थइ स्वस्वभावरूप मोक्षने पामे. कोइ विनाशी, अशुद्ध अने अन्य एवा भावने विषे तेने हर्ष, शोक, संयोग, उत्पन्न न थाय. ते विचारे स्वस्वरूपने विषेज शुद्धपणु, संपुर्ण पणुं, अविनाशीपणु अत्यंत आनंदपणु अंतर रहित तेना अनुभवमां आवे छे. सर्व विभावपर्यायमां मात्र पोताने अध्यासथी एक्यता थइ छे, तथा केवळ पोतानुं भिन्नपणुंज छे एम, स्पष्ट प्रत्यक्ष—अत्यंत प्रत्यक्ष—अपरोक्ष तेने अनुभव थाय छे. विनाशी अथवा अन्य पदा-

थंना संयोगने विषे तेने इष्ट—अनिष्टपणुं प्राप्त थतुं नथी. जन्म, जरा, मरण, रोगादि बाधा रहित संपूर्ण महात्म्यनुं ठेकाणुं एवुं निजस्वरुप जाणी, वेदी, ते कृतार्थ थाय छे. जे जे पुरुषोने 'ए छ पद सप्रमाण' एवां परम पुरुषनां वचने आत्मानो निश्चय थयो छे, ते ते पुरुषो सर्व स्वरूपने पाम्या छे. आधि, व्याधि, उपाधि सर्व संगथी रहित थया छे, थाय छे, अने भाविकाळमां पण तेमज थशे.

जे सत्पुरुषोए जन्म, जरा, मरणनो नाश करवावाळो, स्वस्वरुपमां सहज अवस्थान थवानो उपदेश कह्यो छे, ते सत्पुरुषोने अत्यंत भक्तिथी नमस्कार छे. तेनी निष्कारण—करुणाने नित्य प्रत्ये निरंतर स्तववामां पण आत्मस्वभाव प्रगटे छे एवा सर्व सत्पुरुषो, तेना

चरणारविंद सदाय हृदयने विषे स्थापन रह्यो !

जे छ पदथी; सिद्ध छे एवुं आत्मस्वरुप ते जेना वचनने अंगीकार कर्ये सहजमां प्रगटे छे, जे आत्मस्वरुप प्रगटवाथी सर्व काळ जीव संपूर्ण आनंदने प्राप्त थइ निर्भय थाय छे, ते वचनना कहेनार एवा सत्पुरुषना गुणनी व्याख्या करवाने अशक्ति छे, केमके जेनो प्रत्युपकार न थइ शके एवो परमात्मभाव ते जेणे कंइ पण इच्छा विना मात्र निष्कारण करुणा शीलताथी आप्योः एम छतां पण जेणे अन्य जीवन विषे ' आ मारो शिष्य छे, अथवा भक्तिनो कर्त्ता छे, माटे मारो छे,' एम कदी जोयुं नथी; एवा जे सत्पुरुष, तेने अत्यंत भक्तिए फरी फरी नमस्कार हो !

जे सत्पुरुषोए सद्गुरुनी भक्ति निरुपण

करी छे, ते भक्ति मात्र शिष्यना कल्याणने अर्थे कही छे. जे भक्तिने प्राप्त थवाथी सद्‌गुरुना आत्मानी चेष्टाने विषे वृत्ति रहे, अपूर्व गुण दृष्टिगोचर थइ अन्य स्वच्छंद मटे, अने सहेजे आत्मबोध थाय एम जाणीने जे भक्तिनुं निरुपण कर्युं छे ते भक्तिने अने ते सत्पुरुषोने फरी फरी त्रिकाळ नमस्कार हो !

जो कदि प्रगटपणे वर्तमानमां केवळज्ञाननी उत्पत्ति थइ नथी, पण जेना वचनना विचारयोगे शक्तिपणे केवळज्ञान छे एम स्पष्ट जाण्युं छे, श्रद्धापणे केवळज्ञान थयुं छे, विचारदशाए केवळज्ञान थयुं छे, इच्छादशाए केवळज्ञान थयुं छे, मुख्य नयना हेतुथी केवळज्ञान वर्त्ते छे, ते केवळज्ञान—सर्व अव्याबाध सुखनुं प्रगट करनार—जेना योगे सहज मात्रमां

जीव पामवायोग्य थयो, ते सत्पुरुषना उपकारने सर्वोत्कृष्ट भक्तिए नमस्कार हो ! नमस्कार हो ! !

" श्रीमद् राजचंद्र. "

पत्र ३२३

पत्र प्राप्त थयुं छे, तेनी साथे ३ प्रश्नो छूटां लख्यां छे, ते पण प्राप्त थयां छे. जे ३ प्रश्नो लख्यां छे, ते प्रश्नो मुमुक्षु जीवने विचारवा हितकारी छे.

जीव, काया पदार्थपणे जूदा छे, पण संबंधपणे सहचारी छे, के ज्यां सुधी ते देहथी जीवने कर्मनो भोग छे. श्री जिने जीव अने कर्मनो क्षीर, नीरनी पेठे संबंध कह्यो छे तेनो हेतु पण ए ज छे के, क्षीर अने नीर एकत्र थयां स्पष्ट

देखाय छे, छतां परमार्थे ते जूदां छे; पदार्थपणे भिन्न छे; अग्निप्रयोगे ते पाछां स्पष्ट जूदां पडे छे. तेम जीव अने कर्मनो संबंध छे; कर्मनो मुख्य आकार कोइ प्रकारे देह छे, अने जीव इंद्रियादिद्वारा क्रिया करतो जाणी जीव छे एम सामान्यपणे कहेवाय छे, पण ज्ञानदशा आव्या-विना जीव कायानुं जे स्पष्ट जूदापणु छे ते, जीवने भास्यामां आवतुं नथी, तथापि क्षीरनीर वत् जूदापणुं छे. ज्ञानसंस्कारे ते जूदापणु साव स्पष्ट वर्ते छे. हवे त्यां अेम प्रश्न कर्युं छे के, " जो ज्ञाने करी जीव ने काया जूदां जाण्यां छे, तो पछी वेदनानुं वेदवुं अने मानवुं शाथी थाय छे ? ते पछी थवुं ने जोइए. " ए प्रश्न जो के थाय छे, तथापि तेनुं समाधान आ प्रकारे छेः— " सूर्यथी तपेला एवा पथर ते सूर्यना अस्त थया

पछी पण अमुक वखत सुधी तप्या रहे छे, अने पछी स्वरूपने भजे छे; तेम पूर्वना अज्ञान संस्कारथी उपार्जित करेलां एवां वेदनादि ताप तेनो आ जीवने संबंध छे. ज्ञानयोगनो कोइ हेतु थयो, तो पछी अज्ञान नाश पामे छे अने तेथी उत्पन्न थनारुं एवुं भाविकर्म नाश पामे छे, पण ते अज्ञानथी उत्पन्न थयेलुं एवुं वेदनीयकर्म ते अज्ञानना सूर्यनी पेठे अस्त थया पछी पथ्थररूप एवा आ जीवने संबंधमां छे; जे आयुष्यकर्मना नाशथी नाश पामे छे. भेद एटलो छे के, ज्ञानीपुरुषने कायाने विषे आत्मबुद्धि थती नथी; अने आत्माने विषे कायाबुद्धि थती नथी; बेय स्पष्ट भिन्न तेना ज्ञानमां वर्ते छे. मात्र पूर्व संबंध–जेम पथ्थरने सूर्यना तापनो प्रसंग छे तेनी पेठे–होवाथी वेदनीयकर्म आयुष पूर्णतासुधी अविषम भावे वेदवुं

थाय छे, पण ते वेदना वेदतां जीवने स्वरुपज्ञाननो भंग थतो नथी, अथवा जो थाय छे तो, ते जीवने तेवुं स्वरुपज्ञान संभवतुं नथी. आत्मज्ञान होवाथी पूर्वोपार्जित वेदनीयकर्म नाश ज पामे एवो नियम नथी. ते तेनी स्थितिए नाश पामे; वळी ते कर्म ज्ञानने आवरण करनारुं नथी; अव्याबाधपणाने आवरणरुप छे; अथवा त्यांसुधी संपूर्ण अव्याबाधपणुं प्रगटतुं नथी; पण संपूर्ण ज्ञान साथे तेने विरोध नथी. संपूर्ण ज्ञानीने आत्मा आव्याबाध छे एवो निजरुप अनुभव वर्ते छे, तथापि संबंधपणे जोतां तेनुं आव्याबाधपणुं वेदनीयकर्मथी अमुक भावे रोकायेल छे,—जो के ते कर्ममां ज्ञानीने आत्मबुद्धि नहीं होवाथी अव्याबाध गुणने पण मात्र संबंध—आवरण छे; साक्षात्—आवरण नथी.

वेदना वेदतां जीवने कंइ पण विषमभाव थवो ते, अज्ञाननुं लक्षण छे, पण वेदना छे ते अज्ञाननुं लक्षण नथी. पूर्वोपार्जित अज्ञाननुं फळ छे; वर्त्तमानमां ते मात्र प्रारब्धरूप छे. तेने वेदतां ज्ञानीने अविषमपणु छे, एटले जीव ने काया जूदां छे एवो जे ज्ञानायोग, ते—ज्ञानी पुरुषनो—अबाध ज रहे छे. मात्र बिषमभावरहितपणु छे, ए प्रकार ज्ञानने अव्याबाध छे. विषमभाव छे ते, ज्ञानने बाधकारक छे. देहमां देहबुद्धि, अने आत्मामां आत्मबुद्धि, देहथी उदासीनता अने आत्मामां स्थिति छे, एवा ज्ञानीपुरुषनो वेदनाउदय ते प्रारब्ध वेदनारुप छे; नवां कर्मनो हेतु नथी.

बीजुं प्रश्न, " परमात्मस्वरुप सर्व ठेकाणे सरखुं छे; सिद्ध अने संसारी जीव सरखा छे; त्यारे सिद्धनी स्तुति करतां कंइ बाध छे के

केम ? " ए प्रकारनुं प्रश्न छे:—परमात्मास्वरूप प्रथम विचारवायोग्य छे. व्यापकपणे परमात्मास्वरूप सर्वत्र छे के केम ? ते वात विचारवायोग्य छे. सिद्ध अने संसारी जीवो ए, समसत्तावान स्वरूपे छे, ए निश्चय ज्ञानीपुरुषोए कर्यो छे, ते यथार्थ छे. तथापि भेद एटलो छे के, सिद्धने विषे ते सत्ता प्रगटपणे छे; संसारी जीवो ए समसत्तावान स्वरूपे छे, ए निश्चय ज्ञानिपुरुषोए कर्यो छे ते यथार्थ छे, तथापि भेद एटलो छे के सिद्धने विषे ते सत्ता प्रगटपणे छे, संसारी जीवने विषे ते सत्ता सत्तापणे छे;—जेम दीवाने विषे अग्नि प्रगटे छे, अने चकमकने विषे अग्नि सत्तापणे छे ते प्रकारे. दीवाने विषे अने चकमकने विषे जे अग्नि छे, ते अग्निपणे सम छे. व्यक्तिपणे (प्रगटतां) अने शक्तिपणे (सत्तामां)

भेद छे; पण वस्तुनी जातिपणे भेद नथी. ते प्रकारे सिद्धना जीवने विषे जे चेतनसत्ता छे, ते ज सौ संसारी जीवने विषे छे; भेद मात्र प्रगट—अप्रगटपणानो छे. जेने ते चेतनसत्ता प्रगटी नथी एवा संसारी जीवने ते सत्ता प्रगटवानो हेतु, प्रगट सत्ता जेने विषे छे एवा सिद्ध भगवंतनुं स्वरूप ते, विचारवायोग्य छे; ध्यान करवायोग्य छे; स्तुति करवायोग्य छे; केमके तेथी आत्माने निजरूपनो विचार, ध्यान स्तुति करवानो प्रकार थाय छे; के जे कर्त्तव्य छे सिद्धस्वरूप जेवुं आत्मस्वरूप छे, एवुं विचारीने अने आ आत्माने विषे तेनुं वर्त्तमानमां अप्रगटपणु छे, तेनो अभाव करवा ते सिद्धस्वरूपनो विचार, ध्यान, तथा स्तुति घटे छे; ए प्रकार जाणी सिद्धनी स्तुति करतां कंइ बाध जणातो नथी.

" आत्मस्वरूपमां जगत् नथी. " एवी वेदांते वात कही छे, अथवा एम घटे छे, पण बाह्य जगत् नथी, एवो अर्थ मात्र जीवने उपशम थवा अर्थे मानवो योग्य गणाय.

एम ए त्रण प्रश्नोनुं संक्षेप समाधान लख्युं छे. ते, विशेष करी विचारशो. कंइ विशेष समाधान जाणवा इच्छा थाय तो लखशो. जेम वैराग्य, उपशमनुं वर्द्धमानपणु थाय तेम हाल तो कर्त्तव्य छे.

मोहमयी, अशाड शुद ६ रवि, १९५०.

पत्र २२९.

जे प्रमाणे ज्ञाननुं प्रकाशवुं छे, ते प्रमाणे ४ शब्दादि व्यवहारिक पदार्थने विषेथी निस्पृहपणुं वर्ते छे, आत्म सुखे करी परितृप्तपणु वर्ते छे.

अन्य सुखनी जे इच्छा नहिं थवी ते पूर्णज्ञाननुं लक्षण छे.

ज्ञानी अनित्य जीवनमां नित्यपणुं प्राप्त करे छे, एम जे लख्युं छे ते, एवा आशयथी लख्युं छे के, तेने मृत्युने माटे निर्भयपणु वर्ते छे. जेने एम होय तेने पछी अनित्यपणा विषे रह्या छे, एम कहीए नहीं तो ते वात सत्य छे.

खरुं आत्मभान थाय छे तेने, "हुं" अन्यभावनो अकर्त्ता छुं, एवो बोध उत्पन्न थइ अहंप्रत्यायिबुद्धि ते विलय पामे छे; एवुं जे आत्मभान ते वारंवार उज्वळपणे वर्त्या करे छे, तथापि जेम इच्छिए तेम तो नहीं.

१९४८, वैशाख शुद ४, शनिवार.

समाधिरुप.

पत्र १९०.

जगत् आत्मरूप मानवामां आवे; जे थाय ते योग्य ज मानवामां आवे; परना दोष जोवामां न आवे; पोताना गुणनुं उत्कृष्टपणुं सहन करवामां आवे; तो ज आ संसारमां रहेवुं योग्य छे. बीजी रीते नहीं.

कार्तिक सुदि ८ सोमे, १९४८.

वि० रायचंद प्रणाम.

हुं केवळ शुद्ध चैतन्यस्वरुप सहज निज अनुभवस्वरूप छुं.

व्यवहारदृष्टिथी मात्र आ वचननो वक्ता छुं.

परमार्थथी तो मात्र ते वचनथी व्यंजीत मूळ अर्थरूप छुं.

तमाराथी जगत् भिन्न छे आभिन्न छे, भिन्नाभिन्न छे.

भिन्न, अभिन्न, भिन्नाभिन्न, एवो अवकाश स्वरूपमां नथी.

व्यवहारदृष्टिथी तेनुं निरुपण करीए छीए.

जगत् मारा विषे भास्यमान होवाथी अभिन्न छे. पण जगत् जगत् स्वरूपे छे, हुं स्वस्वरूपे छुं, तथा जगत् माराथी केवळ भिन्न छे. ते बे दृष्टिथी जगत् माराथी भिन्न भिन्न छे.

ॐ शुद्ध निर्विकल्प चैतन्य.

पत्र ६–२.

आत्मसाधन.

द्रव्य–हुं एक छुं. असंग छुं, सर्व परभावथी मुक्त छुं.

क्षेत्र—असंख्यात निज अवगाहना प्रमाण छुं.

काळ—अजर—अमर, शाश्वत छुं. स्वपर्यायपरिणामी समयात्मक छुं.

भाव—शुद्ध चैतन्य मात्र निर्विकल्पदृष्टा छुं.

पत्र ११२

आनंद मूर्तिसत्स्वरूपने अभेद भावे त्रणे काळ नमस्कार करुं छुं.

परिभ्रमण करतो जीव अनादिकाळथी अत्यार सुधीमां अपूर्वने पाम्यो नथी; जे पाम्यो छे ते बधुं पूर्वानुपूर्व छे. ए सघळांनी वासनानो त्याग करवानो अभ्यास करशो. दृढ प्रेमथी अने परमोल्लासथी ए अभ्यास जयवंत थशे, अने ते काळे करीने महा पुरुषना योगे अपूर्वनी प्राप्ति करावशे.

सर्व प्रकारनी क्रियानो, योगनो, जपनो, तपनो अने ते शिवायना प्रकारनो लक्ष एवो राखजो के, आत्माने छोडवा माटे सर्व छे; बंधनने माटे नथी; जेथी बंधन थाय ए बधां (क्रियाथी करीने सघळा योगादिक पर्यंत) त्यागवा योग्य छे.

मार्गशीर्ष शुद १४, गुरु, १९४७.

मिथ्यानामधारीना यथा०

पत्र ६.

वस्तुनुं यथार्थस्वरूप जेवुं जाणवुं, अनुभववुं तेवुं ज कहेवुं ते सत्य तेना बे प्रकार छे. परमार्थसत्य अने व्यवहारसत्य परमार्थसत्य एटले आत्मा शिवाय बीजो कोइ पदार्थ आत्मानो थइ शकतो नथी एम निश्चय जाणी भाषा बोलवामां व्यवहारथी देह, स्त्री, पुत्र, मित्र, धन, धान्य, गृह आदि वस्तुओना प्रसंगमां बोलतां पहेलां एक

आत्मा शिवाय बीजुं कांइ मारुं नथी; ए उपयोग रहेवो जोइए अन्य आत्माना संबंधी बोलतां आत्मामां जाति, लिंग, अने तेवा उपचारिक भेदवालो ते आत्मा न छतां मात्र वहेवारनयथी कार्येने माटे बोलाववामां आवे छे; एवा उपयोगपूर्वक बोलाय तो ते पारमार्थिक भाषा छे एम समजवानुं छे. १ द्रष्टांतः एक माणस पोताना आरोपीत देह घरनी स्त्रीनी; पुत्रनी के अन्य पदार्थनी वात करतो होय ते वखत स्पष्टपणे ते ते पदार्थथी वक्ता हुं भिन्न छुं, अने ते मारा नथी; एम स्पष्टपणे बोलनारने भान होय तो ते सत्य कहेवाय. २ द्रष्टांत—जेम कोइ ग्रंथकार श्रेणिक राजा अने चेलणा राणीनुं वर्णन करता होय तो तेओ बंन्ने आत्मा हता अने मात्र श्रेणिकना भव आश्रयी तेमनो संबंध, अगर स्त्री, पुत्र, धन, राज्य

वगेरेनो संबंध हतो; ते वात लक्षमां राख्या पछी बोलवानी प्रवृत्ति करे ए ज परमार्थसत्य व्यवहारसत्य आव्या विना परमार्थसत्य वचन बोलवानुं बने तेम न होवाथी व्यवहारसत्य नीचे प्रमाणे जाणवानुं छेः व्यवहारसत्य जेवा प्रकारे वस्तुनुं स्वरूप जोवाथी अनुभववाथी, श्रवणथी अथवा वांचवाथी आपणने अनुभववामां आव्युं होय तेवा ज प्रकारे यथ्यातथ्यपणे वस्तुनुं स्वरूप कहेवुं, अने ते प्रसंगे वचन बोलवुं तेनुं नाम व्यवहार सत्य (द्रष्टांत) जेम के, अमुक माणसनो लाल अश्व जंगलमां दिवसे बार वागे दीठो होय, अने कोइना पूछवाथी ते ज प्रमाणे यथातथ्य वचन बोलवुं ते व्यवहारसत्य आमां पण कोइ प्राणीना प्राणनो नाश थतो होय, अगर उन्मत्ततार्थी वचन बोलायुं होय, यद्यपि खरुं होय तो पण असत्य

तुल्य ज छे एम जाणी प्रवर्त्तवुं. सत्यंथी विपरीत तेने असत्य कहेवाय छे.

क्रोध, मान, माया, लोभ, हास्य, रति, अरति, शोक, भय, दुर्गंछा अज्ञानादिथी बोलाय छे; क्रोधादि मोहनीयना अंगभूत छे तेथी स्थिति बीजा बधा कर्मथी वधारे एटले (७०) सीतेर कोडाकोडी सागरोपमनी छे. आ कर्म क्षय थया विना ज्ञानावर्णादि कर्म संपूर्णपणे क्षय थइ शकतां नथी; जो के गणीतमां प्रथम ज्ञानावर्णादि कर्मो कह्यां छे; पण आ कर्मनी घणी महत्वता छे, केमके संसारना मूलभूत, रागद्वेषनुं आ मूळ स्थान होवाथी भवभ्रमण करवामां आ कर्मनी मुख्यता छे; आवुं मोहनीय कर्मनुं बलवानपणुं छे, छतां पण तेनो क्षय करवो सहेल छे; एटले के जेम वेदनीयकर्म वेद्या विना निष्फळ थतुं नथी

तेम आ कर्मने माटे नथी. विपक्ष भावनाथी मोहनीय कर्मनी प्रकृतिरुप, क्रोध, मान, माया, अने लोभादि कषाय तथा नोकषायना अनुक्रमे क्षमा, नमृता, निराभिमानपणुं, सरळपणुं. निर्दंभता अने संतोषादिनी विपक्ष भावनाथी एटले मात्र विचार करवाथी उपर दर्शावेला कषायो निष्फळ करी शकाय छे. नोकषाय पण विचारथी क्षय पमाडी शकाय छे; एटले के तेने सारुं बाह्य कांइ करवुं पडतुं नथी. 'मुनि' ए नाम पण आ पूर्वोक्त रीते विचारीने वचन बोलवाथी सत्य छे. घणुं करीने प्रयोजन विना बोलवुं ज नहीं तेनुं नाम मुनिपणुं. राग द्वेष ने अज्ञानविना यथास्थित वस्तुनुं स्वरूप कहेतां बोलतां छतां पण मुनिपणुं—मौनपणुं—जाणवुं. पूर्वे तीर्थंकरादि महात्माओए आम ज विचार करी मौनपणुं धारण

करेलुं; अने साडाबार वर्ष लगभग मौनपणुं धारण करनार भगवान् वीरप्रभुए आवा उत्कृष्ट विचारे करी आत्ममांथी फेरवी फेरवीने मोहनीय कर्मनो संबंध काढी नांखी केवल ज्ञान दर्शन प्रगट कर्युं हतुं. आत्मा धारे तो सत्य बोलवुं कंइ कठण नथी. व्यवहारसत्यभाषा घणीवार बोलवामां आवे छे पण परमार्थसत्य बोलवामां आव्युं नथी; माटे आ जीवनुं भवभ्रमण मटतुं नथी. सम्यकत्व थया बाद अभ्यासथी परमार्थ सत्य बोलवानुं थइ शके छे; अने पछी विशेष अभ्यासे सहज उपयोग रह्या करे छे. असत्य बोल्याविना माया थइ शकती नथी विश्वासघात करवो तेनो पण असत्यमां समावेश थाय छे. खोटा दस्तावेजो करवा ते पण असत्य जाणवुं; पछी तप प्रमुख मानादिनी भावनाथी करी आत्महितार्थे करवा जेवो देखाव ते

असत्य होय एम जाणवुं अखंड सम्यक दर्शन आवे तो ज संपूर्णपणे परमार्थ सत्य वचन बोली शकाय; एटले के तो ज आत्मामांथी अन्यपणे पदार्थ भिन्न पणे उपयोग लइ वचननी प्रवृत्ति थइ शके. कोइ पूछे के लोक शाश्वत केम कहेवामां आव्यो, तेनुं कारण ध्यानमां राखी ते बोले तो ते सत्य गणाय आ व्यवहारसत्यना पण बे विभाग थइ शके छे. एक सर्वथा प्रकारे अने बीजो देशथी. निश्चय सत्यपर उपयोग राखी प्रिय एटले जे वचन अन्यना अथवा जेना संबंधमां बोलायुं होय तेने प्रीतिकारी होय; अने गुणकारी होय एवुंज सत्य वचन बोलनार सर्वविरति मुनिराज प्राये होइ शके छे. संसार उपर अभाव राखनार होवा छतां पुर्वकर्मथी, अथवा बीजा कारणथी संसा-

रमां रहेनार देशथी सत्य वचन बोलवानो नियम राखवा योग्य छे. ते मुख्य आ प्रमाणे: मनुष्यसंबंधी (कन्यालिक) पशुसंबंधी (गोवालिक) भूमिसंबंधी (भोमालिक) खोटी साक्षी अने थापण, भरुंसो एटले विश्वासथी राखवा योग्य आपेला द्रव्यादि पदार्थ ते पाछा मंगावी, ते संबंधी इनकार जवुं ते. आ पांच स्थूल प्रकार छे. आ वचन बोलतां परमार्थसत्य उपर ध्यान राखी, यथास्थित एटले जेवे प्रकारे सम्यक वस्तुओनां स्वरूप होय तेवा प्रकारे ज करवानो नियम तेने देशथी व्रत धारण करनारे अवश्य करवा योग्य छे. आ कहेला सत्य विषे उपदेश विचार ते क्रममां अवश्य आववुं ए ज फळदायक छे.

पत्र २२२.

बाह्योपाधिप्रसंग वर्ते छे. जेम बने तेम सद्विचारना परिचय थाय तेम करवा, उपाधिमां मुंझाइ रहेवावाथी योग्यपणे न वर्ताय ते याद, लक्षमां राखवायोग्य ज्ञानीओए जाणी छे.

मुंबइ, चैत्र शुद ९, बुधे, १९४८.

प्रणाम.

पत्र २२३.

समकिनी फरसना थइ क्यारे गणाय ? केवी दशा वर्तती होय ?

संसारी उपाधिनुं जेम थतुं होय तेम थवा देवुं; कर्त्तव्य ए ज छे; अभिप्राय ए ज रह्या करे छे; धीरजथी उदयने वेदवो योग्य छे.

चैत्र शुदि १३, रवि, १९४८.

पत्र २२४.

प्रतिबंधपणु दुःखदायक छे.

चैत्र वद १, बुध, १९४८.

स्वरूपस्थना यथायोग्य.

पत्र २२५.

उपाधियोगनो जे उदय ते पण वेदवा विना उपाय नथी. जगत्‌मां बीजा पदार्थों तो अमने कंइ रूचिनां कारण रह्यां नथी. जे कंइ रूचि रही छे, ते मात्र एक 'सत्'नुं ध्यान करनारा एवा संत प्रत्ये, जेमां आत्माने वर्णव्या छे एवां 'सत्‌शास्त्र' प्रत्ये, अने परेच्छाए परमार्थनां निमित्त कारण एवां 'दानादि' प्रत्ये रही छे; आत्मा तो कृतार्थ समजाय छे.

चैत्र वद ६, रवि, १९४८.

काव्य.

मंत्र तंत्र औषध नथी, जेथी पाप पळाय;
वीतराग बाणी वीना, अवर न कोइ उपाय.

वचनाम्रत वीतरागनां, परमशांत रस मुळ;
औषध जे भव रोगनां कायरने प्रतिकुळ.

ज्ञानीके अज्ञानीजन, सुख दुःखरहित न कोय;
ज्ञानी वेदे धैर्यथी, अज्ञानी वेदे रोय.

नथी धर्यो देह वीषय वधारवा;
नथी धर्यो देह परीग्रह धारवा.

जन्म जराने मृत्यु, मुख्य दुःखना हेतु;
कारण तेना बे कह्या, रागद्वेष अणहेतु.

जडने चैतन्य बन्ने द्रव्य तो स्वभाव भिन्न,
सुप्रतितपणे बन्ने जेने समजाय छे.
स्वरूप चेतन निज जड छे संबंध मात्र,
अथवा ते ज्ञेय पण परद्रव्य मांय छे.
एवो अनुभवनो प्रकाश उल्लासित थयो,
जडथी उदासी तेने आत्मवृत्ति थाय छे.
कायानी विसारी माया स्वरूपे समाया एवा,
निर्ग्रंथनो पंथ भव अन्तनो उपाय छे.

देह जीव एक रूपे भासे छे अज्ञान वडे,
क्रियानी प्रवृत्ति तेथी तेम पण थाय छे.
जीवनी उत्पति अने रोग शोक दुःख मृत्यु,
देहनो स्वभाव जीव पदमां जणाय छे.
एवो जे अनादि एक रूपनो मिथ्यात्वभाव,
ज्ञानीना वचन वडे दुर थइ जाय छे.

भासे जड चैतन्यनो प्रगट स्वभाव भिन्न,
बन्ने द्रव्य निज निज रूपे स्थित थाय छे.

मुनिने प्रणाम.

मनहर.

शांतिके सागर अरू, नीतिके नागर नेक,
दयाके आगर ग्यान ध्यानके निधान हो;
शुद्ध बुद्धि ब्रह्मचारी, मुखवानि पूर्ण प्यारी,
सबनके हितकारी, धर्मके उद्यान हो;
राग द्वेषसें रहित, परम पुनीत नित्य,
गुनसें खचित चित, सज्जन समान हो;
रायचंद्र धैर्य पाळ, धर्मढाल क्रोधकाल,
मुनि तुम आगे मेरे, प्रनाम अमान हो.—

शार्दूलविक्रीडित.

माया मान मनोज मोह ममता,
मिथ्यात् मोडी मुनि,
धोरी धर्म धरेल ध्यान धरथी,
धारेल धैर्य धुनी;
छे संतोष सुशील सौम्य समता,
ने शीयळे चंडना.
नीति राय दया, क्षमा, धर मुनि,
कोटी करूं वंदना.

उपजाति.

त्रिभुवनलक्ष्मी प्रभुतापतंग,
आयुष्य ते तो जळना तरंग;
पुरंदरी चाप अनंग रंग,
शुं राचीए त्यां क्षणनो प्रसंग !

उपजाति.

सर्वज्ञनो धर्म सुशर्ण जाणी,
आराध्य आराध्य प्रभाव आणी;
अनाथ एकांत सनाथ थाशे,
एना विना कोइ न बांह्य स्हाशे.

उपजाति.

शरीरमां व्याधि प्रत्यक्ष थाय,
ते कोइ अन्ये लइ ना शकाय;
ए भोगवे एक स्व आत्म पोते,
एकत्व एथी नय सुज्ञ गोते,

शार्दुलविक्रीडित.

ना मारां तन रूपकांति युवती,
ना पुत्र के भ्रात ना,
ना मारां भृत स्नेहियो स्वजन के,

ना गोत्र के ज्ञात ना,
ना मारां धन धाम यौवन धरा,
ए मोह अज्ञात्व ना,
रे ! रे ! जीव विचार एमज सदा,
अन्यत्वदा भावना.

गीति.

खाण मुत्रने मळनी, रोग जरानुं निवासनुंधाम;
काया एवी गणीने,मानत्यजीने कर सार्थक्क आम.

निवृत्ति-बोध.

नाराच.

अनंत सौख्य नाम दुःख त्यां रही न मित्रता,
अनंत दुःख नाम सौख्य प्रेम त्यां विचित्रता !

उघाड न्याय नेत्रने निहाळ रे ! निहाळ तुं;
निवृत्ति शिघ्रमेव धारी ते प्रवृत्ति बाळ तुं.

दोहरो.

ज्ञान, ध्यान वैराग्यमय, उत्तम जहां विचार;
ए भावे शुभ भावना, ते उतरे भवपार.

सर्वमान्य धर्म.

चोपाइ.

धर्मतत्त्व जो पूछ्युं मने,
तो संभळावुं स्नेहे तने;
जे सिद्धांत सकळनो सार,
सर्व मान्य सहुने हितकार.
भाख्युं भाषणमां भगवान,
धर्म न बीजो दया समान;
अभयदान साथे संतोष,

दो प्राणीने, दळवा दोष. २
सत्य शिळने सघळां दान,
दया होइने रह्यां प्रमाण;
दया नहीं तो ए नहीं एक,
विना सूर्य किरण नहि देख. ३
पुष्प पांखडी ज्यां दुभाय,
जिनवरनी त्यां नहीं आज्ञाय;
सर्व जीवनुं इच्छो सुख,
महावीरनी शिक्षा मुख.
सर्व दर्शने ए उपदेश,
ए एकांते नहीं विशेष;
सर्व प्रकारे जीननो बोध;
दया दया निर्मळ अविरोध !
ए भवतारक सुंदर राह.

धरिये तरिये करी उत्साह;
धर्म सकळनुं ए शुभ मुळ,
ए वण धर्म सदा प्रतिकुळ. ६
तत्त्वरूपथी ए ओळखे,
ते जन प्होंचे शाश्वत सुखे;
शांतिनाथ भगवान प्रसिद्ध,
राजचंद्र करूणाए सिद्ध. ७

भक्तिनो उपदेश.

तोटक छंद.

शुभ शीतळतामय छांय रही,
मनवांछित ज्यां फळपंक्ति कही;
जिन भक्ति ग्रहो तरु कल्प अहो,
भजिने भगवंत भवंत लही. १
निज आत्मस्वरुप मुदा प्रगटे,
मन ताप उताप तमाम मटे;

अत्ति निर्जरता वण दाम गृहो,
भजिने भगवंत भवंत लहो. २

समभावि सदा परिणाम थशे,
जडमंद अधोगति जन्म जशे;
शुभ मंगळ आ परिपूर्ण चहो,
भजिने भगवंत भवंत लहो. ३

शुभ भाववडे मन शुद्ध करो,
नवकार महा पदने समरो,
नहि एह समान सुमंत्र कहो,
भजिने भगवंत भवंत लहो. ४

करशो क्षय केवळ राग कथा,
धरशो शुभ तत्त्वस्वरुप यथा;
नृपचंद्र प्रपंच अनंत दहो,
भजिने भगवंत भवत लहो. ५

ब्रह्मचर्य विषे सुभाषित.

दोहरा.

निरखीने नवयोवना, लेश न विषय निदान;
गणे काष्टनी पूतळी, ते भगवान समान. १
आ सघळा संसारनी, रमणी नायकरुप;
ए त्यागी, त्याग्युं बधुं, केवळ शोक स्वरुप. २
एक विषयने जीततां, जीत्यो सौ संसार;
नृपति जीततां जीतिये, दळ, पुर ने अधिकार. ३
विषयरुप अंकुरथी, टळे ज्ञान ने ध्यान;
लेश मदीरापानथी, छाके ज्यम अज्ञान. ४
जे नव वाड विशुद्धथी, धरे शियळ सुखदाइ;
भव तेनो लव पछी रहे, तत्त्ववचन ए भाइ. ५
सुंदर शीयळ सुरतरु, मन वाणी ने देह;
जे नरनारी शेवशे, अनुपम फळ ले तेह. ६
पात्र विना वस्तु न रहे, पात्रे आत्मिक ज्ञान;

.थवा सेवो सदा, ब्रह्मचर्य मतिमान. ७

सामान्य मनोरथ.

सवैया.

मोहिनि भाव विचार आधिन थइ,
ना निरखु नयने परनारी;
पथ्थरतुल्य गणु परवैभव,
निर्मळ तात्त्विक लोभ संभारी ! १
..दशव्रत अने दीनता धरी,
र ात्विक थाउं स्वरुप विचारी;
ए मुज नेम सदा शुभ क्षेमक,
नित्य अखंड रहो भवहारी. २
ते त्रिशलातनये मन चिंतवी,
ज्ञान, विवेक, विचार वधारुं;
नित्य विशोध, करी नवतत्वनो,
उत्तम बोध ३

संशयबीज उगे नहीं अंदर,
जे जिनना कथनो अवधारुं;
राज्य सदा मुज ए ज मनोरथ,
धार, थशे अपवर्ग, उतारुं. ४

जिनेश्वरनी वाणी.

कवित.

अनंत अनंत भाव भेदथी भरेली भली.
अनंत अनंत नयनिक्षेप व्याख्यानी छे;
सकळ जगत् हितकारिणी हारिणी मोह,
तारिणी भवाब्धि मोक्षचारिणी प्रमाणी छे.
उपमा आप्यानी जेने, तमा राखवी ते व्यर्थ,
आपवाथी निज मति, मपाइ में मानी छे;
अहो! राजचंद्र बाल, ख्याल नथी पामता ए,
जिनेश्वर तणी वाणी, जाणी तेणे जाणी छे.

पुर्णमालिका मंगळ.

उपजाति.

तपोपध्याने रविरुप थाय;
ए साधिने सोम रही सुहाय,
महान ते मंगळ पंक्ति पामे.
आवे पछी ते बुधनां प्रणामे.
निर्ग्रंथज्ञाता गुरु सिद्ध दाता,
कां तो स्वयं शुक्र प्रपूर्ण ख्याता,
त्रियोग त्यां केवळ मंद पामे,
स्वरुप सिद्धे विचरी विरामे.

१९४२.

चोपाइ.

लोक पुरुष संस्थाने कह्यो,
एनो भेद तमे कंइ लह्यो ?
एनुं कारण समज्या कांइ,

के समजाव्यानी चतुराइ.
शरीर परथी ए उपदेश,
ज्ञान, दर्शन के उद्देश;
जेम जणावो, सुणिये तेम,
कां तो लइए दइए क्षेम.
शुं करवाथी पोते सुखी,
शुं करवाथी पोते दुःखी;
पोते शुं ! क्यांथी छे आप,
एनो मागो शीघ्र जवाप.
ज्यां शंका त्यां गण संताप,
ज्ञान तहां शंका नहीं स्थाप;
प्रभु-भक्ति त्यां उत्तम ज्ञान,
प्रभु मेळववा गुरु भगवान.
गुरु ओळखवा घट वैराग्य,
ते उपजवा पूर्वीक भाग्य;

तेम नहीं तो कंइ सत्संग.
तेम नही तो कंइ दुःखरंग.
जे गायो ते सघळे एक,
सकळ दर्शने ए ज विवेक;
समजाव्यानी शैली करी,
स्याद्वाद समजण पण खरी.
मुळ स्थिति जो पुछो मने
तो सोंपी दउं योगी कने;
प्रथम अंतने मध्ये एक,
लोकरुप अलोके देख.
जीवाजीव स्थिति जोइ,
टळ्यो ओरतो शंका खोइ;
एम ज स्थिति त्यां नही उपाय,
"उपाय कां नहीं" शंका जाय.
ए आश्चर्य जाणे ते जाण,

जाणे ज्यारे प्रगटे भाण;
समजे बंधमुक्तियुक्ति जीव,
निरखी टाळे शोक सदैव.
बंधयुक्त जीव कर्म सहित,
पुद्गळरचना कर्म खचित;
पुद्गळज्ञान प्रथम ले जाण,
नर देहे पछीं पामे ध्यान.
जो के पुद्गळनो ए देह,
तोपण ओर स्थिति त्यां छेह;
समजण बीजी पछी कहीश,
ज्यारे चित्ते स्थिर थइश.
जहां राग अने वळी द्वेष,
तहां सर्वदा मानो क्लेश;
उदासीनतानो ज्यां वास,
सकळ दुःखनो छे त्यां नाश

सर्व काळनुं छे त्यां ज्ञान,
देह छतां त्यां छे निर्वाण;
भव छेवटनी छे ए दशा,
राम धाम आवीने वस्या.

फाल्गुन वद १, १९४६.

ॐ सत्.

दोहरा.

हे प्रभु! हे प्रभु! शुं कहुं, दीनानाथ दयाळ;
हुं तो दोष अनंतनुं, भाजन छुं करुणाळ. १
शुद्ध भाव मुजमां नथी, नथी सर्व तुज रूप,
नथी लघुता के दीनता, शुं कहुं परम स्वरूप? २
नथी आज्ञा गुरुदेवनी, अचळ करी उरमांहि;
आपतणो विश्वास द्रढ, ने परमादर नांहि. ३
जोग नथी सत्संगनो, नथी सत् सेवा जोग;

केवळ अर्पणता नथी, नथी आश्रय अनुयोग. ४
'हुं पामर शुं करी शकुं,' एवो नथी विवेक;
चरण शरण धीरज नथी, मरण सुधीनी छेक.५
अचिंत्य तुज महात्म्यनो, नथी प्रफुल्लित भाव;
अंश न एके स्नेहनो, न मळे परम प्रभाव. ६
अचळ रूप आशक्ति नहि, नहि विरहनो ताप;
कथा अलभ्यतुज प्रेमनी, नहि तेनो परिताप. ७
भक्तिमार्ग प्रवेश नहि, नहि भजन दृढ भान;
समज नहि निजधर्मनी, नहि शुभदेशे स्थान. ८
काळ दोष कळिथी थयो, नहि मर्यादा धर्म;
तोय नहि व्याकुळता, जुओ प्रभु मुज कर्म. ९
सेवाने प्रतिकुळ जे, ते बंधन नथी त्याग;
देहेंद्रिय माने नहि, करे बाह्य पर राग. १०
तुज वियोग स्फुरतो नथी, वचन नयन यमनांहि;
नहि उदास अनभक्तथी, तेम गृहादिकमांही. ११

अहंभावथी रहित नहि, स्वधर्म संचय नांहि;
नथी निवृत्ति निर्मळपणे, अन्य धर्मनी कांइ. १२
एम अनंत प्रकारथी, साधन रहित हुंय;
नहीं एक सद्गुण पण मुख बतावुं शुंय ? १३
केवळ करुणा–मूर्त्ति छो, दीनबंधु दीननाथ;
पापी परम अनाथछुं, ग्रहो प्रभुजी हाथ. १४
अनंत काळथी आथडयो, विना भान भगवान;
सेव्यानहि गुरुसंतने, मुक्युं नहि अभिमान. १५
संत चरण आश्रय विना, साधन कर्यां अनेक;
पार न तेथी पामियो, उग्यो न अंश विवेक. १६
सहु साधन बंधन थयां, रह्यो न कोइ उपाय;
सत्साधन समज्यो नहि, त्यां बंधन शुं जाय ! १७
प्रभु, प्रभु लय लागी नहि, पडयो न सद्गुरुपाय
दीठा नहि निज दोष तो तरिये कोण उपाय ?१८
अधमाधम अधिको पतित, सकळ जगतमां हुंय;

ए निश्चय आव्या विना, साधन करशे शुंय? १९
पडी पडी तुज पदपङ्कजे, फरि फरि मागुं एज;
सद्गुरु संत, स्वरुप तुज, ए द्रढता करि देज.२०
भादरवा सुद ८-१९४७,

ॐ सत्

तोटक.

यम नियम संजम आप कियो,
पुनि त्याग बिराग अथाग लह्यो;
वनवास लयो मुख मौन रयो,
द्रढ आसन पद्म लगाय दियो. १
मनपौन निरोध स्वबोध कियो,
हठजोग-प्रयोग सुतार भयो;
जप भेद जपे तप त्योंहि तपे,
उरसेंहि उदासि लाही सबपे. २
सब शास्त्रन के नय धारि हिये,

मंतमंडन खंडन भेद लिये;
वह साधन बार अनंत कियो,
तदपी कछु हाथ दजु न पर्यो, ३
अब क्यौं न बिचारत हे मनसें,
कछुओर रहा उन साधनसे ?
बिन सद्गुरु कोय न भेद लहे,
मुख आगळ हें कह बात कहे ? ४
करुना हम पावत हे तुमकी,
वह बात रही सुगुरु गमकी;
पळमें प्रगटे मुख आगलसें,
जब सद्गुरुचर्न सुप्रेम बसें. ५
तनसें, मनसें, धनसें सबसें.
गुरुदेवकी आन स्वआत्म बसें;
तब कारज सिद्ध बने अपनों,
रस अमृत पावहि प्रेम घनो. ६

यह सत्य सुधा दरशावहिंगे,
चतुरंगुल हे द्रगसें मिलहे;
रसदेव निरंजन को पिवही,
गहि जोग जुगोजुग सो जिवही. ७

परप्रेम प्रवाह बढे प्रभुसें,
सब आगम भेदसु ऊर बसें;
वह केवलको बिज ग्यानि कहे,
निजको अनुभौ बतलाइ दिये. ८

१९४७ भादरवा सुद ८

दोहरा

बिना नयन पावे नहीं, बिना नयनकी बात;
सेवे सद्गुरुके चरन, सो पावे साक्षात. १

बुझी चहत जो प्यासको, है बुझनकी रीत;
पावे नहि गुरुगमाविना, एही अनादि स्थीत. २

एहि नहि हे कल्पना, एहि नहि विभंग;
कयि नर पंचम काळमें, देखी वस्तु अभंग. ३
नहि दे तुं उपदेशकुं, प्रथम लेहि उपदेश;
सबसें न्यारा अगमहै, वो ज्ञानीका देश. ४
जप तप, और व्रतादि सब, तहांलगी भ्रमरुप;
जहां लगी नहि संतकी, पाइ कृपा अनुप. ५
पाथकी ए बातहै, निज छंदनको छोड;
पीछे लाग सत्पुरुके, तो सब बंधन तोड. ६

१४९७

जड भावे जड परिणामे, चेतन चेतन भाव;
कोइ कोइ पलटे नहीं, छोडी आप स्वभाव.
जड ते जड त्रण काळमां, चेतन चेतन तेम;
प्रगट अनुभव रुप छे, संशय तेमां केम?
जे जड छे त्रण काळमां, चेतन चेतन होय;

बंध मोक्ष तो नहि घटे, निवृत्ति प्रवृत्ति न्होय.
बंध मोक्ष संयोगथी, ज्यांलग आत्म अभान;
पण त्याग स्वभावनो, भाखे जिन भगवान.
वर्त्ते बंध प्रसंगमां, ते जिनपद अज्ञान;
पण जडता नहि आत्मने, ए सिद्धांत प्रमाण.
ग्रहे अरूपी रूपीने, ए अचरजनी वात;
जीव वंधन जाणे नहि, केवो जिन सिद्धांत.
प्रथम देह द्रष्टि हती, तेथी भास्यो देह;
हवे द्रष्टि थइ आत्ममां, गयो देहथी नेह.
जड, चेतन संयोग आ, खाण अनादि अनंत;
कोइ न कर्त्ता तेहनो, भाखे जिन भगवंत.
मूळ द्रव्य उत्पन्न नहि, नहि नाश पण तेम;
अनुभवथी ते सिद्ध छे, भाखे जिनवर एम.
होय तेहनो नाश नहि, नहि तेह नहि होय;
एक समय ते सौ समय, भेद अवस्था जोय.

परम पुरुष प्रभु सद्गुरु, परमज्ञान सुख धाम
जेणे आप्युं भान निज, तेने सदा प्रणाम
१९४७ राळज.

श्री सद्गुरु चरणाय नमः

मूळ मारग सांभळो जिननो रे,
करी वृत्ति अखंड सन्मुख,
मूळ मारग सांभळो जिननो रे.
नो'य पूजादिनी जो कामना रे,
नो'य वहालुं अंतर भव दुःख. मूळ०
करी जोजो वचननी तुलना रे;
जोजो शोधीने निज सिद्धांत. मूळ०
मात्र कहेवुं परमार्थ हेतुथी रे;
कोइ पामे मुमुक्षु वात. मूळ०
ज्ञान, दर्शन, चारीत्रनी शुद्धता रे;

एक पणे अने अविरुद्ध. मूळ०
जिन मारग ते परमार्थथी रे;
एम कह्युं सिद्धांत बुद्ध. मूळ०
लिंग अने भेदो जे व्रतना रे;
द्रव्य देश काळादि भेद, मूळ०
पण ज्ञानादिनी जे शुद्धता रे;
तेतो त्रणे काळे अभेद. मूळ०
हवे ज्ञान दर्शनादि शब्दनो रे;
संक्षेपे सुणो परमार्थ. मूळ०
तेने जोतां विचारि विशेषथी रे;
समजाशे उत्तम आत्मार्थ. मूळ०
छे देहादिथी भिन्न आत्मा रे,
उपयोगी सदा अविनाश. मूळ०
एम जाणे सद्गुरु उपदेशथी रे,
कह्युं ज्ञान तेनुं नाम खास. मूळ०

जे ज्ञाने करीने जाणियुं रे,
तेनी वर्ते छे शुद्ध प्रतीत. मूळ०
कह्युं भगवंते दर्शन तेहने रे.
जेनुं बीजुं नाम समकीत. मूळ०
जेम आवी प्रतीति जीवनी रे,
जाण्यो सर्वेथी भिन्न असंग, मूळ०
तेवो स्थिर स्वभाव ते उपजेरे,
नाम चारित्र ते अणालिंग. मूळ०
ते त्रणें अभेद परिणामथी रे,
ज्यारे वर्ते ते आत्मरुप. मूळ०
तेह मारग जिननो पामियां रे.
किंवा पाम्यो ते निज स्वरूप. मूळ०
एवा मुळ ज्ञानादि पामवा रे,
अने जवा अनादि बंध. मुळ०
उपदेश सद्गुरुनो पामवा रे,

टाळी स्वछंदने प्रतिबंध. मुळ०
एम देव जिनंदे भाखियुं रे,
मोक्ष मारगनुं शुद्ध स्वरुप. मूळ०
भव्य जनोना हितने कारणे रे,
संक्षेपे कह्युं स्वरुप. मूळ०

ॐ

जिनवर कहे छे ज्ञान तेने,
सर्व भव्यो सांभळो—
जो होय पूर्व भणेल नव पण,
जीवने जाण्यो नहीं.
तो सर्व ते अज्ञान भाख्युं,
साक्षी छे आगम अहीं,
ए पूर्व सर्व कह्या विशेषे,
जीव करवा निर्मळो,

जिनवर कहे छे ज्ञान तेने,
सर्व भव्यो सांभळो. १
नहीं ग्रंथमांहि ज्ञान भाख्युं,
ज्ञान नहीं कवि—चातुरी;
नहीं मंत्र तंत्रो ज्ञान दाख्यां,
ज्ञान नहीं भाषा ठरी.
नहीं अन्य स्थाने ज्ञान भाख्युं,
ज्ञान ज्ञानीमां कळो;
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने,
सर्व भव्यो सांभळो. २
आ जीवने आ देह,
एवो भेद जो भास्यो नहीं;
पचखाण कीधां त्यां सुधी,
मोक्षार्थ ते भाख्यां नहीं.
ए पांचमे अंगे कह्यो,

उपदेश केवळ निर्मळो;
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने,
सर्व भव्यो सांभळो. २
केवळ नहीं ब्रह्मचर्यथी,
केवळ नहीं संयम थकी;
पण ज्ञान केवळथी कळो:
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने,
सर्व भव्यो सांभळो. ३
शास्त्रो विशेष सहित पण,
जो जाणियुं निजरूपने;
कां तेहवो आश्रय करजो,
भावथी साचा मने.
तो ज्ञान तेने भाखियुं,
जो सम्मति आदि स्थळे;
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने,

सर्व भव्यो सांभळो. ५

आठ समिति जाणीए जो,
ज्ञानीना परमार्थथी;
तो ज्ञान भाख्युं तेहने,
अनुसार ते मोक्षार्थथी.
निज कल्पनाथी कोटी शास्त्रो,
मात्र मननो आमळो;
जिनवर कहे छे ज्ञान तेने,
सर्व भव्यो सांभळो. ६

चार वेद पुराण आदि,
शास्त्र सौ मिथ्यात्वना;
ज्यां नंदिसूत्रे भाखियां छे,
भेद ज्यां सिद्धांतना.
पण ज्ञानीने ते ज्ञान भास्यां,
एज ठेकाणे ठरो:

जिनवर कहे छे ज्ञान तेने,
सर्व भव्यो सांभळो. ७
व्रत नहीं पचखाण नहीं,
नहीं त्याग वस्तु कोइनो;
महा पद्म तीर्थंकर थशे,
श्रेणिक ठाणंग जोइलयो.
छेद्यो अनंता. ८

सं० १९५२, आशो, आनंद.

आत्मसिद्धि शास्त्रकार गुणस्थानक क्रम.

अपूर्व अवसर एवो क्यारे आवशे ?
क्यारे थइशुं बाह्यांतर निर्ग्रंथ जो ?
सर्व संबंधनुं बंधन तिक्ष्ण छेदीने.

विचरशुं कव महत्पुरुषने पंथ जो ? अ०

सर्व भावथी औदासीन्यवृत्ति करी,
मात्र देह ते संयम हेतु होय जो;
अन्य कारणे अन्य कशुं कल्पे नहीं,
देहे पण किंचित् मुर्छा नव जोय जो. अ०

दर्शनमोह व्यतीत थइ उपज्यो बोध जे,
देह भिन्न केवल चैतन्यनुं ज्ञान जो;
तेथी प्रक्षीण चारित्रमोह विलोकिये,
वर्त्ते एवुं शुद्धस्वरूपनुं ध्यान जो. अ०

आत्मस्थिरता त्रण संक्षिप्त योगनी,
मुख्यपणे तो वर्त्ते देहपर्यंत जो;
घोर परिषह के उपसर्ग भये करी,
आवी शके नहीं ते स्थिरतानो अंतजो. अ०

संयमना हेतुथी योग प्रवर्त्तना,
स्वरूप लक्षे जिनआज्ञा आधीन जो;

ते पण क्षण क्षण घटती जाती स्थितिमां,
अंते थाये निजस्वरूपमां लीन जो. अ०
पंच विषयमां रागद्वेष विरहितता,
पंच प्रमादे न मळे मननो क्षोभ जो;
द्रव्य, क्षेत्रने काळ भाव प्रतिबंधवग,
विचरवुं उदयाधीन पण वीत लोभ जो अ०
क्रोध प्रत्ये तो वर्त्ते क्रोधस्वभावता,
मान प्रत्ये तो दीनपणानुं मानजो,
मायाप्रत्ये माया साक्षी भावनी,
लोभप्रत्ये नहीं लोभ समान जो. अ०
बहु उपसर्गकर्त्ता प्रत्ये पण क्रोध नहीं,
वंदे चक्रि तथापि न मळे मान जो;
देह जाय पण माया थाय न रोममां,
लोभ नहीं छो प्रबळ सिद्धि निदानजो. अ०
नग्नभाव, मुंडभाव सह अस्नानता,

अदंतधोवन आदि परम प्रसिद्ध जो;
केश, रोम, नख, के अंगे शृंगार नहीं,
द्रव्यभाव संयममय निर्ग्रंथ सिद्ध जो. अ०
शत्रु मित्रप्रत्ये वर्त्ते समदर्शिता,
मान अमाने वर्त्ते तेज स्वभाव जो;
जीवित, के मरणे नहीं न्युनाधिकता.
भव मोक्षे पण शुद्ध वर्त्ते समभाव जो. अ०
एकाकी विचरतो वळी स्मशानमां,
वळी पर्वतमां वाघ सिंह संयोग जो,
अडोल आसन ने मनमां नहीं क्षोभता,
परम मित्रनो जाणे पाम्या योग जो. अ०
घोर तपश्चर्यामां पण मनने ताप नहीं,
सरस अन्ने नहीं मनने प्रसन्नभाव जो;
रजकण, के रिद्धि वैमानिकदेवनी,
सर्वे मान्या पुद्गल एक स्वभाव जो. अ०

एम पराजय करीने चारित्र मोहनो,
आवुं त्यां ज्यां करण अपूर्व भाव जो;
श्रेणी क्षपकतणी करीने आरुढता,
अनन्य चिंतन अतिशय शुद्ध स्वभाव जो. अ०
मोह स्वयंभूरमण समुद्र तरी करी,
स्थिति त्यां ज्यां क्षीणमोहगुणस्थान जो;
अंत समय त्यां पूर्ण स्वरुप वीतराग थइ,
प्रगटावुं निज केवळज्ञान निधान जो. अ०
चार कर्म घनघाती ते व्यवच्छेद ज्यां,
भवना बीजतणो आत्यंतिक नाश जो;
सर्वभाव ज्ञाता द्रष्टा सह शुद्धता,
कृतकृत्य प्रभु वीर्य अनंत प्रकाश जो. अ०
वेदनीयादि चार कर्म वर्त्ते जहां,
बळी सींदरीवत् आकृति मात्र जो;
ते देहायुष आधीन जेनी स्थिति छे,

आयुष पूर्णे मटिये दैहिकपात्र जो. अ०
मन वचन काया ने कर्मनी वर्गणा,
छुटे जहां सकळ पुद्गळ संबंध जो;
एवुं अयोगि गुणस्थानक त्यां वर्त्ततुं,
महाभाग्य सुखदायक पूर्ण अबंध जो. अ०
एक परमाणुमात्रनी मळे न स्पर्शता.
पूर्णकलंकरहित अडोल स्वरूप जो;
शुद्ध निरंजन चैतन्यमूर्ति अनन्यमय,
अगुरु लघु अमूर्त्त सहजपदरूप जो. अ०
पूर्वप्रयोगादि कारणना योगथी,
उर्ध्वगमन सिद्धालय प्राप्त सुस्थित जो;
सादि अनंत अनंत समाधि सुखमां.
अनंत दर्शन, ज्ञान, अनंतसहित जो. अ०
जे पद श्री सर्वज्ञे दीठुं ज्ञानमां,
कही शक्या नहीं पण ते श्री भगवान् जो;

तेहं स्वरुपने अन्यवाणी ते शुं कहे ?
अनुभवगोचर मात्र रह्युं ते ज्ञान जो.   अ०
एह परमपदप्राप्तिनुं कर्युं ध्यान में,
गजा वगरने हाल मनोरथरुप जो;
तोपण निश्चय राजचंद्र मनने रह्यो,
प्रभु आज्ञाए थाशुं तेज स्वरुप जो.   अ०

गीति.

पंथ परमपद बोध्यो,
जेह प्रमाणे परम वीतरागे;
ते अनुसारि कहिशुं,
प्रणमीने ते प्रभु भक्ति रागे.   १
मुळ परमपद कारण,
सम्यक् दर्शन ज्ञान चरण पूर्ण;
प्रणमे एक स्वभावे,

शुद्ध समाधि त्यां परिपुर्ण. १
जे चेतन जड भावो,
अवलोक्या छे मुनींद्र सर्वज्ञे;
तेवी अंतर आस्था,
प्रकटये दर्शन कह्युं छे तत्वज्ञे. ३
सम्यक प्रमाण पूर्वक,
ते ते भावो ज्ञान विषे भासे;
सम्यक ज्ञान कह्युं ते,
संशय, विभ्रम, मोह त्यां नाश्ये. ४
विषयारंभ निवृत्ति,
राग द्वेषनो अभाव ज्यां थाय;
सहित सम्यक दर्शन,
शुद्ध चरण त्यां समाधि सदुपाय. ५
त्रणे अभिन्न स्वभावे,
परणमी आत्मस्वरूप ज्यां थाय;

पुर्ण परमपद प्राप्ति,
निश्चयथी त्यां अनन्य सुखदाय. ६
जीव अजीव पदार्थो.
पुण्य, पाप, आश्रव तथा बंध;
संवर निर्जरा मोक्ष,
तत्व कह्यां नव पदार्थ संबंध. ७
जीव अजीव विषे ते,
नवे तत्वनो समावेश थाय;
वस्तु विचार विशेषे,
भिन्न प्रबोध्या महान् मुनिराय. ८

सद्गुरुना उपदेशथी, समजे जिननुं रुप;
तो ते पामे निजदशा, जिन छे आत्मस्वरुप.
पाम्या शुद्ध स्वभावने, छे जिन तेथी पूज्य;
समजो जिन स्वभावतो, आत्म भाननो गुंज्य.

स्वरुप स्थित इच्छा रहित, विचरे पूर्व प्रयोग;
अपूर्ववाणी परमश्रुत, सद्गुरु लक्षण योग्य.
इच्छे छे जे जोगी जन, अनंत सुख स्वरुप,
मूळ शुद्ध ते आत्मपद, संयोगी जिन स्वरूप.
आत्मस्वभाव अगम्य ते, अवलंबन आधार;
जिनपदथी दर्शावियो, तेह स्वरुप प्रकार.
जिनपद निजपद एकता, भेद भाव नहीं कांइ;
लक्ष थवाने तेहनो, कह्यां शास्त्र सुखदाइ.
जिनप्रवचन दुर्गम्यता, थाके अति मतिमान;
अवलंबन श्री सद्गुरु, सुगम अने सुखखाण.
उपासना जिनचरणनी, अतिशय भक्ति सहित,
मुनिजन संगति रति अति, संयम योग घटित.
गुण प्रमोद अतिशय रहे, रहे अंतर्मुख योग;
प्राप्ति श्री सद्गुरुवडे, जिन दर्शन अनुयोग.
प्रवचन समुद्र बिंदुमां, उलटी आवे एम;

पूर्व चौदनी लब्धिनुं, उदाहरण पण तेम.
विषय विकार सहीत जे, रह्या मतिना योग;
परिणामनी विषमता, तेने योग अयोग.
मंद विषय ने सरळता, सह आज्ञा सुविचार;
करुणा कोमळतादि गुण, प्रथम भूमिका धार.
रोक्या शब्दादिक विषय, संयम साधन राग;
जगत इष्ट नहीं आत्मथी, मध्यपात्र महाभाग्य.
नहीं तृष्णा जीव्यातणी, मरणयोग नहीं क्षोभ;
महा पात्र ते मार्गना, परम योग जितलोभ.
आव्ये बहु सम देशमां, छाया जाय समाइ;
आव्ये तेम स्वभावमां, मन स्वरुप पण जाइ.
उपजे मोह विकल्पथी, समस्त आ संसार;
अंतर्मुख अवलोकतां, विलय थतां नहीं वार,
सुखधाम अनंत सुसंत चही,
दिन रात्र रहे तद ध्यान महीं;

प्रशांति अनंत सुधामय जे,
प्रणमुं पद ते वरते जय ते.

राजकोट चैत्र सुद ९, १९५७.

धर्म.

कवित

साह्यबी सुखद होय, मानतणो मद होय,
खमा खमा खुद होय, ते ते कशा कामनुं ?
जुवानीनुं जोर होय, एशनो अंकोर होय,
दोलतनो दोर होय, ए ते सुख नामनुं.
वनिता विलास होय, प्रौढता प्रकाश होय;
दक्ष जेवा दास होय, होय सुख धामनुं;
वदे रायचंद एम, सद्धर्मने धार्या विना,
जाणी लेजे सुख ए तो, बेए ज बदामनुं ! १
मोह मान मोडवाने, फेलपणुं फोडवाने,

आळफंद तोडवाने, हते निज हाथथी;
कुमतिने कापवाने, सुमतिने स्थापवाने,
ममत्वने मापवाने, सकल सिद्धांतथी.
महा मोक्ष माणवाने, जगदीश जाणवाने,
अजन्मता आणवाने, वळी भली भातथी;
अलौकिक अनुपम, सुख अनुभववाने,
धर्म धारणाने धारो, खरे खरी खांतथी, २
दिनकर विना जेवो, दिननो देखाव दिसे,
शशि विना जेवी रीते शर्वरी सुहाय छे;
प्रजापति विना जेवी, प्रजा पुरतणी पेखो,
सुरस विनानी जेवी, कविता कहाय छे.
सलील विहीन जेवी, सरीतानी शोभा अने,
भर्त्तार विहीन जेवी, भामिनी भळाय छे;
वदे रायचंद वीर, सद्धर्मने धार्या विना,
मानवी महान तेम, कुकर्मी कळाय छे. ३

चातुरो चोंपेथी चाही, चिंतामणी चित्त गणे;
पंडितो प्रमाणे छे, पारसमणी प्रेमथी;
कवियो कल्याणकारी, कल्पतरु कथे जेने,
सुधानो सागर कथे साधु शुभ क्षेमथी.
आत्मना उद्धारने, उमंगथी अनुसरो जो,
निर्मळ थवाने काजे, नमो नीति नेमथी;
वदे रायचंद वीर, एवुं धर्मरुप जाणी,
"धर्मवृत्ति ध्यान धरो, बिलखो न वे'मथी." ४

अमुल्य तत्वविचार.

हरिगीत.

बहु पुण्यकेरा पुंजथी,
शुभ देह मानवनोमळ्यो,
तोये अरे ! भवचक्रनो,
आंटो नहीं एके टळ्यो;

सुख प्राप्त करतां सुख टळे छे,
लेश ए लक्षे लहो,
क्षणक्षण भयंकर भाव,
मरणेकां अहो राची रहो ?
लक्ष्मी अने अधिकार वधतां,
शुं वध्युं तेतो कहो;
शुं कुटुंब के परिवारथी,
वधवा पणुं ए नय गृहो,
वधवापणुं संसारनुं,
नरदेहने हारी जवो,
एनो विचार नहीं अहोहो !
एक पळ तमने हवो ! ! !
निर्दोष सुख निर्दोष आनंद,
ल्यो गमे त्यांथी भले;
ए दिव्य शक्तिमान जेथी,

जंजिरेथी नीकळे ! !
पर वस्तुमां नहीं मुंझवो,
एनी दया मुजने रही;
ए त्यागवा सिद्धांत के
पश्चात् दुःख ते सुख नहीं,
हुं कोण छुं ? क्यांथी थयो ?
शुं स्वरुप छे मारुं खरुं !
कोना संबंधे वळगणा छे ?
राखुं के ए परहरुं ?
एना विचार विवेक पुर्वक,
शांत भावे जो कर्या,
तो सर्व आत्मिकज्ञाननां,
सिद्धांततत्त्व अनुभव्यां.
ते प्राप्त करवा वचन,
कोनुं सत्य केवळ मानवुं ?

निर्दोष नरकनुं कथन मानो,
'तेह' जेणे अनुभव्युं,
रे ! आत्म तारो ! आत्मा तारो !
शीघ्र एने ओळखो;
सर्वात्ममां समदृष्टि द्यो,
आ वचनने हृदये लखो.

स्वात्मवृत्तांतपयोगीपद्:

धन्य रे दिवस आ अहो,
जागीरे शांति अपुर्व रे;
दश वर्षे रे धारा उलसी,
मट्यो उदय कर्मनो गर्व रे. धन्य०
ओगणीसें ने एकत्रीसें,
आव्यो अपुर्व अनुसार रे;

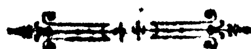
ओगणीसें ने बेतालीसें,
अद्भुत वैराग्य धार रे. धन्य०
ओगणीसें ने सुडतालीसें,
समकीत शुद्ध प्रकाश्युं रे;
श्रुत अनुभव वधती दशा,
निज स्वरुप अवभास्युं रे. धन्य०
त्यां आव्यो रे उदय कारमो,
परीग्रह कार्य प्रपंच रे:
जेम जेम ते हडशेलीए,
तेम वधे न घटे रंच रे. धन्य०
वधतुं एम ज चालियुं,
हवे दीसे क्षीण कांइ रे;
क्रमे करीने रे ते जशे,
एम भासे मनमांहि रे. धन्य०
यथा हेतु जे चित्तनो,

सत्य धर्मनो उद्धार रे;
थशे अवश्य आ देहथी,
एम थयो निरधार रे. धन्य०

आवी अपुर्व वृत्ति अहो,
थशे अप्रमत्त योग रे;
केवळ लगभग भूमिका,
स्पर्शीने देह वियोग रे. धन्य०

अवश्य कर्मनो भोग छे,
भोगववो अवशेष रे;
तेथी देह एक ज धारीने,
जाशुं स्वरुप स्वदेश रे. धन्य०

(अंगत.)

श्री अर्हत वंदना.

भुजंगी छंद.

अरिहंत आनंदकारी अपारी,
सदा मोक्षदाता तथा दिव्यकारी;
विनंति वणिके विवेके विचारी,
वडी वंदना साथ हे! दुःखहारी.

काळ कोइने नहि मूके.

हरिगीत.

मोती तणी माळा गळामां,
मूल्यवंती मलकती;
हीरा तणा शुभ हारथी,
वहु कंठकांति झळकती;
आभूषणोथी ओपता,

भाग्या मरणने जोइने;
जन जाणीए मन मानीए,
नव काळ मूके कोइने. १
मणिमय मुगट माथे धरीने,
कर्ण कुंडल नाखता,
कांचन कडां करमां धरी,
कशीए कचाश न राखता;
पळमां पडया पृथ्वीपति,
ए भान भूतळ खोइने;
जन जाणीए मन मानीए,
नव काळ मूके कोइने. २
दश आंगळीमां मांगळिक,
मुद्रा जडित माणिक्यथी;
जे परम प्रेमे पे'रता,

पोंची कळा बारीकथी;
ए वेढ वींटी सर्व छोडी,
चालिया मुख धोइने;
जन जाणीए मन मानीए,
नव काळ मुके कोइने. ३

मुछ वांकडी करी फांकडा,
थइ लींबु धरता ते परे;
कापेल राखी कातरा,
हर कोइनां हैयां हरे;
ए सांकडीमां आविया,
छटकया तजी सहु सोइने,
जन जाणीए मन मानीए,
नव काळ मुके कोइने. ४

छ खंडना अधिराज,

जे चंडे करीने नीपज्या;
ब्रह्मांडमां बळवान थइने,
भूप भारे ऊपज्या;
ए चतुर चक्री चालिया,
होता नहोता होइने;
जन जाणीए मन मानीए,
नव काळ मुके कोइने.
जे राजनीति निपुणतामां,
न्यायवंता नीवड्या;
अवळा कर्ये जेना बधा,
सवळा सहु पाछा पड्या;
ए भाग्यशाळी भागिया,
ते खटपटो सौ खोइने;
जन जाणीए मन मानीए,

नव काळ मुके कोइने.
तरवार ब्हादुर टेक धारी,
पूर्णतामां पेखिया,
हाथी हणे हाथे करी,
ए केशरीसम देखिया;
एवा भला भडवीर ते,
अंते रहेला रोइने;
जन जाणीए मन मानीए,
नव काळ मुके कोइने. ७

अवधानमां मागणीथी रचेलां शीघ्र काव्यो.

धर्म.— कवित.

धर्म विना धन धाम, धान्य धुळधाणी धारो;
धंर्म विना धरणीमां, धिक्कता धराय छे;

धर्म विना धीमंतनी, धारणाओ धोखो धरे,
धर्म विना धर्युं धैर्य धुम्र थै धमाय छे;
धर्म विना धराधर, धुताशे, न धामधुमे,
धर्म विना ध्यानी ध्यान, ढोंग ढंगे धाय छे;
धारो धारो धवळ सुधर्मनी धुरंधरता,
धन्य धन्य धामे धामे, धर्मथी धराय छे.

"आकाश-पुष्प थकी वंध्यसुता वधावी" एनी पादपूर्ति.

वसंततिलका वृत्त.

संसारमां मन अरे कयम मोह पामे ?
वैराग्यमां झट पडये गति ए ज जामे;
माया अहो गणी लहे दिल आप आवी,
"आकाश-पुष्पथकी वंध्यसुता वधावी."

तृष्णानी विचित्रता.

कवित.

हती दीनताइ त्यारे ताकी पटेलाइ अने,
मळी पटेलाइ त्यारे ताकी छे शेठाइने;
सांपडी शेठाइ त्यारे ताकी मंत्रिताइ अने,
आवी मंत्रिताइ त्यारे ताकी नृपताइने;
मळी नृपताइ त्यारे ताकी देवताइ अने,
दीठी देवताइ त्यारे ताकी शंकराइने;
अहो ! राजचंद्र मानो मानो शंकराइ मळी (!)
वधे तृष्णाइ तोय जाय न मराइने.
करोचली पडी डाढी डाचांतणो दाट वळ्यो,
काळी केशपटी विषे श्वेतता छवाइ गइ,
सूंघवुं सांभळवुं ने देखवुं ते मांडी वाळ्युं,
तेम दंत—आवली ते, खरी, के खवाइ गइ;
वळी केड वांकी हाड गयां अंगरंग गयो,

उछवानी आथ जतां लाकडी लवाइ गइ;
अरे ! राजचंद्र एम, युवानी हराइ पण,
मनथी न तोय रांड, ममता मराइ गइ.
करोडोना करजना, शीर पर डंका वागे,
रोगथी रुंधाइ गयुं, शरीर सूकाइने;
पुरपति पण माथे, पीडवाने ताकी रह्यो,
पेट तणी वेठ पण, शके न पुराइने;
पितृ अने परणी ते, मचावे अनेक धंध,
पुत्र, पुत्री भाखे खाउं खाउं दुःखदाइने;
अरे ? राजचंद्र तोय जीव झावा दावा करे,
जंजाळ छंडाय नहीं तजी तृष्णाइने.
थइ क्षीण नाडी अवाचक जेवो रह्यो पडी,
जीवन दीपक पाम्यो केवळ झंखाइने;
छेली इसे पडो भाळी भाइए त्यां एम भाख्युं,
हवे टाढी माटी थाय तो तो ठीक भाइने;

हाथने हलावी त्यां तो खीजी बुढे सूचव्युं ए,
बोल्या विना बेश बाळ तारी चतुराइने !
अरे ! राजचंद्र देखो देखो अ[redacted]श केवो !
जतां गइ नहीं डोसे ममता मराइने !

दोहरा.

१

लघु वयथी अद्भुत थयो, तत्त्वज्ञाननो बोध,
ए ज सूचवे एम के, गति आगति कां शोध ?

२

जे संस्कार थवो घटे, अति अभ्यासे कांय;
विना परिश्रम ते थयो, भवशंका शी त्यांय ?

३

जेम जेम मति अल्पता, अने मोहउद्योत;
तेम तेम भवशंकना, अपात्र अंतर ज्योत.

४

करी कल्पना दृढ करे, नाना नास्ति-विचार,
पण 'अस्ति' ते सूचवे, ए ज खरो निर्धार.

५

आ भव वण भव छे नहीं, ए ज तर्क अनुकूळ;
विचारतां पामी गया, आत्मधर्मनुं मूळ.
१९४६. (अंगत.)

जगत्मां भिन्न भिन्न मत अने दर्शन जोवामां
आवे छे ते दृष्टिभेद छेः

भिन्न भिन्न मत देखीए, भेद दृष्टिनो एह;
एक तत्त्वना मूळमां, व्याप्या मानो तेह. १
तेह तत्त्वरूपवृक्षनुं, आत्मधर्म छे मूळ;
स्वभावनी सिद्धि करे, धर्म ते ज अनुकूळ. २
प्रथम आत्मसिद्धि थवा, करीए ज्ञानविचार;

अनुभवी गुरुने सेवीए, बुधजनो निर्धार. ३
क्षण क्षण जे अस्थिरता, अने विभाविकमोह;
ते जेनामांथी गया, ते अनुभवी गुरु जोय. ४

बाह्य तेम अभ्यंतरे, ग्रंथ ग्रंथि नही होय;
परम पुरुष तेने कहो, सरळ दृष्टिथी जोय. ५
बाह्य परिग्रह ग्रंथि छे, अभ्यंतर मिथ्यात्व,
स्वभावथी प्रतिकूळता— ६
१९४६

होत आसवा परिसवा, नहिं इनमें संदेह;
मात्र दृष्टिकी भूल है, भूल, गये गत एहि,
रचना जिन उपदेशकी, परमोत्तम तिनु काळ;
इनमें सब मत रहत है, करतें निज संभाल.
जिन सोही हे आतमा, अन्य होई सो कर्म;

कर्म कटे जिन वचन सो, तत्वग्यानिको मर्म.
जब जान्यो निजरूपकों, तब जान्यो सब लोक;
होत न्यूनसें न्यूनता,
एहि दिशाकी मुढता, है नहिं जिनपें भाव;
जिनसें भाव बिनु कबू, नाहिं छुटत दुखदाव.
व्यवहारसें देव जिन, निश्चेसें है आप;
ए हि बचनसें समज ले, जिनप्रवचनकी छाप.
एहि नहीं हे कल्पना, एही नहीं विभंग;
जब जागेंगे आतमा, तब लागेगे रंग.
मारग साचा मिल गया, छुट गये संदेह;
होता सो तो जल गया, भिन्न किया निज देह.
समज पिछें सब सरल है, बिनू समज मुशकील,
ये मुशकीली क्यां कहुं ?
खोज पिंड ब्रह्मांडका, पत्ता तो लग जाय;
येहि ब्रह्मांडि बासना, जब जावे तब....

आप आपकुं भुल गया, इनसें क्या अंधेर ?
समर समर अब हसत है, नहिं भुलेंगे फेर.
जहां कल्पना–जलपना, तहां मानु दुख छांइ;
घटे कलपना–जलपना तब वस्तू तिन पाइ.
क्या इछत ? खोवत सबें, है इच्छा दुःख मूल;
जब इच्छाका नाश तब मिटे अनादि भूल.
ऐसी क्यांसें मति भइ, आप, आप है नाहिं;
आपन॰, जब भुल गये, अवर कहांसें लाई.
आप आप ए शोधसें आप आप मिल जाय;
आप मिलन नय बापको.

श्रीसद्गुरुचरणाय नमः

ॐ

श्रीआत्मसिद्धिशास्त्र.

*जे स्वरूप समज्याविना,
पाम्यो दुःख अनंत;
समजाव्युं ते पद नमुं,
श्रीसद्गुरु भगवंत. १

---

*दुःख शुं छे? तेनां मूळ कारणो शुं छे? अने ते शाथी मटी शके? ते संबंधी जिनो एटले वीतरागोए पोतानो जे मत दर्शाव्यो छे ते अहीं संक्षेपमां कहीए छीए.

जे आत्मस्वरुप समज्या विना भूतकाळे हुं अनंत दुःख पाम्यो, ते पद जेणे समजाव्युं एटले भविष्यकाळे उत्पन्न थवा योग्य एवां अनंत दुःख पामत ते मूळ जेणे छेद्युं एवा श्रीसद्गुरु भगवान्ने नमस्कार करूं छुं. १.

शारीरिक, मानासिक अनंत प्रकारनां दुः-खोए आकुल व्याकुल जीवोने ते दुःखोथी छुट-वानी बहु बहु प्रकारे इच्छा छतां तेमांथी मुक्त थई शकता नथी तेनुं शुं कारण ? एवु प्रश्न अ-नेक जीवोने उत्पन्न थया करे; पण तेनुं यथार्थ समाधान कोइ एक विरल जीवने ज प्राप्त थाय छे. ज्यां सुधी दुःखनुं मूळ कारण यथार्थपणे जाणवामां न आव्युं होय त्यांसुधी, ते टाळवाने माटे गमे तेवुं प्रयत्न करवामां आवे तोपण

दुःखनो क्षय थइ शके नहीं, अने गमे तेटली अरूचि, अप्रियता अने अभाव ते दुःखप्रत्ये होय छतां तेने अनुभव्या ज करवुं पडे. अवास्ताविक उपायथी ते दुःख मटाडवानुं प्रयत्न करवामां आवे, अने ते प्रयत्न न सहन थई शके एटला परिश्रमपूर्वक कर्युं होय छतां ते दुःख न मटवाथी दुःख मटाडवा इच्छत मुमुक्षुने अत्यंत व्यामोह थई आवे छे, अथवा थया करे छे के, आनुं शुं कारण? आ दुःख टळतुं केम नथी? कोई पण प्रकारे मारे ते दुःखनी प्राप्ति इच्छित नहीं छतां, स्वप्नेय पण तेना प्रत्ये कंई पण वृत्ति नहीं छतां तेनी प्राप्ति थया करे छे, अने हुं जे जे प्रयत्न करूं छुं ते ते बधां निष्फळ जई दुःख अनुभव्या ज करूं छु एनुं शुं कारण? शुं ए दुःख कोइनुं मटतुं ज नहीं होय? दुःखी थवुं ए ज जीवनो स्वभाव

हशे ? शुं कोई एक जगत्कर्त्ता ईश्वर हशे तेणे आम ज करवुं योग्य गण्युं हशे ? शुं भवितव्यताने आधीन ए वात हशे ? अथवा कोइ एक मारा करेला आगला अपराधोनुं फळ हशे ? ए वगेरे अनेक प्रकारना विकल्पो जे जीवो मनसहित देह-धारी छे ते कर्या करे छे, अने जे जीवो मनरहित छे ते अव्यक्तपणे दुःखनो अनुभव करे छे, अने अव्यक्तपणे ते दुःख मटे एवी इच्छा राख्या करे छे. आ जगत्ने विषे प्राणीमात्रनी व्यक्त अथवा अव्यक्त इच्छा पण ए ज छे के, कोइ पण प्रकारे मने दुःख न हो. अने सर्वथा सुख हो. प्रयत्न पण ए ज अर्थे छे छतां ते दुःख शा माटे मटतुं नथी ? एवो प्रश्न घणा घणा विचारवानोने पण भूतकाळे उत्पन्न थयो हतो; वर्तमानकाळे पण थाय छे,अने भविष्यकाळे पण थशे;ते अनंत अनंत विचार-

खानोमांथी अनंत विचारवानो तेना यथार्थ समाधानने पाम्या अने ते दुःखथी मुक्त थया. वर्तमानकाळे पण जे जे विचारवानो यथार्थ समाधान पामे छे ते पण तथा रूप फळने पामे छे, अने भविष्यकाळे पण जे जे विचारवानो यथार्थ समाधान पामशे, ते ते तथारूप फळने पामशे एमां संशय नथी.

शरीरनुं दुःख मात्र औषध करवाथी मटी जतुं होत, मननुं दुःख धनादि मळवाथी जतुं होत, अने बाह्य संसर्ग संबंधनुं दुःख मनने कंई असर उपजावी शकतुं न होत, तो दुख मटाडवा माटे जे जे प्रयत्न करवामां आवे छे ते ते सर्व जीवोना सफल थात; पण ज्यारे तेम बनतुं जोवामां न आव्युं त्यारे ज विचारवानोने प्रश्न उत्पन्न थयुं के, दुःख मटवा माटे बीजो ज उपाय होवो जो-

इए. आ जे करवामां आवे छे ते उपाय अयथार्थ छे, अने वधो श्रम वृथा छे माटे ते दुःखनुं मूळ कारण जो यथार्थ जाणवामां आवे, अने ते ज प्रमाणे उपाय करवामां आवे तो दुःख मटे; नहीं तो नहीं ज मटे.

जे अनंत विचारवानो दुःखनुं यथार्थ मूळ-कारण विचारना उत्कंठित छतां कोइ एक ज तेनुं यथार्थ समाधान पाम्या अने घणा यथार्थ समाधान नहीं पामतां छतां मति व्यमोहादि कारणथी यथार्थ समाधान पाम्या छैये एम मानवा लाग्या, अने ते प्रमाणे उपदेश करवा लाग्या, अने घणा लोको तेने अनुसरवा पण लाग्या. जगत्मां जुदा जुदा धर्म मत जोवामां आवे छे तेनी उत्पत्तिनुं मुख्य कारण ए ज छे. "धर्मथी दुःख मटे" एम घणाखरा विचारवानोनी मा-

न्यता थई, पण धर्मनुं स्वरूप समजवामां एक बीजामां घणो तफावत पडयो. घणा तो पोतानो मूळ विषय चुकी गया; अने घणा तो ते विषय-मां मति थाकवाथी अनेक प्रकारे नास्तिकादि परिणामोने पाम्या.

दुःखनां मूळ कारण अने तेनी शी रीते प्रवृत्ति थई तेना संबंधमां थोडाक मुख्य अभिप्रायो अत्रे संक्षेपमां जणाववामां आवे छे.

जिनागम छे ते, उपशमस्वरूप छे. उपशमस्वरूप एवा पुरुषोए उपशमने अर्थे ते प्ररूप्यां छे—उपदेश्यां छे. ते उपशम आत्मार्थे छे, अन्य कोइ प्रयोजन अर्थे नथी. आत्मार्थमां जो तेनुं आराधन करवामां न आव्युं, तो ते जिनागमनुं श्रवण, बांचन निष्फळरूप छे; ए वार्त्ता अमने तो निःसंदेह यथार्थ लागे छे.

दुःखनी निवृत्तिने सर्व जीव इच्छे छे, अने दुःखनी निवृत्ति, दुःख जेनाथी जन्म पामे छे एवां राग, द्वेष अने अज्ञानादि दोषनी निवृत्ति थया विना थवी संभवती नथी. ते रागादिनी निवृत्ति एक आत्मज्ञान शिवाय बीजा कोइ प्रकारे भूतकाळमां थइ नथी, वर्त्तमान काळमां थती नथी, भविष्यकाळमां थई शके तेम नथी; एम सर्व ज्ञानी पुरुषोने भास्युं छे, माटे ते आत्मज्ञान ज जीवने प्रयोजनरूप छे. तेनो सर्वश्रेष्ठ उपाय सद्गुरुवचननुं श्रवणवुं के सत्शास्त्रनुं विचारवुं ए छे. जे कोइ जीव दुःखनी निवृत्ति इच्छतो होय —सर्वथा दुःखथी मुक्तपणु जेने प्राप्त करवुं होय— तेने ए ज एक मार्ग आराध्या शिवाय अन्य बीजो कोइ उपाय नथी; माटे जीवे सर्व प्रकारना मतमतांतरनो, कुळधर्मनो, लोकसंज्ञारूप धर्मनो,

ओघ संज्ञारूप धर्मनो, उदासभाव भजी, एकात्मविचार—कर्त्तव्यरूप धर्म भजवो योग्य छे.

एक मोटी निश्चयनी वार्त्ता तो मुमुक्षु जीवे करवी योग्य छे के, सत्संग जेवुं कल्याणनुं कोइ बळवान कारण नथी, अने ते सत्संगमां निरंतर समय समय निवास इच्छवो, असत्संगनुं क्षणे क्षणे विपरिणाम विचारवुं, ए श्रेयरूप छे. बहु बहु करीने आ वार्त्ता अनुभवमां आणवा जेवी छे.

यथाप्रारब्धे स्थिति छे, एटले बळवान उपाधियोगे विषमता आवती नथी; कंटाळो अत्यंत आवी जतां छतां उपशमनुं—समाधिनुं—यथारूप रहेवुं थाय छे, तथापि निरंतर चित्तमां सत्संगनी भावना वर्त्या करे छे. सत्संगनुं अत्यंत माहात्म्य पूर्वभवे वेदन कर्युं छे; ते फरी फरी स्मृतिरूप थाय छे, अने निरंतर अभंगपणे ते भावना

स्फुरित रह्या करे छे.

ज्यां सुधी आ उपाधियोगनो उदय छे त्यां सुधी, समवस्थाने ते निर्वाहवो एवुं प्रारब्ध छे; तथापि जे काळ जाय छे, ते तेना त्यागभावमां घणुं करी गया करे छे.

निवृत्ति जेवा क्षेत्रे, चित्तस्थिरताए हाल ' सूत्रकृतांग सूत्र 'नुं श्रवण करवा इच्छा होय, तो करवामां बाध नथी; मात्र जीवने उपशमार्थे ते करवुं योग्य छे. कया मतनुं विशेषपणुं छे, कया मतनुं न्यूनपणु छे, एवा अन्यार्थमां पडवा अर्थे तेम करवुं योग्य नथी. ते ' सूत्रकृतांग ' नी रचना जे पुरुषोए करी छे, ते आत्मस्वरूप पुरुष हता, एवो अमारो निश्चय छे.

"आ कर्मरूप क्लेश जे जीवने प्राप्त थयो छे, ते केम त्रुटे ?" एवुं प्रश्न मुमुक्षु शिष्यने उद्भव

करी, " बोध पामवाथी त्रुटे, " एवुं ते सूत्रकृतांगनुं प्रथम वाक्य छे. " ते बंधन शुं ? अने शुं जाणवाथी ते त्रुटे ? एवुं बीजुं प्रश्न त्यां शिष्यने संभवे छे; अने " ते बंधन वीरस्वामीए शा प्रकार कह्युं छे?" एवा वाक्यथी ते प्रश्न मूक्युं छे. अर्थात् शिष्यना प्रश्नमां ते वाक्य मूकी ग्रंथकार एम कहे छे के, आत्मस्वरूप एवा श्री वीरस्वामीनुं कहेलुं तमने कहीशुं, केमके आत्मस्वरूप पुरुष आत्मस्वरूपार्थे अत्यंत प्रतीतियोग्य छे. ते बंधननुं स्वरूप त्यार पछी ग्रंथकार कहे छे, ते फरी फरी विचारवा योग्य छे. त्यार पछी तेना विशेष विचारे ग्रंथकारने स्मृति थई के आ जे समाधिमार्ग ते आत्माना निश्चय विना घटे नहीं, अने जगत्वासी जीवे अज्ञानी उपदेशकोथी जीवनुं स्वरूप अन्यथा जाणी–कल्याणनुं स्वरूप अन्यथा

जाणी–अन्यथानो यथार्थपणे निश्चय कर्यो छे; ते निश्चयनो भंग थया विना–ते निश्चयमां संदेह पडया विना–अमे जे अनुभव्यो छे एवो समाधि-मार्ग ते तेमने कोई प्रकारे संभळाव्यो शी रीते फळीभूत थशे, एवुं जाणी ग्रंथकार कहे छे के, "आवा मार्गनो त्याग करी कोइ एक श्रमण ब्राह्मण अजाणपणे–वगर विचार्ये–अन्तथा प्रकारे–मार्ग कहे छे. एम कहेता हवा." ते अन्यथा प्रकार पछी ग्रथकार निवेदन करे छे के, पंचमहाभूतनुं ज कोइ अस्तित्व माने छे,–आत्मानुं उत्पन्न थवुं तेथी माने छे; जेम घटतुं नथी; एम जणावी 'आत्मानुं नित्यपणु' प्रतिपादन करे छे. 'जो जीवे पोतानुं नित्यपणु जाण्युं नथी, तो पछी, निर्वाणनुं प्रयत्न शा अर्थे थाय' एवो अभिप्राय करी 'नित्यता' दर्शावी छे, त्यार पछी भिन्न भिन्न प्रकारे कल्पित

अभिप्राय दर्शावी यथार्थ अभिप्रायनो बोध करी, यथार्थ मार्ग विना छूटको नथी, गर्भपणु टळे नही, जन्म टळे नहीं, मरण टळे नहीं, दुःख टळे नहीं, आधि, व्याधि, उपाधि कंइ टळे नहीं; अने अमे उपर जे कही गया छीए एवा मतवादिओ ते सौ तेवा प्रकारने विषे वस्या छे के जेथी जन्म, जरा मरणादिनो नाश थाय नहीं; एवा विशेष उपदेशरूप आग्रह करी प्रथमाध्ययन समाप्त कर्युं छे. त्यार पछी अनुक्रमे तेथी वर्द्धमान परिणामे ऊपशमकल्याण—आत्मार्थ बोध्यो छे. ते लक्षमां राखी वांचन, श्रवण घटे छे. कुळधर्मार्थे सूत्रकृतांगनुं वांचन, श्रवण निष्फळ छे.

दीर्घ काळ सुधी यथार्थ बोधनो परिचय थवाथीबोधबीजनी प्राप्तिहोय छे; अने ए बोधबीज ते प्राये 'निश्चय सम्यक्त्व' होय छे.

जिने बावीश प्रकारना परिसह कह्या छे; तेमां 'दर्शनपरिसह' नामे एक परिसह कह्यो छे. तेम ज एक बीजो 'अज्ञानपरिसह' नामनो परिसह पण कह्यो छे. ए बन्ने परिसहोनो विचार करवा योग्य छे;—ए विचार करवानी तमारी भूमिका छे; अर्थात् ते भूमिका (गुणस्थानक) विचारवथी कोइ प्रकारे तमने यथार्थ धीरज आववानो संभव छे.

कोइ पण प्रकारे पोते कंइ मनमां संकल्प्युं होय के, आवी दशामां आवीए, अथवा आवा प्रकारनुं ध्यान करीए, तो सम्यक्त्वनी प्राप्ति थाय, तो ते संकल्पेलुं प्राये (ज्ञानीनुं स्वरूप समजाये) खोटुं छे, एम जणाय छे. यथार्थ बोध एटले शुं ? तेनो विचार करी—अनेकवार विचार करी—पोतानी कल्पना निवृत करवानुं ज्ञानीओए

कह्युं छे.

'अध्यात्मसार' नुं वांचन, श्रवण चाले छे ते सारूं छे. अनेकवार ग्रंथ वंचावानी चिंता नहीं, पण कोइ पण प्रकारे तेनुं अनुप्रेक्षन दीर्घ-काळ सुधी रह्या करे एम करवुं योग्य छे.

परमार्थ प्राप्त थवा विषे कोई पण प्रकारेनुं आकुळव्याकुळपणु राखवुं-थवुं-तेने 'दर्शनपरिसह' कह्यो छे. ए परिसह उत्पन्न थाय ते तो सुखकारक छे, पण जो धीरजथी ते वेदाय तो तेमांथी दर्शननी उत्पत्ति थवानो संभव थाय छे. तमे 'दर्शनपरिसह' मां कोइ पण प्रकारे वर्तो छो एम जो तमने लागतुं होय, तो ते धीरजथी वेदवा योग्य छे; उम उपदेश छे. 'दर्शनपरिसह' मां तमे प्राये छो, एम अमे जाणीए छीए.

कोइ पण प्रकारनी आकुळता विना वैरा-

ग्यभावनाए, वीतरागभावे, ज्ञानी विषे परम भ-क्तिभाव सत्शास्त्रादिक अने सत्संगनो परिचय करवो हाल योग्य छे. कोइ पण प्रकारे परमार्थ-संबंधे मनथी करेला संकल्प प्रमाणे इच्छा करवी नहीं, अर्थात् कोइ पण प्रकारना दिव्यतेजयुक्त पदार्थो इत्यादि देखावा वगेरेनी इच्छा, मनोकल्पित ध्यानादि, ए सर्व संकल्पनी जेम बने तेम निवृत्ति करवी. 'शांतसुधारस' मां कहेली 'भावना,' 'अध्यात्मसार' मां कहेलो 'आत्मनिश्चयाधिकार' ए फरी फरी मनन करवायोग्य छे.

'आत्मा छे,' एम जे प्रमाणथी जणाय; 'आत्मा नित्य छे, एम जे प्रमाणथी जणाय; 'आत्मा कर्त्ता छे.' एम जे प्रमाणथी जणाय; 'आत्मा भोक्ता छे,' एम जे प्रमाणथी जणाय; 'मोक्ष छे,' एम जे प्रमाणथी जणाय; अने

***वर्त्तमान आ काळमां,**
मोक्षमार्ग बहु लोप;
विचारवा आत्मार्थिने,
भाख्यो अत्र अगोप्य. २.

'तेनो उपाय छे,' एम जे प्रमाणथी जणाय, ते वारंवार विचारवा योग्य छे. 'अध्यात्मसार' मां अथवा बीजा गमे ते ग्रंथमां ए वात होय तो विचारवामां बाध नथी–कल्पनानो त्याग करी विचारवायोग्य छे.

जनकविदेहिनी वात हाल जाणवानुं फळ तमने नथी.

१९४८ "श्रीमद् राजचंद्र"

* जिनागममां आ काळने 'दुसम' एवी संज्ञा कही छे, ते प्रत्यक्ष देखाय छे; केमके

आ वर्त्तमानकाळमां मोक्षमार्ग धणो लोप थई गयो छे; जे मोक्षमार्ग गुरुशिष्यना संवा-दरूपे अत्र प्रगट कहीए छीए. २.

' दुसम ' शब्दनो अर्थ ' दुःखे करीने प्राप्त थवायोग्य ' एवो थाय छे. ते दुःखे करीने प्राप्त थवायोग्य तो एवो एक परमार्थमार्ग मुख्यपणे कही शकाय. अने तेवी स्थिति प्रत्यक्ष जोवामां आवे छे; जो के परमार्थमार्गनुं दुर्लभपणुं तो सर्व काळने विषे छे; पण आवा काळनेविषे तो विशेषकरीने काळ पण दुर्लभपणाना कारणरूप छे.

अत्र कहेवानो हेतु एवो छे के, घणुंकरीने आ क्षेत्रे वर्त्तमानकाळमां पूर्वे जेणे परमार्थमार्ग आराध्यो छे, ते देह धारण न करे;-अने ते सत्य छे, केमके जो तेवा जीवनो समूह देहधा-रीपणे आ क्षेत्रे वसतो होत, तो तेमने तथा ते-

मना समागममां आवनारा एवा घणा जीवोने परमार्थमार्गनी प्राप्ति सुखे करीने थइ शकती होत; अने तेथी आ काळने 'दुसम' कहेवानुं कारण रहेत नहीं. आ रीते पूर्वाराधक जीवोनुं अल्पपणु ए आदि थतां पण वर्त्तमानकाळने विषे जो कोइ पण जीव परमार्थमार्ग आराधवा इच्छे, तो अवश्य आराधी शके, केमके दुःखकरीने पण आ काळने विषे परमार्थमार्ग प्राप्त थाय, एम पूर्व ज्ञानीओनुं कथन छे.

सर्व जीवने, वर्त्तमानकाळमां, मार्ग दुःखे करीने ज प्राप्त थाय, एवो एकांत अभिप्राय विचारवायोग्य नथी. घणुं करीने तेम बने एवो अभिप्राय समजवायोग्य छे. तेनां घणां कारणो प्रत्यक्ष देखाय छे. प्रथम कारणः उपर दर्शाव्युं ते के, पूर्वनुं घणुंकरीने आराधकपणु नहीं.

बीजुं कारण: तेवुं आराधकपणुं नहीं तेने लीधे वर्त्तमानदेहे ते आराधकमार्गनी रीति पण प्रथम समजवामां न होय; तेथी अनाराधकमार्गने आराधकमार्ग मानी लइ जीवे प्रवृत्ति करी होय छे.

त्रीजुं कारण: घणुंकरीने क्यांक सत्समागम अथवा सद्गुरुनो योग बने, अने ते पण क्वचित् बने.

चोथुं कारण: असत्संग आदि कारणोथी जीवने असद्गुरुवादिकनुं ओळखाण थवुं पण दुष्करवर्त्ते छे, अने घणुंकरीने असद्गुरुवादिने विषे सत्य प्रतीति मानी जीव त्यां ज रोकाइ रहे छे.

पांचमुं कारण: क्वचित् सत्समागमादिनो योग बने तोपण बळ, वीर्यादिनुं एवुं शिथिलपणुं,

के जीव तथारूप मार्ग ग्रहण न करी शके, अथवा न समजी शके; अथवा असत्समागमादि, के पोतानी कल्पनाथी मिथ्याने विषे सत्यपणे प्रतीति करी होय.

घणुं करीने वर्त्तमानमां कां तो शुष्कक्रिया-प्रधानपणामां जीवे मोक्षमार्ग कल्प्यो छे. अथवा बाह्यक्रिया अने शुद्धव्यवहारक्रियाने उत्थापवामां मोक्षमार्ग कल्प्यो छे; अथवा स्वमतिकल्पनाए अध्यात्म ग्रंथो वांची कथनमात्र अध्यात्म पामी मोक्षमार्ग कल्प्यो छे; एम कल्पायाथी जीवने सत्समागमादि हेतुमां ते ते मान्यतानो आग्रह आडो आवी परमार्थ पामवामां स्थंभभूत थाय छे.

जे जीवो शुष्कक्रियाप्रधानपणामां मोक्षमार्ग कल्पे छे, ते जीवोने तथारूप उपदेशनुं पोषण पण रह्या करे छे. ज्ञान, दर्शन, चारित्र अने तप

एम मोक्षमार्ग चार प्रकारे कह्यो छतां, प्रथमनां बे पद तो तेमणे वीसार्या जेवुं होय छे; अने 'चारित्र' शब्दनो अर्थ वेष तथा मात्र बाह्यविरतिमां समज्या जेवुं होय छे; 'तप' शब्दनो अर्थ मात्र उपवासादि व्रतनुं करवुं,—ते पण बाह्यसंज्ञाथी—तेमां समज्या जेवुं होय छे; वळी क्वचित् ज्ञान—दर्शनपद कहेवां पडे, तो त्यां 'लौकिक कथन जेवा भावोनां कथनने' ज्ञान, अने 'तेनी प्रतीति' अथवा 'ते कहेनारनी प्रतीतिने विषे' 'दर्शन' शब्दनो अर्थ समजवा जेवुं रहे छे. जे जीवो बाह्यक्रिया (एटले दानादि) अने शुद्ध व्यवहारक्रियाने उत्थापवामां मोक्षमार्ग समजे छे, ते जीवो शास्त्रोना कोइ एक वचनने अणसमजणभावे ग्रहण करीने समजे छे. दानादि क्रिया जो कोइ अहंकारादिथी, निदानबुद्धिथी,

के ज्यां तेवी क्रिया न संभवे एवा छठ्ठा गुण-स्थानकादि स्थाने करे, तो ते संसारहेतु छे, एम शास्त्रोनो मूळ आशय छे; पण समूळगी दानादि क्रियां उत्थापवानो शास्त्रोनो हेतु नथी. ते मात्र पोतानी मतिकल्पनाथी निषेधे छे. तेम ज व्यवहार बे प्रकारना छे; एक परमार्थहेतुमूळ व्यवहार, अने बीजो व्यवहाररूप व्यवहार; पूर्वे आ जीवे अनंतीवार कर्या छतां आत्मार्थ थयो नहीं एम शास्त्रामां वाक्यो छे, ते वाक्य ग्रहण करी सचोडो व्यवहार उत्थापनारा पोते समज्या एवुं माने छे, पण शास्त्राकारे तो तेवुं कशुं कह्युं नथी. जे व्यवहार परमार्थहेतुमूळ व्यवहार नथी, अने मात्र व्यवहारहेतु व्यवहार छे, तेना दुराग्रहने शास्त्रकारे निषेध्यो छे. जे व्यवहारनुं फळ चार गति थाय ते व्यवहारहेतु कही शकाय, अथवा

जे व्यवहारथी आत्मानी विभावदशा जवायोग्य न थाय, ते व्यवहारने व्यवहारहेतु व्यवहार कहेवाय. एनो शास्त्रकारे निषेध कर्यो छे, ते पण एकांते नहीं; केवळ दुराग्रहथी अथवा तेमां ज मोक्षमार्ग माननारने ए निषेधथी साचा व्यवहार उपर लाववा कर्यो छे; अने परमार्थहेतुमूळ व्यवहार शम, संवेग, निर्वेद, अनुकंपा, आस्था अथवा सद्गुरु, सत्शास्त्र अने मन वचनादि सुमति तथा गुप्ति तेनो निषेध कर्यो नथी; अने तेनो जो निषेध करवायोग्य होय, तो शास्त्रो उपदेशीने बाकी शुं समजाववानुं रहेतुं हतुं, के शुं साधनो कराववानुं जणाववुं बाकी रहेतुं हतुं के, शास्त्रो उपदेश्यां ? अर्थात् तेवा व्यवहारथी परमार्थ पमाय छे, अने अवश्य जीवे तेवो व्यवहार ग्रहण करवो के जेथी परमार्थ पामशे एम

शास्त्रोनो आशय छे; शुष्कअध्यात्मी, अथवा तेना प्रसंगी ते आशय समज्याविना ते व्यवहारने उत्थापी पोताने तथा परने दुर्लभबोधीपणु करे छे.

शम, संवेगादि गुणो उत्पन्न थये, अथवा वैराग्यविशेष, निष्पक्षपातता थये, कषायादि पातळां पडये, तथा कंइ पण प्रज्ञाविशेषथी समज्यानी योग्यता थये, जे सद्गुरुगमे समजवायोग्य अध्यात्मग्रंथो छे—त्यांसुधी घणुंकरी शस्त्र जेवा छे—ते पोतानी कल्पनाए जेम तेम वांची लइ, निर्धारी लइ, तेवो अंतर्भेद थयाविना, अथवा दशा कर्याविना, विभाव गयाविना, पोताने विषे ज्ञान कल्पे छे; अने क्रियारहित तथा शुद्ध व्यवहाररहित थइ वर्त्ते छे एवो त्रीजो प्रकार शुष्कअध्यात्मीनो छे. ठाम ठाम जीवने आवा योग बाझे तेवुं रह्युं छे, अथवा तो ज्ञानरहित गुरुओ,

के परिग्रहादि इच्छक गुरुओ, मात्र पोतानां मान पूजादिनी कामनाए फरता एवा जीवोने अनेक प्रकारे अवळे रस्ते चडावी दे छे; अने घणुंकरीने क्वचित् ज एवुं नहीं होय; जेथी एम जणाय छे के, काळनुं दुसमपणुं छे.

आ दुसमपणुं लख्युं छे, ते जीवने पुरुषार्थरहित करवा अर्थे लख्युं नथी, पण पुरुषार्थजाग्रति अर्थे लख्युं छे; अनुकूळ संयोगमां तो जीवने कंइक ओछी जाग्रति होय तोपण वखते हानि न थाय, पण ज्यां आवा प्रतिकूल योग वर्त्तता होय त्यां, अवश्य मुमुक्षु जीवे वधारे जाग्रत रहेवुं जोइए, के जेथी तथारूप पराभव न थाय, अने तेवा कोइ प्रवाहमां न तणाइ जवाय. वर्त्तमानकाळ दुसम कह्यो छे, छतां तेने विषे अनंत भवने छेदी मात्र एक भव बाकी राखे

एवुं एकावतारीपणुं प्राप्त थाय एवुं पण छे, माटे विचारवान जीवे ते लक्ष राखी, उपर कह्या तेवा प्रवाहोमां न पडतां यथाशक्ति वैराग्यादि अवश्य आराधी, सद्‌गुरुनो योग प्राप्त करी, कषायादि दोष छेद करवा वाळो एवो अने अज्ञानथी रहित थवानो सत्य मार्ग प्राप्त करवो. मुमुक्षु जीवमां शमादि कह्या ते गुणो अवश्य संभवे छे; अथवा ते गुणोविना मुमुक्षुता न कही शकाय. नित्य तेवो परिचय राखतां, ते ते वात श्रवण करतां, विचारतां, फरीफरीने पुरुषार्थ करतां, ते मुमुक्षता उत्पन्न थाय छे; ते मुमुक्षुता उत्पन्न थये जीवने परमार्थमार्ग अवश्य समजाय छे.

१९५२, राळज.

"श्रीमद् राजचंद्र"

कोइ क्रियाजड थई रह्या,
शुष्कज्ञानमां कोइ;
माने मारग मोक्षनो,
करुणा उपजे जोइ. ३

*कोइ क्रियाने ज वळगी रह्या छे; अने कोइ शुष्कज्ञानने ज वळगी रह्या छे; एम मोक्षमार्ग माने छे. जे जोइने दया आवे. छे.३.

---

*घणाने क्रियाजडत्व वर्त्ते छे, अने घणाने शुष्कज्ञानीपणु वर्त्ते छे ते शुं कारण होवुं जोइए ? एवी आशंका करी तेनुं समाधान:—सद्‌गुरुना चरणने जे पोतानो पक्ष एटले मत छोडी दइ सेवे ते पदार्थने पामे, अने निजपदनो एटले आत्म स्वभावनो लक्ष ले. अर्थात् घणाने क्रियाजडत्व वर्त्ते छे तेनो हेतु ए छे के, असद्‌गुरु के जे आत्मज्ञान अने आत्म-

ज्ञानना साधनने जाणता नथी तेनो तेणे आश्रय कर्यो छे; जेथी तेनो मात्र क्रियाजडत्वनो एटले कायक्लेशनो मार्ग जाणे छे, तेमां वळगाडे छे, अने कुळधर्म दृढ करावे छे; जेथी तेने सद्‌गुरुनो योग मेळववानी आकांक्षा थती नथी, अथवा तेवा योग मळ्ये पण पक्षनी दृढ वासना तेने सदुपदेशसन्मुख थवा देती नथी, एटले क्रियाजडत्वपणु टळतु नथी; अने परमार्थनी प्राप्ति थती नथी. अने जे शुष्कज्ञानी छे तेणे पण सद्‌गुरुना चरण सेव्या नथी, मात्र पोतानी मति कल्पनाथी स्वच्छंदपणे अध्यात्म ग्रंथो वांच्या छे, अथवा शुष्कज्ञानी समीपथी तेवा ग्रंथो,के वचनो सांभळी लइने पोताने विषे ज्ञानीपणु मान्युं छे,अने ज्ञानी गणावाना पदनुं एक प्रकारनुं मान छे तेमां तेने मीठाश रही छे,अने ए तेनो पक्ष थयो छे अथवा कोइ एक कारणविशेषथी शास्त्रो-

बाह्यक्रियामां राचतां,
अंतर्भेद न कांई;
ज्ञानमार्ग निषेधतां,
तेह क्रियाजड आंहि. ४.

बाह्यक्रियामां ज मात्र राची रह्यां छे, अंतरमां दया, दान, अने हिंसा, पूजानुं समानपणुं कह्युं छे तेवां वचनोने, तेनो परमार्थ समज्याविना हाथमां लइने मात्र पोताने ज्ञानी बनावा अर्थे, अने पामर जीवना तिरस्कारना अर्थे ते वचनोनो उपयोग करे छे, पण तेवां वचनो कये लक्षे.[1]

नडीयाद, आशो वद २, संवत् १९५२.

१ आ लेख लखतां आ स्थानथी अपूर्ण मूकी दीधेलो छे.—संशोधक.

कंइ भेदायुं नथी, अने ज्ञानमार्गने निषेध्या करे छे, ते अहीं क्रियाजड कह्यां छे. ४

बंध, मोक्ष छे कल्पना,
भाखे वाणीमांहि;
वर्त्ते मोहावेषमां,
शुष्कज्ञानी ते आंहि. ५.

बंध, मोक्ष मात्र कल्पना छे, एवां निश्चयवाक्य मात्र वाणीमां बोले छे. अने तथारूप दशा थइ नथी, मोहना प्रभावमां वर्त्ते छे, ए अहीं शुष्कज्ञानी कह्यां छे. ५.

वैराग्यादि सफल तो,
जो सह आतमज्ञान;

तेम ज आतमज्ञाननी,
प्राप्तितणां निदान. ६.

* वैराग्यायादि जो साथे आत्मज्ञान होय तो सफळ छे, अर्थात् मोक्षनी प्राप्तिना हेतु छे, अने ज्यां आत्मज्ञान न होय त्यां पण जो ते आत्मज्ञानने अर्थे करवामां आवतां होय, तो ते आत्मज्ञाननी प्राप्तिना हेतु छे. ६.

---

* वैराग्य, त्याग, दयादि अंतरंगवृत्तिवाळी क्रिया छे, ते जो साथे आत्मज्ञान होय, तो सफळ छे; अर्थात् भवनुं मूळ छेदे छे. अथवा वैराग्य त्याग दयादि आत्मज्ञाननी प्राप्तिनां कारणो छे, एटले जीवमां प्रथम ए गुणो आव्येथी सद्गुरुनो उपदेश तेमां परिणाम पामे छे. उज्वळ अंत:करणविना सद्गुरूनो उपदेश परिणमतो नथी; व-

थ। वैराग्यादि आत्मज्ञाननी प्राप्तिनां साधनो छे एम कह्युं. अत्रे जे जीवो क्रियाजड छे तेने एवो उपदेश कर्यो के, काया ज मात्र रोकवी ते कांइ आत्मज्ञाननी प्राप्तिना हेतु नथी. वैराग्यादि गुणो आत्मज्ञाननी प्राप्तिना हेतु छे, माटे तमे ते क्रियाने अवगाहो; अने ते क्रियामां पण अटकीने रहेवुं घटतुं नथी, केमके आत्मज्ञानविना ते पण भवनुं मूळ छेदी शकता नथी; माटे आत्मज्ञाननी प्राप्तिने अर्थे ते वैराग्यादि गुणोमां वर्त्तो, अने कायक्लेशरूप, पण कषायादिनुं जेमां तथारूप कइ क्षीणपणु थतुं नथी तेमां. तमे मोक्षमार्गनो दुराग्रह राखो नहीं; एम क्रियाजडने कह्युं; अने जे शुष्कज्ञानीओ त्यागवैराग्यादि रहित छे, मात्र वाचाज्ञानी छे तेने एम कह्युं के, वैराग्यादि साधन छे ते आत्मज्ञाननी प्राप्तिनां कारणो छे; कारणविना कार्यनी उत्पति

थती नथी; तमे वैराग्यादि पण पाम्या नथी, तो आत्मज्ञान क्यांथी पाम्या हो ते कंइक आत्मामां विचारो; संसारप्रत्ये बहु उदासीनता, देहनी मूर्छानुं अल्पत्व, भोगमां अनासक्ति तथा मानादिनुं पातळापणु ए आदि गुणो विना तो आत्मज्ञान परिणाम पामतुं नथी, अने आत्मज्ञान पाम्ये तो ते गुणो अत्यंत दृढ थाय छे, केमके आत्मज्ञानरूप मूळ तेने प्राप्त थयुं; तेने बदले तमे आत्मज्ञान अमने छे, एम मानो छो, अने आत्मामां तो भोगादि कामनानी अग्नि बळ्यां करे छे; पूजा सत्कारादिनी कामना वारंवार स्फुरायमान थाय छे; सहज अशाताए बहु आकुळ-व्याकुळता थई जाय छे, ते केम लक्षमां आवतां नथी के, आ आत्मज्ञाननां लक्षणो नहीं ? मात्र मानादि कामनाए आत्मज्ञानी कहेवरावुं छउं, ' एम जे समजवामां आवतुं नथी

त्याग, विराग न चित्तमां,
थाय न तेने ज्ञान;
अटके त्याग विरागमां,
तो भूले निज भान. ७.

*जेना चित्तमां त्याग अने वैराग्यादि साधनो उत्पन्न थयां न होय तेने ज्ञान न थाय; अने जे त्याग, विरागमां ज अटकी रही, आत्मज्ञाननी आकांक्षा न राखे, ते पोतानुं भान भुले; अर्थात् अज्ञानपूर्वक त्यागवैराग्या-

ते समजो; अने वैराग्यादि साधनो प्रथम तो आत्मामां उत्पन्न करो, के जेथी आत्मज्ञाननी सन्मुखता थाय.

* जेना अंतःकरणमां त्याग वैराग्यादि गुणो उत्पन्न थया नथी, एवा जीवने आत्मज्ञान न

दि होवाथी ते पूजासत्कारादिथी पराभव पामे, अने आत्मार्थ चूकी जाय. ७.

थाय केमके मलीन अंतःकरणरूप दर्पणमां आत्मोपदेशनुं प्रतिबिंब पडवुं घटतुं नथी. तेम ज मात्र त्याग, विरागमां राचीने कृतार्थता माने ते पण पोताना आत्मानुं भान भूले; अर्थात् आत्मज्ञान नहीं होवाथी अज्ञाननुं सहचारीपणुं छे; जेथी ते त्याग वैराग्यादिनुं मान उत्पन्न करवा अर्थे अने मानार्थे सर्व संयमादि प्रवृत्ति थई जाय, जेथी संसारनो उच्छेद न थाय; मात्र त्यां ज अटकवुं थाय. अर्थात् ते आत्मज्ञानने पामे नहीं एम क्रियाजडने साधन–क्रिया–अने ते साधननुं जेथी सफळपणु थाय छे एवा आत्मज्ञाननो उपदेश कर्यो, अने शुष्कज्ञानीने त्याग विरागादि साधननो उपदेश करी वाचाज्ञानमां कल्याण नथी एम प्रेर्युं.

ज्यां ज्यां जे जे योग्य छे,
तहां समजवुं तेह;
त्यां त्यां ते ते आचरे,
आत्मार्थी जन एह. ८

* ज्यां ज्यां जे जे योग्य छे, त्यां त्यां ते ते समजे, अने त्यां त्यां ते ते आचरे ए, आत्मार्थी पुरुषनां लक्षणो छे. ८

---

* जे जे ठेकाणे जे जे योग्य छे, एटले ज्यां त्याग वैराग्यादि योग्य होय त्यां त्याग वैराग्यादि समजे, ज्यां आत्मज्ञान योग्य होय त्यां आत्मज्ञान समजे; एम जे ज्यां जोइए ते त्यां समजवुं, अने त्यां त्यां ते ते प्रमाणे प्रवर्त्तवुं, ए आत्मार्थी जीवनुं लक्षण छे. अर्थात् मतार्थी होय, के मानार्थी होय ते योग्य मार्गने ग्रहण न करे; अथवा क्रि-

यामां ज जेने दुराग्रह थयो छे; अथवा शुष्कज्ञानना ज अभिमानमां जेणे ज्ञानीपणुं मानी लीधुं छे, ते त्याग विरागादि साधनने अथवा आत्मज्ञानने ग्रहण न करी शके. जे आत्मार्थी होय ते ज्यां ज्यां जे जे करवुं घटे छे ते ते करे, अने ज्यां ज्यां जे जे समजवुं घटे छे ते समजे. अथवा ज्यां ज्यां जे जे समजवुं घटे छे ते ते समजे, अने ज्यां जे जे आचरवुं घटे छे ते ते आचरे ते आत्मार्थी कहेवाय. अत्रे 'समजवुं' अने 'आचरवुं' ए बे सामान्यपदे छे. पण विभागपदे कहेवानो आशय एवो पण छे के, जे जे ज्यां समजवुं घटे ते ते त्यां समजवानी कामना जेने छे, अने जे जे ज्यां आचरवुं घटे ते ते त्यां आचरवानी जेने कामना छे ते पण आत्मार्थी कहेवाय.

नडियाद, आसो वद २, संवत् १९५२.

सेवे सद्‌गुरुचरणनें,
त्यागी दइ निजपक्ष;
पामे ते परमार्थने,
निजपदनो ले लक्ष. ए.

पोताना पक्षने छोडी दइ, जे सद्‌गुरुना चरणने सेवे ते परमार्थने पामे, अने आत्मस्वरूपनो लक्ष तेने थाय. ९

*आत्मज्ञान, समदर्शिता,
विचरे उदयप्रयोग,

---

*[1]स्वरूपस्थित इच्छारहित, विचरे पूर्वप्रयोग;
अपूर्व वाणी; परमश्रुत, सद्‌गुरुलक्षण योग्य.

---

१. आ लेखमां जे जे स्थळे लीटीओ मूकी छै, ते ते स्थळे मूळ लेखमां वचनो टंकायां नथी.—संशोधक.

अपूर्ववाणी परम श्रुत.

सद्‌गुरु लक्षणयोग्य. १०.

आत्मज्ञानने विषे जेमनी स्थिति छे, एटले परभावनी इच्छाथी जे रहित थया छे, तथा शत्रु, मित्र, हर्ष, शोक, नमस्कार, तिरस्कारादि भावप्रत्ये जेने समता वर्त्ते छे; मात्र पूर्वे उत्पन्न थयेलां एवां कर्मोना उदयने लीधे जेमनी विचरवा आदि क्रिया छे, अज्ञानी करतां जेनी वाणी प्रत्यक्ष जूदी पडे छे, अने षट्‌दर्शनना तात्पर्यने जाणे छे, ते सद्‌गुरुनां उत्तम लक्षणो छे. १०.

आत्मस्वरूपने विषे जेनी स्थिति छे, विषय अने मान पूजादि इच्छाथी रहित छे, अने मात्र पूर्वे उत्पन्न थयेला एवा कर्मना प्रयोगथी जे विचरे

छे; जेमनी वाणी अपूर्व छे, अर्थात् निजअनुभव-सहित जेनो उपदेश होवाथी अज्ञानीनी वाणी करतां प्रत्यक्ष जूदी पडेछे, अने परमश्रुत एटले षट्दर्शनना यथास्थित जाण होय; ए सद्‌गुरुनां योग्य लक्षणो छे.

अत्रे स्वरूपास्थित एवुं प्रथमपद कह्युं तेथी ज्ञानदशा कही, इच्छारहितपणुं कह्युं तेथी चारित्र-दशा कही, इच्छारहित होय ते वीचरी केम शके? एवी आशंका; ' पूर्वप्रयोग एटले पूर्वना बंधायेलां प्रारब्धथी विचरे छे; विचरवा आदिनी बाकी जेने कामना नथी. ' एम कही (एवी आशंका) निवृत्त करी; अपूर्व वाणी एम कहेवाथी वचनातिशयता कही, केमके ते विना मुमुक्षुने उपकार न थाय; परमश्रुत कहेवाथी षट्दर्शन अविरुद्ध दशाए जाणनार कह्या एटले श्रुतज्ञाननुं

विशेषपणु दर्शाव्युं.

आशंका—वर्त्तमानकाळमां स्वरूपस्थित पुरुष होय नहीं, एटले जे स्वरूपस्थित विशेषणवाळा सद्गुरु कह्या छे, ते आजे होवायोग्य नथी.

समाधान—वर्त्तमानकाळमां कदापि एम कहेलुं होय तो कहेवाय के 'केवलभूमिका' ने विषे एवी स्थिति असंभवित छे, पण आत्मज्ञान ज न थाय एम कहेवाय नहीं; अने आत्मज्ञान छे ते स्वरूपस्थिति छे.

आशंका—आत्मज्ञान थाय तो वर्त्तमान काळमां मुक्ति थवी जोइए अने जिनागममां ना कही छे.

समाधान—ए वचन कदापि एकांते एम गणीए, तोपण तेथी एकावतारीपणानो निषेध थतो

नथी, अने एकावतारीपणु आत्मज्ञानविना प्राप्त थाय नहीं.

आशंका—त्याग वैराग्यादिना उत्कृष्टपणाथी तेने एकावतारीपणुं कह्युं हशे,

समाधान—परमार्थेथी उत्कृष्ट त्याग वैराग्यविना एकावतारीपणुं थाय ज नहीं, एवो सिद्धांत छे; अने वर्त्तमानमां पण चोथा, पांचमा अने छठ्ठा गुणस्थानकनो कशो निषेध छे नहीं. अने चोथे गुणस्थानकेथी ज आत्मज्ञाननो संभव थाय छे; पांचमे विशेष स्वरूपस्थिति थाय छे; छठ्ठे घणा अंशे स्वरूपस्थिति थाय छे, पूर्वप्रेरित प्रमादना उदयथी मात्र कंइक प्रमाददशा आवी जाय छे, पण ते आत्मज्ञानने रोधक नथी, चारित्रने रोधक छे.

आशंका—अत्रे तो स्वरूपस्थित एवुं पद

वापर्युं छे, अने स्वरूपास्थितपद तो तेरमे गुणस्थानके ज संभवे छे.

समाधान——स्वरूपास्थितिनी पराकाष्ठा तो चौदमा गुणस्थानकने छेडे थाय छे, केमके नाम गोत्रादि चार कर्मनो नाश त्यां थाय छे; ते पहेलां केवळीने चार कर्मनो संग छे, तेथी संपूर्ण स्वरूपास्थिति तो तेरमे गुणस्थानके पण ना कहेवाय.

आशंका—त्यां नामादि कर्मथी करीने अव्याबाध स्वरूपास्थितिनी ना कहेतो ते ठीक छे; पण केवळज्ञानरूप स्वरूपास्थिति छे, तेथी स्वरूपस्थिति कहेवामां दोष नथी, अने अत्रे तो तेम नथी, माटे स्वरूपास्थितपणु केम कहेवाय ?

समाधान——केवळज्ञानने विशे स्वरूपस्थितिनुं तारतम्य विशेष छे, अने चोथे, पांचमे, छट्ठे, गुणस्थानके तेथी अल्प छे, एम कहेवाय; पण

स्वरूपस्थिति नथी एम न कही शकाय, चोथे गुणस्थानके मिथ्यात्वमुक्तदशा थवाथी आत्मस्वभावआविर्भावपणु छे, अने स्वरूपस्थिति छे; पांचमे गुणस्थानके देशे करीने चारित्रघातक कषायो रोकावाथी आत्मस्वभावनुं चोथा करतां विशेष आविर्भावपणु छे, अने छठ्ठामां कषायो विशेष रोकावाथी सर्व चारित्रनुं उदयपणु छे, तेथी आत्मस्वभावनुं विशेष आविर्भावपणुं छे. मात्र छठ्ठे गुणस्थानके पूर्वनिबंधित कर्मना उदयथी प्रमत्तदशा क्वचित् वर्त्ते छे तेने लीधे 'प्रमत्त' सर्व चारित्र कहेवाय, पण तेथी स्वरूपस्थितिमां विरोध नहीं, केमके आत्मस्वभावनुं वाहुल्यताथी आविर्भावपणु छे. वळी आगम पण एम कहेछे के, चोथे गुणस्थानकेथी तेरमा गुणस्थानकसुधी आत्मप्रतीति समान छे; ज्ञाननो तारतम्यभेद छे.

वळी ठाम ठाम एकाकीपणे विचरवानो निषेध कर्यो छे, अने सद्गुरुनी सेवामां विचरवानो ज उपदेश कर्यो छे; तेथी पण एम समजाय छे के, जीवने हितकारी अने मुख्य मार्ग ते ज छे, अने असद्गुरुथी पण कल्याण थाय एम कहेवुं ते तो तीर्थंकरादिनी ज्ञानीनी आसातना करवासमान छे, केमके तेमां अने असद्गुरुमां कंइ भेद न पड्यो; जन्मांध, अने अत्यंत शुद्ध निर्मळ चक्षुवाळानुं कंइ न्यूनाधिकपणुं ठर्युं ज नहीं. वळी कोइ 'श्री ठाणांगसूत्र' नी चोभंगी ग्रहण करीने एम कहे के 'अभव्यना तार्या पण तरे' तो ते वचन पण वदतोव्याघात जेवुं छे; एक तो मूळमां 'ठाणांग' मां ते प्रमाणे पाठ ज नथी; जे पाठ छे ते आ प्रमाणे छेः

तेनो शब्दार्थ आ प्रमाणे छे: ——————————

————————————————————————

——————

तेनो विशेषार्थ टीकाकारे आ प्रमाणे कर्यो छे: ——————————————

————————————————————————

जेमां कोइ स्थळे अभव्यना तर्या तरे एवुं कह्युं नथी; अने कोइ एक टबामां कोइए एवुं वचन लख्युं छे ते तेनी समजनुं अयथार्थपणु समजाय छे.

कदापि एम कोइ कहे के, अभव्य कहे छे ते यथार्थ नथी. एम भासवाथी यथार्थ शुं छे? तेनो लक्ष थवाथी स्वविचारने पामीने तर्या एम अर्थ करीए, तो ते एक प्रकारे संभवित थाय छे, पण तेथी अभव्यना तार्या तर्या एम कही श-

कातुं नथी, एम विचारी जे मार्गथी अनंत जीव तर्या छे, तरे छे, अने तरशे ते मार्गने अवगाहवो अने स्वकल्पित अर्थनो मानादिनी जाळवणी छोडी दइ त्याग करवो ए ज श्रेय छे. जो अभव्यथी तराय छे एम तमे कहो, तो तो अवश्य निश्चय थाय छे के, असद्गुरुथी तराशे एमां कशो संदेह नथी; अने अशोच्या केवळी जेमणे पूर्वे कोइ पासेथी धर्म सांभळ्यो नथी तेने, कोइ तथारूप आवरणना क्षयथी ज्ञान उपज्युं छे एम शास्त्रमां निरूपण कर्युं छे, ते आत्मानुं महात्म्य दर्शाववा, अने जेने सद्गुरुयोग न होय तेने जाग्रत करवा, ते ते अनेकांतमार्ग निरूपण करवा, दर्शाव्युं छे; पण सद्गुरुआज्ञाए प्रवर्त्तवानो मार्ग उपेक्षित करवा दर्शाव्युं नथी. वळी ए स्थळे तो, उलटुं, ते मार्ग उपर दृष्टि आववा, वधारे सबळ

कर्युं छे, अने कह्युं छे के, ते अशोच्या केवळी

अर्थात् अशोच्या केवळीनो आ प्रसंग सांभळीने कोइए जे शाश्वतमार्ग चाल्यो आवे छे, तेना निषेधप्रत्ये जवुं एवो आशय नथी; एम निवेदन कर्युं.

कोइ तीव्र आत्मार्थीने कदापि सद्गुरुनो योग न मळ्यो होय, अने तेनी तीव्र कामनामां-[illegible]मां ज निजविचारमां पडवाथी, अथवा तीव्र आत्मार्थने लीधे निजविचारमां पडवाथी, आत्मज्ञान थयुं होय तो ते सद्गुरुमार्गनो उपेक्षित नहीं एवो, अने सद्गुरुथी पोताने ज्ञान मळ्युं नथी माटे मोटो छुं एवो नहीं होय, तेने थयुं होय; एम विचारी विचारवान जीवे शाश्वत

मोक्षमार्गनो लोप न थाय तेवुं वचन प्रकाशवुं जोइए. एक गामथी बीजे गाम जवुं होय अने तेनो मार्ग दीठो न होय एवो पोते पचाश वर्षनो पुरुष होय, अने लाखो गाम जोइ आव्यो होय तेने पण ते मार्गनी खबर पडती नथी, अने कोइने पूछे त्यारे जणाय छे, नहीं तो भूल खाय छे; अने ते मार्गने जाणनार एवुं दश वर्षनुं बाळक पण तेने ते मार्ग देखाडे छे तथा ते पहों-ची शके छे; एम लौकिकमां अथवा व्यवहारमां पण प्रत्यक्ष छे. माटे जे आत्मार्थी होय, अथवा जेने आत्मार्थनी इच्छा होय तेणे सद्गुरुना योगे तरवाना कामी जीवनुं कल्याण थाय ए मार्ग लोपवो घटे नहीं, केमके तेथी सर्व ज्ञानीपुरुषनी आज्ञा लोपवा बराबर थाय छे.

—समजवाथी परमार्थ थाय छे ते जाणतो नथी वळी जेम दया दानादिकनुं शास्त्रोमां निष्फळपणु कह्युं छे तेम, नवपूर्वसूधी भण्या छतां ते पण अफळ गयु एम ज्ञाननुं पण निष्फळपणु कह्युं छे तो ते शुष्कज्ञाननो ज निषेध छे. एम छतां तेनो लक्ष तेने थतो नथी, केमके ज्ञानी बनवाना मान तेनो आत्मा मूढताने पाम्यो छे तेथी, तेने विचारनो अवकाश रह्यो नथी. एम क्रियाजड अथवा शुष्कज्ञानी ते बन्ने भूल्या छे, अने ते परमार्थ पामवानी वांछा राखे छे, अथवा परमार्थ पाम्या छीए एम कहे छे, ते मात्र तेमना दुराग्रह ते प्रत्यक्ष देखाय छे. जो सद्गुरुनां चरण सेव्या होत, तो एवा दुराग्रहमां पडी जवानो वखत न आवत

अने आत्मसाधनमां जीव दोरात, अने तथारूप साधनथी परमार्थने पामत, अने निजपदनो लक्ष लेत; अर्थात् तेनी वृत्ति आत्मसन्मुख थात. पूर्वे सद्गुरुनो योग तो घणी वखत थयो छे, छतां जीवनुं कल्याण थयुं नहीं, जेथी सद्गुरुना उपदेशनुं एवुं कंइ विशेषपणु देखातुं नथी, एम आशंका थाय तो तेनो उत्तर बीजा पदमां ज कह्यो छे के, जे पोताना पक्षने त्यागी दइ सद्गुरुना चरणने सेवे, ते परमार्थने पामे. अर्थात् पूर्वे सद्गूरुनो योग थवानी वात सत्य छे, परंतु त्यां जीवे तेने सद्गुरु जाण्या नथी, अथवा ओळख्या नथी, प्रतीत्या नथी, अने तेनी पासे पोतानां मान अने मत मूक्यां नथी; अने तेथी सद्गुरुनो उपदेश परिणाम पाम्यो नहीं, अने परमार्थनी प्राप्ति थइ नहीं; एम जो पोतानो मत एटले

स्वछंद अने कुळधर्मनो आग्रह दूर करीने सदूप-
देश ग्रहण करवानो कामी थयो होत तो अवश्य
परमार्थ पामत. अत्रे असद्‌गुरुए दृढ करावेला
दुर्बोधथी अथवा मानादिकना तीव्र कामीपणाथी
एम पण आशंका थवी संभवे छे के " कैकजी-
वोनां पूर्वे कल्याण थयां छे, अने तेमने सद्‌गुरुना
चरण सेव्याविना कल्याणनी प्राप्ति थइ छे, अथवा
असद्‌गुरुथी पण कल्याणनी प्राप्ति थाय; असद्-
गुरुने पोताने भले मार्गनी प्रतीति नथी, पण
बीजाने ते पमाडी शके; एटले बीजो ते मार्गनी
प्रतीति, तेनो उपदेश सांभलीने करे तो ते पर-
मार्थने पामे; माटे सद्‌गुरुचरणने सेव्याविना पण
परमार्थनी प्राप्ति थाय. " एवी आशंकानुं समा-
धान करे छे; यद्यपि कोइ जीवो पोते विचार
करतां बुझ्या छे, एवो शास्त्रमां प्रसंग छे; पण

कोइ स्थळे एवो प्रसंग रह्यो नथी के, असद्गु-
रुथी अमुक बुझ्या. हवे, कोइ जीवो पोते विचार
करतां बुझ्या छे एम कह्युं छे तेमां, शास्त्रोनो
केहवानो हेतु एवो नथी के, सद्गुरुनी आज्ञाए
वर्त्तवाथी जीवनुं कल्याण थाय छे एम अमे कह्यु
छे, पण ते वात यथार्थ नथी; अथवा सद्गुरुनी
आज्ञानुं जीवने कंइ कारण नथी एम केवाने
माटे. तेम जे जीवो पोताना विचारथी स्वयंबोध
पाम्या छे एम कह्यु छे ते पण वर्त्तमानदेहे पोताना
विचारथी, अथवा बोधथी बुझ्या कह्या छे, पण
पूर्वे ते विचार अथवा बोध तेणे सन्मुख कर्यो छे
तेथी वर्त्तमानमां ते स्फुरायमान थवानो संभव छे
तीर्थंकरादि 'स्वयंबुध' कह्या छे ते पण पूर्वे
त्रीजे भवे सद्गुरुथी निश्चय समकीत पाम्या छे
एम कह्युं छे. एटले ते स्वयंबुधपणुं कह्युं छे ते

वर्त्तमानदेहनी अपेक्षाए कह्युं छे; अने ते सद्गुरु-पदना निषेधने अर्थे कह्युं नथी; अने जो सद्गु-रुपदनो निषेध करे तो तो सत्देव, सद्गुरु, अने सद्धर्मनी प्रतीतिविना समकीत कह्युं नथी ते क-हेवा मात्र ज थयुं. अथवा जे शास्त्रानुं तमे प्रमाण ल्यो छो ते शास्त्र सद्गुरु एवा जिननां कहेला छे तेथी प्रणाणिक मानवायोग्य छे, के कोइ असद्-गुरुनां कहेलां छे तेथी, प्रमाणिक मानवायोग्य छे? जो असद्गुरुनां शास्त्रो पण प्रमाणिक मानवामां बाध न होय, तो तो अज्ञान अने राग, द्वेष आराधवाथी पण मोक्ष थाय एम कहेवामां बाध नथी; ते विचारवायोग्य छे, 'आचारंगसूत्र' मां कह्युं छे केः—

प्रथम श्रुत स्कंध, प्रथमाध्यायना प्रथम उद्देश, प्रथम वाक्य

आ जीव पूर्वथी आव्यो छे; पश्चिमथी आव्यो छे; उत्तरथी आव्यो छे, दक्षिणथी आव्यो छे; अथवा उंचेथी, नीचेथी, के कोइ अनेरी दिशाथी आव्यो छे एम जे जाणतो नथी, ते, मिथ्यादृष्टि छे. जे जाणे ते सम्यग्दृष्टि छे. ते जाणवानां त्रण कारणो आ प्रमाणे: तीर्थंकरना उपदेशथी, सद् गुरुना उपदेशथी, अने जातिस्मृतिज्ञानथी. अत्रे जातिस्मृतिज्ञान कह्युं ते पण पूर्वना उपदेशनी संधि कही छे.

एटले पूर्वे तेने बोध थवामां सदगरुनो असंभव धारवो घटतो नथी. वळी ठाम ठाम जिनागममां एम कह्युं छे के, " गुरुणो छंदाणु वत्त "–गुरुनी आज्ञाए चालतां अनंता जीवो सीझ्या; सीझे छे, अने सीझशे. तेम कोइ जीव

पोताना विचारथी बोध पाम्या, तेमां प्राये पूर्वे सद्गुरुउपदेशनुं कारण होय छे. पण कदापि ज्यां तेम न होय त्यां पण ते सद्गुरुनो नित्यकामी रह्यो थको सद्विचारमां प्रेरातो प्रेरातो स्वविचारथी आत्मज्ञान पाम्यो एम कहेवायोग्य छे. अथवा तेने कंइ सदगुरुनी उपेक्षा नथी; अने ज्यां सदगुरुनी उपेक्षा वर्त्ते त्यां माननो संभव थाय छे; अने ज्यां सद्गुरुप्रत्ये मान होय त्यां कल्याण थवुं कह्युं, के तेने सद्विचार प्रेरवानो आत्मगुण कह्यो ? तथारूप मान आत्मगुणनुं अवश्य घातक छे. बाहुबळजीमां अनेक गुणसमूह विद्यमान छतां नाना अठ्ठाणुं भाइने वंदन करवामां पोतानुं लघुपणुं थशे माटे अत्रे ज ध्यानमां रोकावुं योग्य छे एम राखी, एक वर्षसुधी निराहारपणे अनेक गुणसमुदाये आत्मध्यानमां रह्या तोपण आत्मज्ञान

थयुं नहीं. बाकी बीजी बधी रीतनी योग्यता छतां एक ए मानना गुणथी ते ज्ञान अटक्युं हतु. ज्यारे श्री ऋषभदेवे प्रेरेली एवी ब्राह्मी अने सुंदरी सतीए तेने ते दोष निवेदन कर्यो, त्यारे ते दोषनुं भान तेने थयुं, तथा ते दोषनी उपेक्षा करी असारत्व जाण्युं त्यारे केवळज्ञान थयुं. ते मान ज अत्रे चार घनघाती कर्मनुं मूळ थइ वर्त्युं हतु. वळी बार बार महिनासुधी निराहारपणे, एक लक्षे, एक आसने, आत्मविचारमा रहेनार एवा पुरुषने एटला माने तेवी बारे महिनानी दशा सफळ थवा न दीधी, अर्थात् ते दशाथी मान न समजायुं, अने ज्यारे सद्गुरु एवा श्री ऋषभदेवे ते मान छे एम प्रेर्युं त्यारे, मुहूर्त्तमां ते मान व्यतीत थयुं; ए पण सद्गुरुनुं ज महात्म्य दर्शाव्युं छे. वळी आखो मार्ग ज्ञानीनी आ-

ज्ञामां शमाय छे एम वारंवार कह्युं छे. 'आचा-रंगसूत्र 'मां कह्युं छे केः—

'उत्तराध्यन,' 'सुयगडांगादि' मां ठाम ठाम ए ज कह्युं छे.

जो चोथे गुणस्थानके स्वरूपस्थिति अंशे पण न होय, तो मिथ्यात्व जवानुं फळ शुं थयुं? कंइ ज थयुं नहीं. जे मिथ्यात्व गयुं ते ज आत्म-स्वभावनुं आविर्भावपणुं छे, अने ते ज स्वरूप-स्थिति छे. जो सम्यक्त्वथी तथारूप स्वरूपस्थिति न होत, तो श्रेणिकादिने एकावतारीपणु केम प्राप्त थाय? एक पण त्यां व्रत, पच्चखाण नथी, अने मात्र एक भव ज बाकी रह्यो एवुं अल्प संसारी-पणु थयुं ते ज स्वरूपस्थितिरूप समकीतनुं बळ छे. पांचमे अने छठ्ठे गुणस्थानके चारित्रनुं बळ विशेष छे, अने मुख्यपणे उपदेशक गुणस्थानक

तो छठ्ठुं अने तेरमुं छे. बाकीनां गुणस्थानको उपदेशकनी प्रवृत्ति करी शकवायोग्य नथी; एटले तेरमे अने छठ्ठे गुणस्थानके ते पद प्रवर्त्ते छे.

नडियाद, आशो वद २, १९५२,

"श्रीमद् राजचंद्र"

प्रत्यक्षसद्गुरु सम नहीं.
परोक्षजिनउपकार;
एवो लक्ष थया विना,
उगे न आत्मविचार. ११.

*ज्यांसुधी जीवने पूर्वकाळे थई गयेला एवा जिननी वातपर ज लक्ष रह्या करे, अने

---

*सद्गुरुना उपदेशथी, समजे जिननुं रूप;
तो ते पामे निजदशा, जिन छे आत्मस्वरूप.

तेनो उपकार कह्या करे, अने जेथी प्रत्यक्ष

पाम्या शुद्ध स्वभावने, छे जिन तेथी पूज्य;
समजो जिनस्वभाव तो, आत्मभाननो गुज्य.

सद्गुरुना उपदेशथी जे जिननुं स्वरुप समजे, ते पोताना स्वरूपनी दशा पामे; केमके शुद्ध आत्मपणु ए ज जिननुं स्वरुप छे; अथवा राग, द्वेष अने अज्ञान जिनने विषे नथी; ते ज शुद्ध आत्मपद छे, अने ते पद तो सत्ताए सर्व जीवनुं छे. ते सद्गुरू–जिनने अवलंबीने अने जिनना स्वरूपने कहेवेकरी मुमुक्षु जीवने समजाय छे.[1]

नडियाद, आशो वद २, १९५२.

"श्रीमद् राजचंद्र"

---

१ आ लेख लखतां आ स्थळेथी अपूर्ण मूकी दीधेलो छे–संशोधक.

आत्मभ्रांतिनुं समाधान थाय एवा सद्‌गुरुनो समागम प्राप्त थयो होय तेमां परोक्षजिनोनां वचन करतां मोटो उपकार शमायो छे, तेम जे न जाणे तेने आत्मविचार उत्पन्न न थाय. ११.

सद्‌गुरुना उपदेश वण,
समजाय न जिनरूप;
समज्यावण उपकार शो ?
समज्ये जिनस्वरूप. १२

सद्‌गुरुना उपदेशविना जिननुं स्वरूप समजाय नहीं, अने स्वरूप समजायाविना उपकार शो थाय ? जो सद्‌गुरुउपदेशे जिननुं स्वरूप समजे तो समजनारनो आत्मा परिणामे जिननी दशाने पामे. १२.

आत्मादि अस्तित्वना,
जेह निरूपक शास्त्र;
प्रत्यक्ष सद्गुरुयोग नहीं,
त्यां आधार सुपात्र. १३.

जे जिनागमादि आत्माना होवापणानां तथा परलोकादिनां होवापणानो उपदेश करवावाळां शास्त्रो छे, तेपण ज्यां प्रत्यक्षसद्गुरुनो जोग न होय त्यां सुपात्र जीवने आधाररूप छे; पण सद्गुरुसमान ते भ्रांतिनां छेदक कही न शकाय. १३.

अथवा सद्गुरुए कह्यां,
जे अवगाहन काज;

ते ते नित्य विचारवां,
करी मतांतर त्याज. १४.

अथवा जो सद्गुरुए ते शास्त्रो विचारवानी आज्ञा दीधी होय, तो ते शास्त्रो मतांतर एटले कुळधर्मने सार्थक करवानो हेतु आदि भ्रांति छोडीने मात्र आत्मार्थे विचारवां. १४.

रोके जीव स्वछंद तो,
पामे अवश्य मोक्ष;
पाम्या एम अनंत छे,
भाख्युं जिन निर्दोष. १५

जीव अनादि काळथी पोताना डहापणे अने पोतानी इच्छाए चाल्यो छे, एनुं नाम 'स्वछंद' छे. जो ते स्वछंदने रोके तो जरुर

ते मोक्षने पामे; अने ए रीते भूतकाळे अनंत जीव मोक्ष पाम्या छे; एम राग, द्वेष अने अज्ञान एमांनो एके दोष जेने विषे नथी एवा दोषरहित वीतरोग कह्युं छे. १५

प्रत्यक्षसद्‌गुरुयोगथी,
स्वछंद ते रोकाय;
अन्य उपाय कर्या थकी,
प्राये बमणो थाय. १६.

प्रत्यक्षसद्‌गुरुना योगथी ते स्वछंद रोकाय छे, बाकी पोतानी इच्छाए बीजा घणा उपाय कर्या छतां घणुं करीने ते बमणो थाय छे. १६.

स्वछंद मत आग्रह तजी,
वर्त्ते सद्‌गुरुलक्ष;

समकित तेने भाखेउं,
कारण गणी प्रत्यक्ष. १७.

स्वछंदने तथा पोताना मतना आग्रहने तजीने जे सद्गुरुना लक्षे चाले तेने प्रत्यक्ष कारण गणीने वीतरागे 'समकित' कह्युं छे.

मानादिक शत्रु महा,
निजछंदे न मराय;
जातां सद्गुरुशरणमां,
अल्प प्रयासे जाय. १८.

मान, अने पूजासत्कारादिनो लोभ ए आदि महाशत्रु छे, ते पोताना डहापणे चालतां नाश पामे नहीं, अने सद्गुरुना शरणमां जतां सहज प्रयत्नमां जाय. १८.

जे सद्गुरुउपदेशथी,
पाम्यो केवळज्ञान;
गुरु रह्या छद्मस्थ पण,
विनय करे भगवान. १९.

जे सद्गुरुना उपदेशथी कोइ केवळज्ञानने पाम्या, ते सद्गुरु हजु छद्मस्थ रह्या होय, तोपण जे केवळज्ञानने पाम्या छे एवा ते केवळीभगवान छद्मस्थ एवा पोताना सद्गुरुनी वैयावच्च करे. १९.

एवो मार्ग विनय तणो,
भाख्यो श्री वीतराग;
मूळ हेतु ए मार्गनो,
समजे कोइ सुभाग्य. २०.

एवो विनयनो मार्ग श्री जिने उपदेश्यो छे. ए मार्गनो मूळहेतु एटले तेथी आत्माने शो उपकार थाय छे ते, कोइक सुभाग्य एटले सुलभबोधी अथवा आराधक जीव होय ते समजे. २०.

असद्गुरु ए विनयनो,
लाभ लहे जो कांइ;
महामोहिनीय कर्मथी,
बुडे भवजळ मांहि. २१.

आ विनयमार्ग कह्यो तेनो लाभ एटले ते शिष्यादिनी पासे कराववानी इच्छा करीने जो कोइ पण असद्गुरु पोताने विषे सद्गुरुपणु स्थापे तो ते महामोहिनीय कर्म उपार्जन करीने भवसमुद्रमां बुडे. २१.

होय मुमुक्षु जीव ते,
समजे एह विचार,
होय मतार्थी जीव ते,
अवळो ले निर्धार. २२.

जे मोक्षार्थी जीव होय ते, आ विनयमार्गादिनो विचार समजे; अने जे मतार्थी होय ते तेनो अवळो निर्धार ले; एटले कां पोते तेवो विनय शिष्यादि पासे करावे, अथवा असद्गुरुने विषे पोते सद्गुरुनी भ्रांति राखी आ विनयमार्गनो उपयोग करे. २२.

होय मतार्थी तेहने,
थाय न आतमलक्ष;

तेह मतार्थीलक्षणो,
अहीं कह्यां निर्पक्ष. २३.

जे मतार्थी जीव होय तेने आत्मज्ञाननो लक्ष थाय नहीं; एवां मतार्थी जीवना अहीं निष्पक्षपाते लक्षणो कह्यां छे. २३.

मतार्थि लक्षण.

बाह्यत्याग पण ज्ञान नहीँ
ते माने गुरु सत्य;
अथवा निजकुळधर्मना,
ते गुरुमां ज ममत्व. २४.

जेने मात्र बाह्यथी त्याग देखाय छे, पण आत्मज्ञान नथी, अने उपलक्षणथी अंतरंग त्याग

नथी, तेवा गुरुने साचा गुरु माने; अथवा तो पोताना कुळधर्मना गमे तेवा गुरु होय तोपण तेमां जे ममत्व राखे. २४.

जे जिनदेहप्रमाण ने,
समवसरणादि सिद्धि;
वर्णन समजे जिननुं,
रोकी रहे निजबुद्धि. २५.

जे जिनना देहादिनुं वर्णन छे, तेने जिननुं वर्णन समजे छे, अने मात्र पोताना कुळ धर्मना देव छे माटे मारापणाना कल्पित रागे समवसरणादि महात्म्य कह्या करे छे, अने तेमां पोतानी बुद्धिने रोकी रहे छे; एटले परमार्थहेतुस्वरुप एवुं जिननुं जे अंतरंगस्वरुप जाणवायोग्य छे ते, जाणता नथी, तथा ते जाण-

वानुं प्रयत्न करता नथी, अने मात्र समवसरणादिमां ज जिननुं स्वरुप कहीने मतार्थमां रहे छे. २५.

प्रत्यक्षसद्गुरुयोगमां,
वर्त्ते दृष्टि विमुख;
असद्गुरुने दृढ करे,
निजमानार्थें मुख्य. २६

प्रत्यक्षसद्गुरुनो क्यारेक योग मळे तो दुराग्रहादिछेदक तेनी वाणी सांभळीने तेनाथी अवळी रीते चाले, अर्थात् ते हितकारी वाणीने ग्रहण करे नहीं, अने पोते खरेखरो दृढ मुमुक्षु छे एवुं मान मुख्यपणे मेळववाने अर्थे असद्-गुरुसमीपे जइने पोते तेनाप्रत्ये पोतानुं विशेष दृढपणु जणावे. २६.

देवादि गति भंगमां,
जे समजे श्रुतज्ञान;
माने निजमतवेषनो,
आग्रह मुक्तिनिदान. २७.

देव नारकादि गतिना, 'भांगा' आदिनां स्वरूप कोइक विशेष परमार्थहेतुथी कह्यां छे, ते हेतुने जाण्यो नथी, अने ते भंगजाळने श्रुतज्ञान जे समजे छे, तथा पोताना मतना वेषनो आग्रह राखवामां ज मुक्तिनो हेतु माने छे. २७.

लह्युं स्वरूप न वृत्तिनुं,
ग्रह्युं व्रत अभिमान;

ગ્રહે નહીં પરમાર્થને,
લેવા લૌકિક માન. ૨૭.

વૃત્તિનું સ્વરૂપ શું ? તે પણ જે જાણતો નથી, અને ' હું વ્રતધારી છું ' એવું અભિમાન ધારણ કર્યું છે. ક્વચિત્ પરમાર્થના ઉપદેશનો યોગ બને તોપણ લોકોમાં પોતાનું માન અને પૂજાસત્કારાદિ જતાં રહેશે, અથવા તે માનાદિ પછી પ્રાપ્ત નહીં થાય એમ જાણીને તે પરમાર્થને ગ્રહણ કરે નહીં. ૨૮.

અથવા નિશ્ચયનય ગ્રહે,
માત્ર શબ્દની માંય;
લોપે સદ્‌વ્યવહારને,
સાધનરહિત થાય. ૨૯.

अथवा ‘ समयसार ’ के ‘ योगवासिष्ठ ’ जेवा ग्रंथो वांची ते मात्र निश्चय नयने ग्रहण करे ? केवी रीते ग्रहण करे ? मात्र कहेवारूपे; अंतरंगमां तथारूप गुणनी कशी स्पर्शना नहीं, अने सद्‌गुरु, सत्‌शास्त्र, तथा वैराग्य, विवेकादि साचा व्यवहारने लोपे, तेम ज पोताने ज्ञानी मानी लइने साधनरहित वर्त्ते. २९.

ज्ञानदशा पाम्यो नहीं,
साधनदशा न कांइ;
पामे तेनो संग जे,
ते बुडे भव मांहि. ३०.

ते ज्ञानदशा पामे नहीं, तेम वैराग्यादि साधनदशा पण तेने नथी, जेथी तेवा जीवनो

संग बीजा जीवने थाय ते पण भवसागरमां डुबे. ३०.

ए पण जीव मतार्थमां,
निजमानादि काज;
पामे नहीं परमार्थने,
अन्‌अधिकारीमां ज. ३१.

ए जीव पण मतार्थमां ज वर्त्ते छे, केमके उपर कह्या जीव तेने जेम कुळधर्मादिथी मतार्थता छे, तेम आने ज्ञानी गणाववाना माननी इच्छाथी पोताना शुष्कमतनो आग्रह छे, माटे ते पण परमार्थने पामे नहीं, अने अन्‌अधिकारी एटले जेने विषे ज्ञान परिणाम पामवा योग्य नहीं एवा जीवोमां ते पण गणाय. ३१.

नहीँ कषायउपशांतता,
नहीँ अंतर्वैराग्य;
सरळपणु न मध्यस्थता,
ए मतार्थी दुर्भाग्य. ३२.

जेने क्रोध मान माया लोभरूप कषाय पातळा पड्या नथी, तेम जेने अंतर्वैराग्य उत्पन्न थयो नथी, आत्मामां गुण ग्रहणकरवारूप सरळपणु जेने रह्युं नथी, तेम सत्यासत्यतुलना करवाने जेने अपक्षपातदृष्टि नथी, ते मतार्थी जीव दुर्भाग्य एटले जन्म, जरा, मरणने छेदवावाळा मोक्षमार्गने पामवा योग्य एवुं तेनुं भाग्य न समजवुं. ३२.

लक्षण कह्यां मतार्थीनां,

मतार्थ जावा काज;

हवे कहुं आत्मार्थीनां,

आत्म–अर्थ सुखसाज. ३३.

एम मतार्थी जीवनां लक्षण कह्यां. ते कहेवानो हेतु ए छे के, कोइ पण जीवनो ते जाणीने मतार्थ जाय. हवे आत्मार्थी जीवनां लक्षण कहीए छीएः ते लक्षण केवां छे के, आत्माने अव्याबाध सुखनी सामाग्रीना हेतु छे. ३३.

आत्मज्ञान त्यां मुनिपणुं,
ते साचा गुरु होय;
बाकी कुळगुरुकल्पना,
आत्मार्थी नहीं जोय. ३४.

ज्यां आत्मज्ञान होय त्यां मुनिपणु होय, अर्थात् आत्मज्ञान न होय त्यां मुनिपणुं न ज संभवे. "जं समंति पासह तं मोणंति पासह" (ज्यां समकीत एटले आत्मज्ञान छे, त्यां मुनिपणु जाणो) एम "आचारांगसूत्रमां" कह्युं छे, एटले जेमां आत्मज्ञान होय ते साचा गुरु छे एम जाणे छे, अने आत्मज्ञानरहित होय तोपण पोताना कुळना गुरुने सद्-

गुरु मानवा ए मात्र कल्पना छे; तेथी कंइ भवच्छेद न थाय एम आत्मार्थी जुए छे. ३४.

प्रत्यक्षसद्गुरुप्राप्तिनो,
गणे परम उपकार;
त्रणे योग एकत्वथी,
वर्त्ते आज्ञाधार. ३५.

प्रत्यक्षसद्गुरुनी प्राप्तिनो मोटो उपकार जाणे, अर्थात् शास्त्रादिथी जे समाधान थइ शकवायोग्य नथी, अने जे दोषो सद्गुरुनीआज्ञा धारण कर्याविना जता नथी ते सद्गुरुयोगथी समाधान थाय, अने ते दोषो टळे, माटे प्रत्यक्षसद्गुरुनो मोटो उपकार जाणे, अने ते सद्गुरुप्रत्ये मन वचन कायानी एकताथी आज्ञांकितपणे वर्त्ते. ३५.

एक होय त्रण काळमां,
परमार्थनो पंथ;
प्रेरे ते परमार्थने,
ते व्यवहार समंत. ३६.

त्रणे काळने विषे परमार्थनो पंथ एटले मोक्षनो मार्ग एक होवो जोइए, अनें जेयी ते परमार्थ सिद्ध थाय ते व्यवहार जीवे मान्य राखवो जोइए; बीजो नहीं. ३६.

एम विचारी अंतरे,
शोधे सद्गुरुयोग;
काम एक आत्मार्थनुं,
बीजो नहीं मनरोग. ३७.

एम अंतरमां विचारीने जे सद्गुरुना यो-
गनो शोध करे, मात्र एक आत्मार्थनी इच्छा
राखे, पण मानपूजादिक सिद्धिरिद्धिनी कशी
इच्छा राखे नहीं;—ए रोग जेना मनमां नथी.

कषायनी उपशांतता,
मात्र मोक्षअभिलाष;
भवे खेद प्राणीदया,
त्यां आत्मार्थनिवास. ३७.

ज्यां कषाय पातळा पडया छे, मात्र एक
मोक्षपद शिवाय बीजा कोइ पदनी अभिलाषा
नथी, संसारपर जेने वैराग्य वर्त्ते छे, अने
प्राणीमात्रपर जेने दया छे, एवा जीवने विषे
आत्मार्थनो निवास थाय. ३८.

दशा न एवी ज्यांसुधी,
जीव लहे नहीं जोग्य;
मोक्षमार्ग पामे नहीं,
मटे न अंतर्रोग. ३९,

ज्यांसुधी एवी जोगदशा जीव पामे नहीं, त्यांसुधी तेने मोक्षमार्गनी प्राप्ति नथाय, अने आत्मभ्रांतिरूप अनंत दुःखनो हेतु एवो अंतर्रोग न मटे. ३९.

आवे ज्यां एवी दशा,
सद्गुरुबोध सुहाय;
ते बोधे सुविचारणा,
त्यां प्रगटे सुखदाय. ४०.

एवी दशा ज्यां आवे त्यां सद्गुरुनो बो-

धशोभे, अर्थात् परिणाम पामे अने ते बोधना परिणामथी सुखदायक एवी सुविचारदशा प्रगटे.

ज्यां प्रगटे सुविचारणा,
त्यां प्रगटे निजज्ञान;
जे ज्ञाने क्षय मोह थइ,
पामे पद निर्वाण. ४१.

ज्यां सुविचारदशा प्रगटे त्यां, आत्मज्ञान उत्पन्न थाय, अने ते ज्ञानथी मोहनो क्षय करी निर्वाणपदने पामे. ४१.

उपजे ते सुविचारणा,
मोक्षमार्ग समजाय;
गुरुशिष्यसंवादथी,
भाखुं षट्पद आंहि. ४२.

जेथी ते सुविचारदशा उत्पन्न थाय, अने मोक्षमार्ग समजवामां आवे ते, छ पदरूपे गुरु-शिष्यना संवादथी करीने अहीं कहुं छुं. ४२.

षट्पदनामकथन.

❀'आत्मा छे,' 'ते नित्य छे,'
'छे कर्त्ता निजकर्म,'
'छे भोक्ता,' वळी 'मोक्ष छे,'
'मोक्षउपाय सुधर्म. ४३.

❀अनन्य शरणना आपनार एवा श्री सद्गुरुदेवने अत्यंत भक्तिथी नमस्कार.

शुद्ध आत्मस्वरूपने पाम्या छे एवा ज्ञानी-पुरुषोए नीचे कह्यां छे ते छ पदने सम्यग्दर्शनना निवासनां सर्वोत्कृष्ट स्थानक कह्यां छे.

'आत्मा छे,' 'ते आत्मा नित्य छे.' 'ते आत्मा पोताना कर्मनो कर्त्ता छे,' 'ते कर्मनो भोक्ता छे,' तेथी मोक्ष थाय छे.' अने ते 'मोक्षनो उपाय एवो सत्धर्म छे.' ४३.

प्रथमपदः—"आत्मा छे." जेम घटपटआदि पदार्थो छे तेम आत्मा पण छे. अमुक गूण होवाने लीधे जेम घटपटआदि होवानुं प्रमाण छे; तेम स्वपरप्रकाशक एवी चैतन्य–सत्तानो प्रत्यक्ष गुण जेने विषे छे एवो आत्मा होवानु प्रमाण छे.

बीजु पद–"आत्मा नित्य छे" घटपटआदि पदार्थो अमुक काळवार्त्ति छे. आत्मा त्रिकाळवर्त्ति छे. घटपटादि 'संयोगे करी' पदार्थ छे. आत्मा 'स्वभावे क-रीने पदार्थ छे केमके तेनी उत्पात्ति माटे

कोइ पण संयोगो अनुभवयोग्य थता नथी. कोइ पण संयोगी द्रव्यथी चैतन सत्ता प्रगट थवायोग्य नथी, माटे अनुत्पन्न छे असंयोगी होवाथी अविनाशी छे, केमके जेनी कोइ संयोगथी उत्पत्ति न होय, तेनो कोइने विषे लय पण होय नही.

त्रीजुं पदः—"आत्मा कर्त्ता छे" सर्व पदार्थ अर्थ क्रियासंपन्न छे. कंइने कंइ परिणामक्रियासहित ज सर्व पदार्थ जोवामां आवे छे. आत्मा पण क्रियासंपन्न छे क्रियासंपन्न छे, माटे कर्त्ता छे. ते कर्त्तापणु त्रिविध श्री जिने विवेच्युं छे.' परमार्थथी स्वभावपरणतिए 'निजस्वरूपनो कर्त्ता छे.' अनुपचारित [अनुभवमां

आववायोग्य विशेष संबंधसहित] व्यवहारथी ते आत्मा 'कर्मनो कर्त्ता छे.' उपचारथी 'घर, नगर आदिनो कर्त्ता छे.

चोथुं पदः—" आत्मा भोक्ता छे " जे जे कंइ क्रिया छे ते ते सर्व सफळ छे, निरर्थक नथी. जे कंइ पण करवामां आवे छे तेनुं फळ भोगववामां आवे एवो प्रत्यक्ष अनुभव छे. विष खाधाथी विषनुं फळ; साकर खावाथी साकरनुं फळ; अग्नि-स्पर्शथी ते अग्निस्पर्शनुं फळ; हीमने स्पर्श करवाथी हीमस्पर्शनुं जेम फळ थयाविना रहेतुं नथी, तेम कषायादि, के अकषायादि जे कंइ पण परिणामे आत्मा प्रवर्त्ते तेनुं फळ पण थवायोग्य ज छे, अने ते थाय छे. ते क्रियानो

आत्मा कर्त्ता होवाथी ' भोक्ता छे. '

पांचमुं पदः—" मोक्षपद छे " जे अनुपचरित-व्यवहारथी जीवने कर्मनुं कर्त्तापणु निरूपण कर्युं, कर्त्तापणु होवाथी भोक्तापणु निरूपण कर्युं, ते कर्मनुं टळवापणु पण छे, केमके प्रत्यक्ष कषायादिनुं तीव्रपणु होय पण तेना अनभ्यासथी—तेना अपरिचयथी—तेने उपशम करवाथी—तेनुं मंदपणु देखाय छे, ते क्षीण थवायोग्य देखाय छे; क्षीण थई शके छे. ते ते बंधभाव क्षीण थई शकवायोग्य होवाथी तेथी रहित एवो जे शुद्ध—आत्मस्वभाव तेरूप ' मोक्षपद छे. '

छठुं पदः—" ते मोक्षनो उपाय छे. " जो कदी कर्मबंध मात्र थया करे एम ज होय

तो तेनी निवृत्ति कोइ काळे संभवे नहीं; पण कर्मबंधथी विपरीत स्वभाव. वाळा एवा ज्ञान, दर्शन, समाधि, वैराग्य, भक्त्यादि साधन प्रत्यक्ष छे. जे साधनना बळे कर्मबंध शिथिल थाय छे,—उपशम पामे छे—क्षीण थाय छे. 'माटे ते ज्ञान, दर्शन, संयमादि मोक्षपदना उपाय छे.'

श्री ज्ञानीपुरुषोए सम्यग्दर्शनना मुख्य निवासभूत कह्यां एवां आ छ पद अत्रे संक्षेपमां जणाव्यां छे: समीपमुक्तिगामी जीवने सहज विचारमां ते सप्रमाण थवायोग्य छे,—परम निश्चयरूप जणावा योग्य छे. तेनो सर्व विभागे विस्तार थई तेना आत्मामां विवेक थवायोग्य छे. आ छ पद अत्यंत संदेह रहित छे, एम परम-

पुरुषे निरूपण कर्युं छे. ए छ पदनो विवेक जीवने स्वस्वरूप समजवाने अर्थे कह्यो छे. अनादि स्वप्नदशाने लीधे उत्पन्न थयेलो एवो जीवनो अहंभाव–ममत्वभाव–ते निवृत्त थवाने अर्थे आ छ पदनी ज्ञानीपुरुषोए देशना प्रकाशी छे. ते स्वप्न दशाथी रहित मात्र पोतानुं स्वरूप छे, एम जो जीव परिणाम करे, तो सहज मात्रमां ते जागृत थई सम्यग्दर्शनने प्राप्त थाय; सम्यगदर्शनने प्राप्त थई स्वस्वभावरूप मोक्षने पामे. कोइ विनाशी, अशुद्ध अने अन्य एवा भावने विषे तेने हर्ष, शोक, संयोग, उत्पन्न न थाय. ते विचारे स्वस्वरूपने विषे ज शुद्धपणु, संपूर्णपणु, अविनाशीपणु, अत्यंत आनंदपणु, अंतररहित तेना अनुभवमां आवे छे. सर्व विभाव-पर्यायमां मात्र पोताने अभ्यासथी एक्यता थई छे, तेथी केवळ पोतानुं

भिन्नपणु ज छे एम, स्पष्ट—प्रत्यक्ष—अत्यंत प्रत्यक्ष —अपरोक्ष—तेने अनुभव थाय छे. विनाशी अथवा अन्य पदार्थना संयोगने विषे तेने इष्ट—अनिष्टपणु प्राप्त थतुं नथी. जन्म, जरा, मरण, रोगादि बाधारहित संपूर्ण महात्म्यनुं ठेकाणु एवुं निज-स्वरूप जाणी, वेदी, ते कृतार्थ थाय छे. जे जे पुरुषोने 'ए छ पद सप्रमाण' एवां परम पुरु-षनां वचने आत्मानो निश्चय थयो छे, ते ते पुरुषो सर्व स्वरूपने पाम्या छे. आधि, व्याधि, उपाधि सर्व संगथी रहित थया छे, अने भावि-काळमां पण तेम ज थशे.

जे सत्पुरुषोए जन्म, जरा, मरणनो नाश करवावाळो, स्वस्वरूपमां सहज—अवस्थान थवानो उपदेश कह्यो छे, ते सत्पुरुषोने, अत्यंत भक्तिथी नमस्कार छे. तेनी निष्कारण—करुणाने नित्यप्रत्ये

निरंतर स्तववामां पण आत्मस्वभाव प्रगटे छे एवा सर्व सत्पुरुषो, तेनां चरणारविंद सदाय हृदयने विषे स्थापन रहो !

जे छ पदथी सिद्ध छे एवुं आत्मस्वरूप ते जेनां वचनने अंगीकार कर्ये सहजमां प्रगटे छे, जे आत्मस्वरूप प्रगटवाथी सर्वकाळ जीव संपूर्ण आनंदने प्राप्त थई निर्भय थाय छे, ते वचनना केहनार एवा सत्पुरुषना गुणनी व्याख्या करवाने अशक्ति छे, केमके जेनो प्रत्युपकार न थई शके एवो परमात्मभाव ते जेणे कंइ पण इच्छाविना मात्र निष्कारण–करुणाशीलताथी आप्यो; एम छतां पण जेणे अन्य जीवने विषे 'आ मारो शिष्य छे, अथवा भक्तिनो कर्त्ता छे, माटे मारो छे,' एम कदी जोयुं नथी; एवा जे सत्पुरुष, तेने अत्यंत भक्तिए फरी फरी नमस्कार हो !

जे सत्पुरुषोए सद्गुरुनी भक्ति निरूपण करी छे, ते भक्ति मात्र शिष्यना कल्याणने अर्थे कही छे. जे भक्तिने प्राप्त थवाथी सद्गुरुना आत्मानी चेष्टाने विषे वृत्ति रहे, अपूर्व गुण दृष्टिगोचर थई अन्य स्वछंद मटे, अने सहेजे आत्मबोध थाय एम जाणीने जे भक्तिनुं निरूपण कर्युं छे, ते भक्तिने अने ते सत्पुरुषोने फरी फरी त्रिकाळ नमस्कार हो !

जो कदी प्रगटपणे वर्त्तमानमां केवळज्ञाननी उत्पत्ति थई नथी, पण जेना वचनना विचार योगे शक्तिपणे केवळज्ञान छे एम स्पष्ट जाण्युं छे, श्रद्धापणे केवळज्ञान थयुं छे, विचारदशाए केवळज्ञान थयुं छे, इच्छा दशाए केवळज्ञान थयुं छे, मुख्य नयना हेतुथी केवळज्ञान वर्त्ते छे, ते केवळज्ञान—सर्व अव्याबाध सुखनुं प्रगट करनार

—जेनायोगे सहजमात्रमां जीव पामवायोग्य थयो, ते सत्पुरुषना उपकारने सर्वोत्कृष्ट भक्तिए नमस्कार हो ! नमस्कार हो ! !

"श्रीमद् राजचंद्र"

षट्स्थानक संक्षेपमां,
षट्दर्शन पण तेह;
समजावा परमार्थने;
कह्यां ज्ञानीए एह. ४४.

ए छ स्थानक अथवा छ पद अहीं संक्षेपमां कह्यां छे, अने विचार करवाथी षट्दर्शन पण ते ज छे. परमार्थ समजवाने माटे ज्ञानी पुरुषे ए छ पदो कह्यां छे. ४४.

शंका.—शिष्य उवाच.

शिष्य प्रथम स्थानकनी शंका कहे छेः—

नथी दृष्टिमां आवतो,

नथी जणातुं रूप;

बीजो पण अनुभव नहीं,

तेथी न जीवस्वरूप. ४५.

दृष्टिमां आवतो नथी, तेम जेनुं कंइ रूप जणातुं नथी, तेम स्पर्शादि बीजा अनुभवथी पण जणावापणुं नथी, माटे जीवनुं स्वरूप नथी; अर्थात् जीव नथी. ४५.

अथवा देह ज आतमा,

अथवा इंद्रिय, प्राण;

मिथ्या जुदो मानवो,

नहीं जूदुं एंधाण. ४६.

अथवा देह ज छे ते, आत्मा छे, अथवा इंद्रियो छे ते, आत्मा छे, अथवा श्वासोश्वास छे ते, आत्मा छे, अर्थात् ए सौ एकना एक देहरूपे छे, माटे आत्माने जूदो मानवो ते मिथ्या छे, केमके तेनुं कशुं जूदुं एंधाण एटले चिन्ह नथी. ४६.

वळी जो आत्मा होय तो,

जणाय ते नहीं केम?

जणाय जो ते होय तो,

घट पट आदि जेम. ४७.

अने जो आत्मा होय तो ते जणाय शा माटे नहीं ? जो घट, पट आदि पदार्थो छे तो जेम जणाय छे, तेम आत्मा होय तो शा माटे न जणाय ? ४७.

माटे छे नहीं आतमा,
मिथ्या मोक्षउपाय;
ए अंतर्शंकातणो,
समजावो सदुपाय. ४८.

माटे आत्मा छे नहीं, अने आत्मा नथी एटले तेना मोक्षना अर्थे उपाय करवा ते फोगट छे, ए मारा अंतर्नी शंकानो कंइ पण सदुपाय समजावो एटले समाधान होय तो कहो. ४८.

समाधान.—सद्गुरु उवाच.

'आत्मा छे' एम सद्गुरु समाधान करे छे:—

भास्यो देहाध्यासथी,
आत्मा देहसमान;
पण ते बन्ने भिन्न छे,
प्रगटलक्षणे भान. ४९.

देहाध्यासथी एटले अनादिकाळथी अज्ञानने लीधे देहनो परिचय छे तेथी, आत्मा देह जेवो अर्थात् तने देह भास्यो छे; पण आत्मा अने देह बन्ने जूदां छे, केमके बेय जूदां जूदां लक्षणथी प्रगट भानमां आवे छे. ४९.

भास्यो देहाध्यासथी,
आत्मा देहसमान;

पण ते बन्ने भिन्न छे,
जेम असि ने म्यान. ५०.

अनादिकाळना अज्ञानने लीधे देहना परिचयथी देह ज आत्मा भास्यो छे, अथवा देह जेवो आत्मा भास्यो छे, पण जेम तरवारने म्यान, म्यानरूप लागतां छतां बन्ने जूदां जूदां छे, तेम आत्मा अने देह बन्ने जूदां जूदां छे. ५०

जे द्रष्टा छे दृष्टिनो,
जे जाणे छे रूप;
अबाध्य अनुभव जे रहे,
ते छे जीवस्वरूप. ५१

ते आत्मा दृष्टि एटले आंखथी क्यांथी देखाय? केमके उलटो तेनो ते जोनार छे.

સ્થૂળસૂક્ષ્માદિ રૂપને જે જાણે છે, અને સર્વને બાધ કરતાં કરતાં કોઇ પણ પ્રકારે જેનો બાધ કરી શકાતો નથી એવો બાકી જે અનુભવ રહે છે તે, જીવનું સ્વરૂપ છે. ૫૧.

છે ઇંદ્રિય પ્રત્યેકને,
નિજ નિજ વિષયનું જ્ઞાન;
પાંચ ઇંદ્રિના વિષયનું,
પણ આત્માને ભાન. ૫૨.

કર્ણેંદ્રિયથી સાંભળ્યું તે તે કર્ણેંદ્રિય જાણે છે, પણ ચક્ષુ-ઇંદ્રિય તેને જાણતી નથી, અને ચક્ષુ-ઇંદ્રિયે દીઠેલું તે કર્ણેંદ્રિય જાણતી નથી. અર્થાત્ સૌ સૌ ઇંદ્રિયને પોતપોતાના વિષયનું જ્ઞાન છે, પણ બીજી ઇંદ્રિયોના વિષયનું જ્ઞાન નથી, અને આત્માને તો પાંચે ઇંદ્રિયના વિષયનું

ज्ञान छे. अर्थात् जे ते पांच इंद्रियोना ग्रहण करेला विषयने जाणे छे ते, 'आत्मा' छे, अने आत्माविना एकेक इंद्रिय एकेक विषयने ग्रहण करे एम कह्युं ते पण उपचारथी कह्युं छे. ५२

देह न जाणे तेहने,
जाणे न इंद्रि प्राण;
आत्मानी सत्तावडे,
तेह प्रवर्त्ते जाण. ५३.

देह तेने जाणतो नथी, इंद्रियो तेने जाणती नथी अने श्वासोच्छ्वासरूप प्राण पण तेने जाणतो नथी; ते सौ एक आत्मानी सत्ता पामीने प्रवर्त्ते छे, नहींतो जडपणे पडया रहे छे, एम जाण ५३.

सर्व अवस्थाने विषे,
न्यारो सदा जणाय;
प्रगटरूप चैतन्यमय,
ए एंधाणे सदाय. ५४.

जाग्रत, स्वप्न, अने निद्रा ए अवस्थामां वर्त्तता छतां ते ते अवस्थाओथी जूदो ज रह्या करे छे, अने ते ते अवस्था व्यतीत थये पण जेनुं होवापणु छे, अने ते ते अवस्थाने जे जाणे छे, एवो प्रगटस्वरूप चैतन्यमय छे, अर्थात् जाण्या ज करे छे एवो जेनो स्वभाव प्रगट छे अने ए तेनी निशानी सदाय वर्त्ते छे; कोइ दिवस ते निशानीनो भंग थतो नथी. ५४

घट पट आदि जाण तुं,

तेथी तेने मान;
जाणनार ते मान नहीँ,
कहिये केवुं ज्ञान? ५५.

घट, पट आदिने तुं पोते जाणे छे, 'ते छे' एम तुं माने छे, अने जे ते घट, पट आदिनो जाणनार छे तेने मानतो नथी; ए ज्ञान ते केवुं कहेवुं? ५५.

परम बुद्धि कृष देहमां,
स्थूळ देह मति अल्प;
देह होय जो आतमा,
घटे न आम विकल्प. ५६.

दुर्बळ देहने विषे परम बुद्धि जोवामां आवे छे, अने स्थुळ देहने विषे थोडी बुद्धि

પણ જોવામાં આવે છે; જો દેહ જ આત્મા હોય તો એવો વિકલ્પ એટલે વિરોધ થવાનો વખત ન આવે. ૫૬.

જડ ચેતનનો ભિન્ન છે,
કેવળ પ્રગટ સ્વભાવ;
એકપણું પામે નહીં,
ત્રણે કાળ દ્વય ભાવ. ૫૭.

* કોઇ કાળે જેમાં જાણવાનો સ્વભાવ

"*સમતા, રમતા, ઊરધતા, જ્ઞાયકતા, સુખભાસ;
વેદકતા, ચૈતન્યતા, એ સબ જીવ વિલાસ.
તનતા મનતા વચનતા, જડતા જડ સંમેલ;
લઘુતા ગુરુતા ગમનતા, એ અજીવકે ખેલ,"
"સમય સાર નાટક."

નથી તે જડ, અને સદાય જે જાણવાના સ્વભાવવાન છે, તે ચેતન, એવો બેયનો કેવળ જૂદો સ્વભાવ છે, અને તે કોઇ પણ પ્રકારે એકપણું પામવા યોગ્ય નથી. ત્રણે કાળ જડ જડ ભાવે, અને ચેતન ચેતન ભાવે રહે એવો બેયનો જૂદો જૂદો દ્વૈતભાવ પ્રસિદ્ધ જ અનુભવાય છે.

શ્રી તીર્થંકર એમ કહે છે કે, આ જગત્માં આ 'જીવ' નામના પદાર્થને ગમે તે પ્રકારે કહ્યો હોય તે પ્રકાર તેની સ્થિતિમાં હો, તેને વિષે અમારૂં ઉદાસીનપણું છે; જે પ્રકારે નિરાબાધપણે 'જીવ' નામનો પદાર્થ અમે જાણ્યો છે, તે પ્રકારે કરી તે અમે પ્રગટ કહ્યો છે; જે લક્ષણે કહ્યો છે, તે સર્વ પ્રકારના બાધે કરી રહિત એવો કહ્યો છે; અમે તે આત્મા એવો જ.ણ્યો છે, જોયો છે, સ્પષ્ટ અનુભવ્યો છે;—પ્રગટ તે જ આત્મા છીએ. તે

आत्मानी शंका करे,
आत्मा पोते आप;
शंकानो करनार ते,
अचरज एह अमाप. ५८.

आत्मानी शंका आत्मा आप पोते करे छे जे शंकानो करनार छे, ते ज आत्मा छे. ते जणातो नथी, ए माप न थई शके एवुं आश्चर्य छे. ५८.

आत्मा 'समता' नामने लक्षणे युक्त छे, वर्त्तमान समये जे असंख्य प्रदेशात्मक चैतन्यस्थिति ते आत्मानी छे ते, ते पहेलानां एक, बे, त्रण, चार दश, संख्यात, अनंत, समये हती, वर्त्तमाने छे, हवे पछीना काळने विषे पण ते ज प्रकारे तेनी

स्थिति छे, कोइ पण काळे तेनुं असंख्यात प्रदेशात्मकपणु, चैतन्यपणु, अरूपीपणु, ए आदि समस्त स्वभाव ते छूटवा घटता नथी; एवुं जे 'समपणु'–' समता '–ते जेनामां लक्षण छे, ते ' जीव ' छे.

पशु, पक्षी, मनुष्यादि देहने विषे, वृक्षादिने विषे, जे कंइ रमणीयपणु जणाय छे, अथवा जेनाथडे ते सर्व प्रगट स्फुर्तिवाळां जणाय छे, प्रगट सुंदरपणा समेत लागे छे, ते--'रमणीयपणु'– 'रमता छे'–लक्षण जेनुं, ते ' जीव ' नामनो पदार्थ छे;–जेना विद्यमानपणा विना आखुं जगत् शून्यवत् संभवे छे, एवुं रम्यपणु जेने विषे छे,– ते लक्षण जेने विषे घटे–ते 'जीव' छे,

कोंइ पण जाणनार, क्यारे पण, कोइ पण पदार्थने पोताना अविद्यमानपणे जाणे एम, बन-

वायोग्य नथी; प्रथम पोतानुं विद्यमानपणु घटे छे, अने कोइ पण पदार्थनुं ग्रहण, त्यागादि के उदासीन ज्ञान थवामां पोते ज कारण छे; बीजा पदार्थना अंगीकारमां,—तेना अल्पमात्र पण ज्ञानमां प्रथम जो होय, तो ज थई शके, एवो सर्वथी प्रथम रहेनारो जे पदार्थ, ते जीव छे;—तेने गौण करीने एटले तेनाविना कोइ कंइ पण जाणवा इच्छे, तो ते बनवायोग्य नथी, मात्र ते ज मुख्य होय, तो ज बीजुं कंइ जाणी शकाय; एवो जे प्रगट 'ऊर्ध्वताधर्म' ते जेने विषे छे, ते पदार्थने श्री तीर्थंकर 'जीव' कहे छे.

प्रगट एवा जड पदार्थो, अने जीव, ते जे कारण करी भिन्न पडे छे, ते लक्षण जीवनो 'ज्ञायकपणा' नामनो गुण छे, कोइ पण समये ज्ञायकराहितपणे आ 'जीव पदार्थ' कोइ पण

अनुभवी शके नहीं, अने ते 'जीव' नामना पदार्थ शिवाय बीजा कोइ पण पदार्थने विषे ज्ञायकपणु संभवी शके नहीं; एवुं ज अत्यंत अनुभवनुं कारण 'ज्ञायकता,'—ते लक्षण जेमां छे, ते पदार्थने तीर्थंकरे 'जीव' कह्यो छे.

शब्दादि पांच विषयसंबंधी अथवा समाधि आदि जोगसंबंधी जे स्थितिमां सुख संभवे छे, ते भिन्न भिन्न करी जोतां मात्र छेवटे ते सर्वने विषे सुखनुं कारण, एक ज एवो ए 'जीव पदार्थ संभवे छे, ते सुखभास नामनुं लक्षण, माटे, तीर्थंकरे 'जीव' नुं कह्युं छे, अने व्यवहारदृष्टांते निद्राथी ते प्रगट जणाय छे. जे निद्राने विषे बीजा सर्व पदार्थथी रहितपणुं छे, त्यां पण 'हुं सुखी' छुं, एवुं जे ज्ञान छे ते, बाकी वध्यो एवो जे 'जीव पदार्थ' तेनुं छे; बीजुं कोइ त्यां

विद्यमान नथी, अने सुखनुं भासवापणु तो अत्यंत स्पष्ट छे; ते जेनेथी भासे छे ते,–ते लक्षण–'जीव' नामना पदार्थ शिवाय बीजे क्यांय जोयुं नथी.

आ मोळुं छे, आ मीठुं छे, आ खाटुं छे, आ खारूं छे, हुं आ स्थितिमां छुं, टाढे ठरूं छुं, ताप पडे छे, दुःखी छुं, दुःख अनुभवुं छुं. एवुं जे स्पष्ट ज्ञान–वेदनज्ञान–अनुभवज्ञान–जनुभवपणु–तेजो कोइमां पण होय, तो ते आ 'जीवपद' ने विषे छे, अथवा ते जेनुं लक्षण होय छे, ते पदार्थ 'जीव' होय छे;–ए ज तीर्थंकरादिनो अनुभव छे.

'स्पष्ट प्रकाशपणुं,'–अनंत अनंत कोटी तेजस्वीदीपक, मळी, चंद्र, सूर्यादिनी कांति जेना प्रकाशविना प्रगटवा समर्थ नथी, अर्थात् ते सर्व पोतपोताने जणावा अथवा जाणवा योग्य नथी;

जे पदार्थना प्रकाशने विषे चैतन्यपणाथी ते पदार्थो जाण्या जाय छे, ते पदार्थों प्रकाश पामे छे, स्पष्ट भासे छे; ते पदार्थ जे कोइ छे ते, जीव छे, अर्थात् ते लक्षण—स्पष्ट प्रकाशमान अचळ एवुं निराबाध प्रकाशमान चैतन्य—ते 'जीव'नुं ते; 'जीव' प्रत्ये ऊपयोग वाळतां प्रगट—प्रगट-पणे—देखाय छे.

... ए जे लक्षणो कह्यां ते फरी फरी विचारी 'जीव' निराबाद्यपणे जाण्यो जाय छे, जे जाण-वाथी 'जीव' जाण्यो छे ते लक्षणो, ए प्रकारे तीर्थंकरादिए कह्यां छे.

चैत्र शुद १, १९४९.

"श्रीमद् राजचंद्र."

शंका.—शिष्य उवाच.

आत्मा नित्य नथी, एम शिष्य कहे छेः—

आत्माना अस्तित्वना,
आपे कह्या प्रकार;
संभव तेनो थाय छे,
अंतर् कर्ये विचार. ५९.

आत्माना होवापणा विषे आपे जे जे प्रकार कह्या तेनो अंतरमां विचार करवाथी संभव थाय छे. ५९.

बीजी शंका थाय त्यां,
आत्मा नहीं अविनाश;
देहयोगथी उपजे,
देह वियोगे नाश. ६०

पण बीजी एम शंका थाय छे के, आत्मा छे तोपण ते अविनाश एटले नित्य नथी. त्रणे काळ होय एवो पदार्थ नथी, मात्र देहना संयोगथी उत्पन्न थाय, अने वियोगे नाश पामे. ६०

अथवा वस्तु क्षणिक छे,
क्षणे क्षणे पलटाय;
ए अनुभवथी पण नही,
आत्मा नित्य जणाय. ६१.

अथवा वस्तु क्षणे क्षणे बदलाती जोवामां आवे छे, तेथी सर्व वस्तु क्षणिक छे, अने अनुभवथी जोतां पण आत्मा नित्य जणातो नथी. ६१

—~~—

समाधान--सद्गुरु उवाच.

'आत्मा नित्य छे,' एम समाधान करे छेः-

*देह मात्र संयोग छे,
वळी जड रूपी दृश्य;
चेतननां उत्पति लय,
कोना अनुभव वश्य. ६२.

देहमात्र परमाणुनो संयोग छे अथवा संयोगे करी आत्माना संबंधमां छे. वळी ते देह जड छे, रूपी छे, अने दृश्य एटले बीजा कोइ द्रष्टानो ते जाणवानो विषय छे; एटले ते पोते

---

*"जीवनुं स्वरूप अविनाशी एटले नित्य-त्रिकाळ रहेवावाळुं-संभवतुं नथी; देहना योगथी एटले देहना जन्म साथे ते जन्मे छे, अने देहना वियोग एटले देहना नाशथी ते नाश पामे छे,"

पोताने जाणतो नथी, तो चेतननी उत्पत्ति अने नाश ते क्यांथी जाणे ? तेह देहना परमाणुए परमाणुनो विचार करतां पण ते जड ज छे, एम समजाय छे. तेथी तेमांथी चेतनउत्पत्ति थवायोग्य नथी, अने उत्पत्ति थवायोग्य नथी तेथी चेतन तेमां नाश पण पामवायोग्य नथी. वळी ते देह रूपी एटले स्थुळादि परिणामवाळो छे, अने चेतन द्रष्टा छे, त्यारे तेना

ए आशंकानुं समाधान आ प्रमाणे विचारशोः—

देह छे ते जीवने मात्र संयोगसंबंध छे, पण जीवनुं मूळ स्वरूप उत्पन्न थवानुं कंइ ते कारण नथी; अथवा देह छे ते मात्र संयोगथी उत्पन्न थयेलो एवो पदार्थ छे. वळी ते जड एटले कोइने जाणतो नथी, पोताने ते जाणतो नथी, तो बीजाने शुं जाणे ? वळी देह रूपी

संयोगथी चेतनना उत्पत्ति शी रीते थाय? अने तेमां लय पण केम थाय? देहमांथी चेतन उत्पन्न थाय छे, अने तेमां ज नाश पामे छे, ए वात कोना अनुभवने वश रही? अर्थात् एम केणे जाण्युं? केमके जाणनार एवा चेतननी उत्पत्ति देहथी प्रथम छे नहीं, अने नाश तो तेथी पहेलो छे, त्यारे ए अनुभव थयो कोने? ६२.

छे, स्थूळादि स्वभाववाळो छे, अने चक्षुनो विषय छे; ए प्रकारे देहनुं स्वरूप छे, तो ते चेतननां उत्पत्ति अने लयने शी रीते जाणे? अर्थात् पोताने ते जाणतो नथी, तो 'माराथी आ चेतन उत्पन्न थयुं छे' एम शी रीते जाणे? अने 'मारा छूटी जवा पछी आ चेतन छूटी जशे' अर्थात् नाश पामशे एम जड एवो देह शी रीते जाणे? केमके

जाणनारो पदार्थ तो जाणनार ज रहे छे, देह जाणनार थई शकतो नथी, तो पछी चेतननां उत्पत्ति, लयनो अनुभव केने वश्य कहेवो ? देहने वश तो कहेवाय एवुं छे ज नहीं, केमके ते प्रत्यक्ष जड छे, अने तेनुं जडपणु जाणनारो एवो तेथी भिन्न बीजो पदार्थ पण समजाय छे. जो कदी एम कहीए के, चेतनना उत्पत्ति, लय चेतन जाणे छे तो ते वात तो बोलतां ज विघ्न पामे छे, केमके चेतननां उत्पत्ति, लय जाणनार तरीके चेतननो ज अंगीकार करवो पडयो, एटले वचन तो मात्र अपसिद्धांतरूप अने कहेवामात्र थयुं. जेम 'मारा मोढामां जीभ नथी' एवुं वचन कोइ कहे तेम चेतननां उत्पति, लय चेतन जाणे छे, माटे चेतन नित्य नथी एम कहीए ते तेवुं प्रमाण थयुं ते प्रमाणनुं केवुं यथार्थपणू छे ते तमे ज

विचारी जुओ. देहनी उत्पत्ति, अने देहना लयनुं ज्ञान जेना अनुभवमां वर्त्ते छे, ते ते देहथी जूदो न होय तो कोइ पण प्रकारे देहनी उत्पति अने लयनृं ज्ञान थाय नही; अथवा जेनी उत्पत्ति अने लय जे जाणे छे, ते तेथी जूदो जं होय, केमके ते उत्पत्तिलयरूप न ठर्यो; पण तेनो जाणनार ठर्यो; माटे ते बेनी एकता केम थाय? जे जे देहादि संयोगो देखाय छे,ते ते अनुभवस्वरूप एवाआत्मानां दृश्य छे; अर्थात् आत्मा तेने जुए छे, अने जाणे छे, एवा पदार्थ छे: ते बधा संयोगोनो बिचार करी जुओ, तो कोइ पण संयोगोथी अनुभवस्वरूप एवो आत्मा उत्पन्न थइ शकवा योग्य तमने जणाशे नहीं. कोइ पण संयोगो तमने जाणता नथी, अने तमे ते सर्व संयोगोने जाणो छो ए ज तमारुं तेथी जूदापणु अने असंयोगिपणु एटले ते संयोगोथी

उत्पन्न नहीं थवापणु सहजे सिद्ध थाय छे, अने
अनुभवमां आवे छे; तेथी एटले कोइ पण संयो-
गोथी जेनी उत्पात्ति थइ शकती नथी, कोइ पण
संयोगो जेनी उत्पत्ति माटे अनुभवमां आवी
शकता नथी; जे जे संयोगो कल्पीए तेथी ते
अनुभव न्यारो ने न्यारो ज मात्र तेने जाणनार-
रूपे ज रहे छे; ते अनुभवस्वरूप आत्माने
तमे नित्य अने अस्पर्श्य एटले ते संयोगोना
भावरूपे स्पर्शने पाम्यो नथी, एम जाणो. कोइ
पण संयोगोथी जे उत्पन्न न थयुं होय, अर्थात्
पोताना स्वभावथी करीने जे पदार्थ सिद्ध होय,
तेनो लय बीजा कोइ पण पदार्थमां थाय नहीं,
अने जो बीजा पदार्थमां तेनो लय थतो होय, तो
तेमांथी तेनी प्रथम उत्पत्ति थवी जोइती हती,
नहींतो तेमां तेनी लयरूप ऐक्यता थाय नहीं,

माटे आत्मा अनुत्पन्न अने अविनाश जाणीने नित्य छे, एवी प्रतीति करवी योग्य लागशे. सर्पमां जन्मथी क्रोधनुं विशेषपणुं जोवामां आवे छे; पारेवाने विषे जन्मथी ज निर्हिंसकपणुं जोवामां आवे छे; मांकड आदि जंतुओने पकडतां तेने पकडावाथी दुःख थाय छे एवी भयसंज्ञा प्रथमथी तेना अनुभवमां रही छे तेथी ते नाशी जवानुं, प्रयत्न करे छे; कैक प्राणीमां जन्मथी प्रीतिनुं, कैकमां समतानुं, कैकमां विशेष निर्भयतानुं, कैकमां गंभीरतानुं, कैकमां विशेष भयसंज्ञानुं कैकमां कामादि प्रत्ये असंगतानुं, अने कैकने आहारादि विषे अधिक अधिक लुब्धपणानुं विशेषपणु जोवामां आवेछे; ए आदि भेद एटले क्रोधादि संज्ञाना न्यूनाधिकपणा आदिथी, तेम ज ते ते प्रकृतिओ जन्मथी सहचारीपणे रही जोवामां

आवे छे तेथी, तेनुं कारण पूर्वना संस्कारो ज संभवे छे. कदापि एम कहीए के, गर्भमां वीर्य रेतना गुणना योगथी ते ते प्रकारना गुणो उत्पन्न थाय छे, पण तेमां पूर्वजन्म कांई कारणभूत नथी. ए कहेवुं पण यथार्थ नथी. जे मावापो कामने विषे विशेष प्रीतिवाळां जोवामां आवे छे, तेना पुत्रो परम वीतराग जेवा बाळपणाथी ज जोवामां आवे छे; वळी जे मावापोमां क्रोधनुं विशेषपणु जोवामां आवे छे, तेनी संततिमां समतानुं विशेषपणु दृष्टिगोचर थाय छे, ते शी रीते थाय? वळी ते वीर्य रेतना तेवा गुणो संभवता नथी, केमकें ते वीर्य रेत पोते चेतन नथी, तेमां चेतन संचरे छे, एटले देह धारण करे छे; एथी करीने वीर्य रेतने आश्रये क्रोधादि भाव गणी शकाय नहीं. चेतनाबिना कोइ पण स्थळे तेवा भावो अनु-

भवमां आवता नथी; मात्र ते चेतनाश्रित छे; एटले वीर्य रेतना गुणो नथी; जेथी तेनां न्यूनाधिक करी क्रोधादिनुं न्यूनाधिकपणु मुख्यपणे थई शकवायोग्य नथी. चेतनना ओछा अधिका प्रयोगथी क्रोधादिनुं न्यूनाधिकपणु थाय छे, जेथी गर्भना वीर्य रेतनो गुण नहीं, पण चेतननो ते गुणने आश्रय छे; अने ते न्यूनाधिकपणु ते चेतनना पूर्वना अभ्यासथी ज संभवे छे, केमके कारणविना कार्यनी उत्पत्ति न थाय. चेतननो पूर्वप्रयोग तथा प्रकारे होय, तो ते ते संस्कार वर्त्ते; जेथी आ देहादि प्रथमना संस्कारोनो अनुभव थाय छे, अने ते संस्कारो पूर्वजन्म सिद्ध करे छे अने पूर्वजन्मनी सिद्धिथी आत्मानी नित्यता सहजे सिद्ध थाय छे.

नडियाद, संवत् १९५२ ना आशो वद २.

" श्रीमद् राजचंद्र "

जेना अनुभव वर्त्य ए,
उत्पन्न लयनुं ज्ञान;
ते तेथी जूदा विना,
थाय न केमें भान. ६३

जेना अनुभवमां ए उत्पत्ति अने नाशनुं ज्ञान वर्त्ते ते भान तेथी जूदा विना कोइ प्रकारे पण संभवतुं नथी, अर्थात् चेतननां उत्पत्ति लय थाय छे, एवो कोइने पण अनुभव थवा योग्य छे नहीं. ६३.

जे संयोगो देखिये,
ते ते अनुभव दृश्य;
उपजे नही संयोगथी,

आत्मा नित्य प्रत्यक्ष. ६४

जे जे संयोगो देखीए छीए ते ते अनुभवस्वरूप एवा आत्माना दृश्य एटले तेने आत्मा जाणे छे, अने ते संयोगनुं स्वरूप विचारतां एवो कोइ पण संयोग समजातो नथी, के जेथी आत्मा उत्पन्न थाय छे, माटे आत्मा संयोगथी नहीं उत्पन्न थयेलो एवो छे; अर्थात् असंयोगी छे, स्वाभाविक पदार्थ छे, माटे ते प्रत्यक्ष 'नित्य' समजाय छे. ६४.

जडथी चेतन उपजे,
चेतनथी जड थाय;
एवो अनुभव कोइने,
क्यारे कदी न थाय. ६५.

जडथी चेतन उपजे; अने चेतनथी जड उत्पन्न थाय एवो कोइने क्यारे-कदी-पण अनुभव थाय नहीं. ६५.

कोइ संयोगोथी नहीं,
जेनी उत्पत्ति थाय;
नाश न तेनो कोइमां,
तेथी नित्य सदाय. ६६.

जेनी उत्पत्ति कोइ पण संयोगोथी थाय नहीं, तेनो नाश पण कोइने विषे थाय नहीं, माटे आत्मा त्रिकाळ 'नित्य' छे. ६६.

क्रोधादि तरतम्यता,
सर्पादिकनी मांय;

પૂર્વજન્મસંસ્કાર તે,
જીવનિત્યતા ત્યાંય. ૬૭.

ક્રોધાદિ પ્રકૃતિઓનું વિશેષપણું સર્પ વિગેરે પ્રાણીમાં જન્મથી જ જોવામાં આવે છે, વર્તમાનદેહે તો તે અભ્યાસ કર્યો નથી; જન્મની સાથે જ તે છે. એટલે એ પૂર્વજન્મનો જ સંસ્કાર છે. જે પૂર્વજન્મ જીવની નિત્યતા સિદ્ધ કરે છે. ૬૭.

આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે,
પર્યાયે પલટાય;
બાળાદિ વય ત્રણ્યનું,
જ્ઞાન એકને થાય. ૬૮.

આત્મા વસ્તુપણે નિત્ય છે. સમયે સમયે

ज्ञानादि परिणामना पलटवाथी तेना पर्यायनुं पलटवापणु छे. (कंइ समुद्र पलटातो नथी, मात्र मोजा पलटाय छे, तेनी पेठे.) जेम बाळ, युवान अने वृद्ध ए त्रण अवस्था छे, ते आत्माने विभावथी पर्याय छे; अने बाळ अवस्था वर्त्तता आत्मा बाळक जणातो, ते बाळ अवस्था छोडी, ज्यारे युवावस्था ग्रहण करी त्यारे युवान जणायो, अने युवावस्था तजी वृद्धावस्था ग्रहण करी त्यारे वृद्ध जणायो. ए त्रणे अवस्थानो भेद थयो ते पर्यायभेद छे, पण ते त्रणे अवस्थामां आत्मद्रव्यनो भेद थयो नहीं, अर्थात् अवस्थाओ बदलाइ पण आत्मा बदलायो नथी. आत्मा ए त्रण अवस्थाने जाणे छे, अने ते त्रणे अवस्थानी तेने ज स्मृति छे. त्रणे अवस्थामां आत्मा एक

होय तो जं एम बने, पण जो आत्मा क्षणे क्षणे बदलातो होय तो तेवो अनुभव बने ज नहीं. ६८.

अथवा ज्ञान क्षणिकनुं,
जे जाणी वदनार;
वदनारो ते क्षणिक नहीं,
कर अनुभव निर्धार. ६९

अमुक पदार्थ क्षणिक छे, एम जे जाणे छे अने क्षणिकपणु कहे छे ते कहेनार अर्थात् जाणनार क्षणिक होय नहीं, केमके प्रथम क्षणे अनुभव थयो तेने बीजे क्षणे ते अनुभव कही शकाय, ते बीजे क्षणे पोते न होय तो क्यांथी रहे ? माटे ए अनुभवथी पण आत्माना अक्षणिकपणानो निश्चय कर. ६९.

क्यारे कोइ वस्तुनो,
केवळ होय न नाश;
चेतन पामे नाश तो,
केमां भळे तपास; ७०

कोइ पण वस्तुनो कोइ पण काळे केवळ तो नाश थाय ज नहीं; मात्र अवस्थांतर थाय, माटे, चेतननो पण केवळ नाश थाय नहीं, अने अवस्थांतररूप नाश थतो होय तो ते केमां भळे, अथवा केवा प्रकारनुं अवस्थांतर पामे ते तपास. अर्थात् घटादि पदार्थ फुटी जाय छे, एटले लोको एम कहे छे के घडो नाश पाम्यो छे. कंइ माटीपणु नाश पाम्युं नथी. ते छिन्नभिन्न थइ जइ सूक्ष्ममां सूक्ष्म भूको थाय, तोपण परमाणुसमूहरुपे रहे, पण

केवळ नाश न थाय, अने तेमानुं एक परमाणुपण घटे नहीं, केमके अनुभवथी जोतां अवस्थांतर थइ शके, पण पदार्थनो समूळगो नाश थाय एम भासी: ज शकवा योग्य नथी, एटले जो तुं चेतननो नाश कहे; तो पण केवळ नाश तो कही ज शकाय नहीं; अवस्थांतररूप नाश कहेवाय. जेम घट फुटी जइ क्रमे करी परमाणु समूहरूपे स्थितिमां रहे, तेम चेतनना अवस्थांतररूप नाश तारे कहेवो होय तो ते शी स्थितिमां रहे, अथवा घटना परमाणुओ जेम परमाणुसहमूहमां मळ्या तेम चेतन कइ वस्तुमां भळवायोग्य छे ते तपास; अर्थात् ए प्रकारे तुं अनुभव करी जोइश तो कोइमां नहीं भळी शकवायोग्य, अथवा परस्वरूपे, अवस्थांतर नहीं

पामवायोग्य एवुं चेतन एटले आत्मा तने भा-
स्यमान थशे. ७०

शंका.-शिष्य उवाच.

आत्मा कर्मनो कर्त्ता नथी, एम शिष्य कहे छेः-

कर्त्ता जीव न कर्मना,
कर्म ज कर्त्ता कर्म;
अथवा सहज स्वभाव कां,
कर्म जीवनो धर्म. ७१

जीव कर्मनो कर्त्ता नथी, कर्मना कर्त्ता कर्म छे, अथवा अनायासे ते थया करे छे; एम नहीं, ने जीव ज तेनो कर्त्ता छे एम कहो तो पछी ते जीवनो धर्म ज छे, अर्थात् धर्म होवाथी क्यारे निवृत्त न थाय. ७१

आत्मा सदा असंगने,
करे प्रकृति बंध;
अथवा ईश्वरप्रेरणा,
तेथी जीव अबंध. ७२

अथवा एम नहीं, तो आत्मा सदा असंग छे, अने सत्वादि गुणवाळी प्रकृति कर्मनो बंध करे छे; तेम नहीं, तो जीवने कर्म करवानी प्रेरणा ईश्वर करे छे, तेथी ईश्वरेच्छारूप होवाथी जीव ते कर्मथी 'अबंध' छे. ७२.

माटे मोक्ष उपायनो,
कोइ न हेतु जणाय;
कर्मतणु कर्त्तापणु,
कां नहीँ कां नहीँ जाय? ७३

માટે જીવ કોઈ રીતે કર્મનો કર્ત્તા થઈ શકતો નથી, અને મોક્ષનો ઉપાય કરવાનો કોઈ હેતુ જણાતો નથી; કાં જીવને કર્મનું કર્ત્તાપણુ નથી અને જો કર્ત્તાપણુ હોય તો કોઈ રીતે તે તેનો સ્વભાવ મટવાયોગ્ય નથી.૭૩

સમાધાન.—સદ્ગુરુ ઉવાચ.

કર્મનું કર્ત્તાપણુ આત્માને જે પ્રકારે છે તે પ્રકારે સદ્ગુરુ સમાધાન કરે છે:—

***હોય ન ચેતનપ્રેરણા,**
કોણ ગ્રહે તો કર્મ;

---

*જો ચેતનની પ્રેરણા ન હોય, તો કર્મ કોણ ગ્રહણ કરે ? પ્રેરણા પણે ગ્રહણ કરાવારૂપ સ્વભાવ જડનો છે જ નહીં; અને એમ હોય તો

जडस्वभाव नहीं प्रेरणा,
जुओ विचारी धर्म. ७४.

घट, पटादि पण क्रोधादि भावमां परिणमवा जोइए, अने कर्मना ग्रहणकर्त्ता होवा जोइए, पण तेवो अनुभव तो कोइने क्यारे पण थतो नथी; जेथी चेतन एटले जीव कर्म ग्रहण करे छे, एम सिद्ध थाय छे; अने ते माटे कर्मनो कर्त्ता कहीए छीए अर्थात् एम जीव कर्मनो कर्त्ता छे. तमे एम पूछयुं के, "कर्मना कर्त्ता कर्म कहेवाय के केम ?" तेनुं पण समाधान आथी तमने थशे के, जड कर्ममां प्रेरणारूप धर्म नहीं होवाथी ते ते रीते ग्रहण करवाने असमर्थ छे; अने कर्मनुं करवापणु जीवने छे; केमके तेने विषे प्रेरणाशक्ति छे.

चेतन एटले आत्मानी प्रेरणारूप प्रवृत्ति न होय, तो कर्मने कोण ग्रहण करे ? जडनो स्वभाव प्रेरणा नथी. जड अने चेतन बेयना धर्म विचारी जुओ. ७४.[1]

*जो चेतन करतुं नथी,
थतां नथी तो कर्म;
तेथी सहजस्वभाव नहीं,
तेम जे नहीं जीवधर्म ७५

---

१ गाथा ५७ नी टीकानो अर्थ विचारशो.

*हवे तमे अनायासथी ते कर्मो थतां होय, एम कह्युं ते विचारीए. अनायास एटले शुं ? आत्माए नहीं चिंतवेलुं ? अथवा आत्मानुं कंइ पण कर्तृत्व छतां प्रवर्त्तेलुं नहीं ? अथवा ईश्वे-

आत्मा जो कर्म करतो नथी, तो थतां नथी; तेथी सहज स्वभावे एटले अनायासे थाय छे, एम कहेवुं घटतुं नथी; तेम ज ते जीवनो धर्म पण नहीं, केमके स्वभावनो नाश थाय नहीं, अने आत्मा न करे तो कर्म थाय नहीं, एटले ए भाव टळी शके छे, माटे ते आत्मानो स्वाभाविक धर्म नहीं. ७५.

रादि कोइ कर्म वळगाडी दे तेथी थयेलुं ? अथवा प्रकृति पराणे वळगे तेथी थयेलुं ? एवा मुख्य चार विकल्पथी अनायासकर्त्तापणुं विचारवायोग्य छे, प्रथम विकल्प आत्माए नहीं चिंतवेलो एवो छे. जो तेम थतुं होय तो तो कर्मनुं ग्रहवापणु रहेतुं ज नथी, अने ज्यां ग्रहवापणु रहे नहीं त्यां, कर्मनुं होवापणु संभवतुं नथी, अने जीव तो प्रत्यक्ष चिंतवन करे छे; अने ग्रहणाग्रहण करे

केवळ होत असंग जो,
भासत तने न केम ?
असंग छे परमार्थथी,
पण निजभाने तेम. ७६

केधळ जो असंग होत, अर्थात् क्यारे पण तेने कर्मनुं करवापणुं न होत, तो तेने पोताने ते आत्मा प्रथमथी केम न भासत ? परमार्थथी

छे; एम अनुभव थाय छे. जेमां ते कोइ पण रीते प्रवर्त्ततो ज नथी, तेवा क्रोधादि भाव तेने संप्राप्त थता ज नथी; तेथी एम जणाय छे के, नहीं चिंतवेलां अथवा आत्माथी नहीं प्रवर्त्तेलां एवां कर्मोनुं ग्रहण तेने थवायोग्य नथी, एटले ए बन्ने प्रकारे अनायास कर्मनुं ग्रहण सिद्ध थतुं नथी.

ते आत्मा असंग छे, पण ते तो ज्यारे स्वरूपनुं भान थाय त्यारे थाय. ७६.

***कर्त्ता ईश्वर को नहीं,**
ईश्वर शुद्ध स्वभाव;
अथवा प्रेरक ते गण्ये,
ईश्वर दोषप्रभाव. ७७

---

*त्रीजो प्रकार इश्वरादि कोइ कर्म वळगाडी दे तेथी अनायास कर्मनुं ग्रहण थाय छे एम कहीए, तो ते घटतुं नथी. प्रथम तो इश्वरनुं स्वरूप निर्धारवुं घटे छे; अने ए प्रसंग पण विशेष समजवा योग्य छे; तथापि अत्रे ईश्वर, के विष्णुआदि कर्त्तानो कोइ रीते स्वीकार करी लइए छीए, अने ते पण विचार करीए छीए; जो

ईश्वरादि कर्मना वळगाडनार होय तो तो जीव नामनो वच्चे कोइ पण पदार्थ रह्यो नहीं, केमके प्रेरणादि धर्मे करीने तेवुं अस्तित्व समजातुं हतुं, ते प्रेरणादि तो ईश्वरकृत ठर्या, अथवा ईश्वरना गुण ठर्या; तो पछी बाकी जीवनुं स्वरूप शुं रह्युं के तेने जीव एटले आत्मा कहीए? एटले कर्म इश्वरप्रेरित नहीं पण आत्मानां पोतानां ज करेलां होवा योग्य छे. तेम चोथो विकल्प प्रकृत्यादि पराणे वळगवाथी कर्म थतां होय? ते विकल्प पण यथार्थ नथी, केमके प्रकृत्यादि जड छे, तेने आत्मा ग्रहण न करे तो ते शी रीते वळगवा योग्य थाय? अथवा द्रव्यकर्मनुं बीजुं नाम प्रकृति छे; एटले कर्मनुं कर्त्तापणु कर्मने ज कहेवा बराबर थयुं. ते तो पूर्वे निषेधी देखाडयुं छे. प्रकृति नहीं, सो अंतःकरणादि कर्म ग्रहण करे

तेथी आत्मामां कर्त्तापणुं वळगे छे, एम कहीए तो ते पण एकांते सिद्ध नथी. अंत:करणादि पंण चेतननी प्रेरणाविना अंत:करणादिरूपे प्रथम ठरे ज क्यांथी ? चेतन जे कर्मवळगणानुं मनन करवा अवलंबन ले छे, ते अंत:करण छे. जो चेतन मनन करे नहीं, तो कंइ ते वळगणामां मनन करवानो धर्म नथी; ते तो मात्र जड छे. चेतननी प्रेरणाथी चेतन तेने अवलंबीने कंइ ग्रहण करे छे; तेथी तेना विषे कर्त्तापणु आरोपाय छे, पण मुख्यपणे ते चेतन कर्मनो कर्त्ता छे. आ स्थळे तमे वेदांतादि दृष्टिए विचारशो तो अमारां आ वाक्यो तमने भ्रांतिगत पुरुषनां कहेलां लागशे. पण हवे जे प्रकार कह्यो छे, ते समजवाथी तमने ते वाक्यनी यथातथ्यता लागशे; अने भ्रांतिगतपणु भास्यमान नहीं थाय. जो

कोइ पण प्रकारे आत्मानुं कर्मनुं कर्त्तृत्त्वपणु न होय, तो कोइ पण प्रकारे तेनुं भोक्तृत्वपणु पण न ठरे, अने ज्यारे एम ज होय तो पछी तेना कोइ पण प्रकारनां दुःखोनो संभव पण न थाय. ज्यारे कोइ पण प्रकारनां दुःखोनो संभव आत्माने न ज थतो होय, तो पछी वेदांतादि शास्त्रो सर्व दुःखथी क्षय थवानो जे मार्ग उपदेशे छे ते शा माटे उपदेशे छे? 'ज्यांसुधी आत्मज्ञान थाय नहीं त्यांसुधी दुःखनी आत्यंतिक निवृत्ति थाय नहीं,' एम वेदांतादि कहे छे ते जो दुःख न ज होय, तो तेना निवृत्तिनो उपाय शा माटे कहेवो जोइए? अने कर्त्तृत्त्वपणु न होय, तो दुःखनुं भोक्तृत्त्वपणु क्यांथी होय? एम विचार करवाथी कर्मनुं कर्त्तृत्व ठरे छे. हवे अत्रे एक प्रश्न थवा योग्य छे, अने तमे पण ते प्रश्न कर्युं

छे के "जो कर्मनुं कर्त्तापणुं आत्माने मानीए, तो तो आत्मानो ते धर्म ठरे, अने जे जेनो धर्म होय ते क्यारे पण उच्छेद थवायोग्य नथी; अर्थात् तेनाथी केवळ भिन्न पडी शकवायोग्य नथी. जेम अग्निनी उष्णता अथवा प्रकाश तेम." एम ज जो कर्मनुं कर्त्तापणु आत्मानो धर्म ठरे, तो ते नाश पामे नहीं. जेथी सर्व प्रमाणांशना स्वीकारयाविना एम ठरे; पण विचारवान होय ते कोइ एक प्रमाणांश स्वीकारीने वीजा प्रमाणांशना नाश न करे. 'ते जीवने कर्मनुं कर्त्तापणु न होय?' अथवा 'होय तो ते प्रतीत थवा योग्य नथी,' ए आदि प्रश्न कर्याना उत्तरमा जीवनुं कर्मनुं कर्त्तृत्व जणाव्युं छे. कर्मनुं कर्त्तृत्व होय तो ते टळे ज नहीं, एम कांइ सिद्धांत समजवो योग्य नथी, केमके जे जे कोइ पण वस्तु ग्रहण करी होय ते छोडी शकाय एटले त्यागी

शकाय; केमके ग्रहण करेली वस्तुथी ग्रहण करनारी वस्तुनं केवळ एकत्व केम थाय ? तेथी जीवे ग्रहण करेलां एवां जे द्रव्यकर्म तेनो जीव त्याग करे, तो थइ शकवा योग्य छे, केमके ते तेने सहकारी स्वभावे छे. सहज स्वभाव नथी; अने ते कर्मने में तमने अनादि भ्रम कह्यो छे, अर्थात् ते कर्मनुं कर्त्तापणु अज्ञानथी प्रतिपादन कर्युं छे. तेथी पण ते निवृत्त थवायोग्य छे, एम साथे समजवुं घटे छे. जे जे भ्रम होय छे, ते ते वस्तुनी उलटी स्थितिनी मान्यतारूप होय छे, अने तेथी ते टळवायोग्य छे. जेम मृगजळमांथी जळबुद्धि. कहेवानो हेतु ए छे के, अज्ञाने करीने पण जो आत्माने कर्त्तापणु न होय, तो तो कशुं उपदेशादि श्रवण, विचार, ज्ञान आदि—समजवानो हेतु रहेतो नथी. हवे अहीं आगळ जीवनुं परमार्थे जे कर्त्तापणु छे ते कहीए छीए:

जगत्‌नो अथवा जीवोनां कर्मनो ईश्वर कर्त्ता कोइ छे नही; शुद्ध आतमस्वभाव जेनो थयो छे ते ईश्वर छे, अने तेने जो प्रेरक एटले कर्मकर्त्ता गणीए तो तेने दोषनो प्रभाव थयो गणावो जोइए; माटे ईश्वरनी प्रेरणा जीवना कर्म करवामां पण कहेवाय नहीं. ७७.

*चेतन जो निजभानमां,
कर्त्ता आपस्वभाव;
वर्त्ते नहीं निजभानमां,
कर्त्ता कर्मप्रभाव. ७८

---

*पोताना स्वरूपना भानमां आत्मा पोताना स्वभावनो एटले चैतन्यादि स्वभावनो ज कर्त्ता छे. अन्य कोइ पण कर्मादिनो कर्त्ता नथी; अने

आत्मा जो पोताना शुद्ध चैतन्यादि स्वभावमां वर्त्ते तो ते पोताना ते ज स्वभावनो कर्त्ता छे, अर्थात् ते ज स्वरूपमां परिणमित छे, अने ते शुद्ध चैतन्यादि स्वभावना भानमां वर्त्ततो न होय त्यारे कर्मभावनो कर्त्ता छे. ७८.

आत्मा ज्यारे पोताना स्वरूपना भानमां वर्त्ते नही त्यारे कर्मना प्रभावनो कर्त्ता कह्यो छे. परमार्थे तो जीव अक्रिय छे. एम वेदांतादिनुं निरूपण छे; अने जिनप्रवचनमां पण सिद्ध एटले शुद्धात्मानुं अक्रियपणु छे एम निरूपण कर्युं छे; छता अमे आत्माने शुद्धावस्थामां कर्त्ता होवाथी सक्रिय कह्यो एवो संदेह अत्रे थवायोग्य छे, ते संदेह आ प्रकारे समाववा योग्य छे. शुद्धात्मा परयोगनो परभावनो

शंका.—शिष्य उवाच.

ते कर्मनुं भोक्तापणु जीवने नहीं होय ?

एम शिष्य कहे छे:—

जीव कर्मकर्त्ता कहो,
पण भोक्ता नहीं सोय;
शुं समजे जड कर्म के
फळपरिणामी होय ? ७९.

अनेक विभावनो त्यां कर्त्ता नथी, माटे अक्रिय कहेवायोग्य छे. पण चैतन्यादि स्वभावनो पण आत्मा कर्त्ता नथी, एम जो कहीए तो तो पछी तेनुं कंइ पण स्वरूप न रहे. शुद्धात्माने योगक्रिया नहीं होवाथी ते अक्रिय छे, पण स्वाभाविक चैतन्यादि स्वभावरूप क्रिया होवाथी ते सक्रिय छे

जीवने कर्मनो कर्त्ता कहीए तोपण ते कर्मनो भोक्ता जीव नही ठरे, केमके जड एवां कर्म शुं समजे के ते फळ देवामां परिणामी थाय ? अर्थात् फळदाता थाय ? ७९.

फळदाता ईश्वर गणये,
भोक्तापणु सधाय;
एम कहे ईश्वरतणु,
ईश्वरपणु ज जाय. ८०

चैतन्यात्मपणु आत्माने स्वभाविक होवाथी तेमां आत्मानुं परिणमवुं ते एकात्मपणे ज छे, अने तेथी परमार्थनयथी सक्रिय एवुं विशेषण त्यां पण आत्माने आपी शकाय नहीं. निजस्वभावमां परिणमवारूप सक्रियताथी निजस्वभावनुं कर्त्तापणु

फळदाता ईश्वर गणीए तो भोक्तापणु साधी शकीए, अर्थात् जीवने ईश्वर कर्म भोगवावे तेथी जीव कर्मनो भोक्ता सिद्ध थाय, पण परने फळ देवा आदि प्रवृत्तिवाळो ईश्वर गणीए, तो तेनुं ईश्वरपणु ज रहेतुं नथी, एम पण पाछो विरोध आवे छे. ८०

शुद्धात्माने छे, तेथी केवळ शुद्ध स्वधर्म होवाथी एकात्मपणे परिणमे छे; तेथी अक्रिय कहेतां पण दोष नथी. जे विचारे सक्रियता, अक्रियता निरूपण करी छे, ते विचारना परमार्थने ग्रहीने सक्रियता, अक्रिकता कहेतां कशो दोष नथी.

नडियाद, संवत् १९५२ ना आशो वद २.

" श्रीमद् राजचंद्र काव्य "

ईश्वर सिद्ध थया विना,
जगत्-नियम-नहीँ होय;
पछी शुभाशुभ कर्मनां,
भोग्यस्थान नहीँ कोय; ८१

तेवो फळदाता ईश्वर सिद्ध थतो नथी, एटले जगत्नो नियम पण कोइ रहे नहीं, अने शुभाशुभ कर्म भोगववानां कोइ स्थानक पण ठरे नहीं, एटले जीवने कर्मनुं भोक्तृत्व क्यां रह्युं ? ८१.

समाधान.---सद्गुरु उवाच.

जीवने पोतानां करेलां कर्मनुं भोक्तापणुं छे, एम सद्गुरु समाधान करे छे:---

*भावकर्म निजकल्पना,
माटे चेतनरूप;
जीववीर्यनी स्फुरणा,
ग्रहण करे जडधूप, ८२.

भावकर्म जीवने पोतानी भ्रांति छे, माटे ते चेतनरूप छे अने ते भ्रांतिनो अनुयायी थइ जीववीर्य स्फुरायमान थाय तेथी जड एवां द्रव्यकर्मनी वर्गणा ते ग्रहण करे छे. ८२.

---

*" कर्म जड छे, तो ते शुं समजे के, आ जिवने आ रीते मारे फळ आपवुं, अथवा वे

स्वरूपे परिणमवुं ! माटे जीव कर्मनो भोक्ता थवो संभवतो नथी," ए आशंकानुं समाधान नीचेथी थशेः—

जीव पोताना स्वरूपना अज्ञानथी कर्मनो कर्त्ता छे. ते अज्ञान ते चेतनरूप छे अर्थात् जीवनी पोतानी कल्पना छे, अने ते कल्पनाने अनुसरीने तेना वीर्यस्वभावनी स्फूर्ति थाय छे, अथवा तेनुं सामर्थ्य तदनुयायीपणे परिणमे छे, अने तेथी जडनी धूप एटले द्रव्यकर्मरूप पुद्गळनी वर्गणाने ते ग्रहण करे छे.

***झेर, सुधा समजे नहीं,**
जीव खाय फळ थाय;
एम शुभाशुभ कर्मनुं,
भोक्तापणु जणाय. ८३.

झेर अने अमृत पोते जाणतां नथी के अमारे आ जीवने फळ आपवुं छे. तोपण जे जीव खाय छे, तेने ते फळ थाय छे; एम

---

* झेर अने अमृत पोते एम समजतां नथी के, अमने खानारने मृत्यु, दीर्घायुषता थाय छे पण स्वभावे तेने ग्रहण करनारप्रत्ये जेम तेनुं परिणमवुं थाय छे; तेम जीवमां शुभाशुभ कर्म पण परिणमे छे, अने फळसम्मुख थाय छे; एम जीवने कर्मनुं भोक्तापणु समजाय छे.

शुभाशुभ कर्म आ जीवने आ फळ आपवुं छे एम जाणतां नथी, तोपण ग्रहण करनार जीव, झेर अमृतना परिणामनी रीते फळ पामे छे. ८३.

×एक रांकने एक नृप,
ए आदि जे भेद;
कारणविना न कार्य ते,
ए ज शुभाशुभ वेद्य. ८४.

× ते शुभाशुभ कर्मनुं फळ न थतुं होय, तो एक रांक अने एक राजा ए आदि जे भेद छे, ते न थवा जोइए, केमके जीवपणु समान छे, तथा मनुष्यपणु समान छे तो सर्वने सुख अथवा दुःख पण समान जोइए; जेने बदले आवुं विचि-

एक रांक छे, अने एक राजा छे, ए आदि शब्दथी नीचपणु, ऊंचपणु, कुरूपपणु, सुरूपपणु एम घणुं विचित्रपणु छे; अने एवो जे भेद रहे छे–ते सर्वने समानता नथी–ते ज शुभाशुभ कर्मनुं भोक्तापणु छे, एम सिद्ध करे छे, केमके कारणविना कार्यनी उत्पत्ति थती नथी. ८४.

*फळदाता ईश्वर तणी,
एमां नथी जरूर;

त्रपणु जणाय छे, ते ज शुभाशुभ कर्मथी उत्पन्न थयेलो भेद छे, केमके कारणविना कार्यनी उत्पत्ति थती नथी. एम शुभ अने अशुभ कर्म भोगवाय छे.

*झेर झेरपणे परिणमे छे, अने अमृत अमृतपणे परिणमे छे, तेम अशुभ कर्म अशुभपणे परिणमे अने शुभ कर्म शुभपणे परिणमे छे, माटे जीव

कर्म स्वभावे परिणमे,
थाय भोगथी दूर. ८५

फळदाता ईश्वरनी एमां कंइ जरूर नथी. झेर अने अमृतनी रीते शुभाशुभ कर्म स्वभावे परिणमे छे; अने निःसत्व थयेथी झेर अने अमृत फळ देतां जेम निवृत्त थाय छे, तेम शुभाशुभ कर्मने भोगववाथी ते निःसत्व थये निवृत्त थाय छे. ८५.

जेवा जेवा अध्यवसायथी कर्मने ग्रहण करे छे, तेवा तेवा विपाकरूपे कर्म परिणमे छे; अने जेम झेर अने अमृत परिणमी रह्ये निःसत्व थाय छे, तेम भोगथी ते कर्म दूर थाय छे.

" ईश्वर सिद्ध थया विना एटले कर्मफळदातृत्त्वादि कोइ पण ईश्वर ठर्याविना जगतूनी

વ્યવસ્થા રહેવી સંભવતી નથી," એવા અભિપ્રાય પરત્વે નીચે પ્રમાણે વિચારવાયોગ્ય છે:–

જો કર્મના ફળને ઈશ્વર આપે છે એમ ગણીએ, તો ત્યાં ઈશ્વરનું ઈશ્વરપણુજ રહેતું નથી, કેમકે પરને ફળ દેવા આદિ પ્રપંચમાં પ્રવર્ત્તતાં ઈશ્વરને દેહાદિ અનેક પ્રકારનો સંગ થવો સંભવે છે, અને તેથી યથાર્થ શુદ્ધતાનો ભંગ થાય છે. મુક્ત જીવ જેમ નિષ્ક્રય એટલ પરભાવાદિનો કર્ત્તા નથી. જો પરભાવાદિનો કર્ત્તા થાય તો તો સંસારની પ્રાપ્તિ થાય છે, તેમ જ ઈશ્વર પણ પરને ફળદેવાઆદિરૂપ ક્રિયામાં પ્રવર્ત્તે તો તેને પણ પરભાવાદિના કર્ત્તાપણાનો પ્રસંગ આવે છે, અને મુક્ત જીવ કરતાં તેનું ન્યૂનત્વ ઠરે છે; તેથી તો તેનુ ઈશ્વરપણુ જ ઉચ્છેદવા જેવી સ્થિતિ થાય છે. વળી જીવ અને ઈશ્વરનો સ્વભાવ ભેદ માનતાં પણ

अनेक दोष संभवे छे. बन्नेने जो चैतन्यस्वभाव मानीए, तो बन्ने समान धर्मना कर्त्ता थया; तेमां ईश्वर जगतादि रचे, अथवा कर्मनुं फळ आपवारूप कार्य करे, अने मुक्त गणाय; अने जीव एक मात्र देहादि सृष्टि रचे, अने पोतानां कर्मोनुं फळ पामवा माटे ईश्वराश्रय ग्रहण करे, तेम ज बंधमां गणाय, ए यथार्थ वात देखाती नथी. एवी विषमता केम संभावित थाय ? वळी जीव करतां ईश्वरनुं सामर्थ्य विशेष मानीए तो पण विरोध आवे छे. ईश्वर शुद्ध चैतन्यस्वरूप गणीए तो शूद्ध चैतन्य एवा मुक्त जीवमां, अने तेमां भेद न पडवो जोइए; अने ईश्वरथी कर्मनां फळ आपवादि कार्य न थवां जोइए; अथवा मुक्त जीवथी पण ते कार्य थवुं जोइए; अने ईश्वरने जो अशुद्ध चैतन्यरूप गणीए तो तो संसारी जीवो जेवी

तेनी स्थिति ठरे, त्यां पछी सर्वज्ञादि गुणनो संभव क्यांथी थाय ! अथवा देहधारी—सर्वज्ञनी पेठे तेने देहधारी सर्वज्ञ ईश्वर ’ मानीए तोपण सर्व कर्म-फळदातृत्त्वरूप ‘ विशेष स्वभाव ’ ईश्वरमां कया गुणने लीधे मानवायोग्य थाय ! अने देह तो नाश पामवायोग्य छे तेथी ईश्वरनो पण देह नाश पामे, अने ते मुक्त थये कर्मफळदातृत्त्व न रहे, ए आदि अनेक प्रकारथी ईश्वरने कर्मफळदातृत्त्व कहेतां दोष आवे छे, अने ईश्वरने तेवे स्वरूपे मानतां तेनुं ईश्वरपणु उत्थापवासमान थाय छे.

नडियाद, आशो वद २, संवत् १९५२.

“ श्रीमद् राजचंद्र ”

*ते ते भोग्य विशेषनां,
स्थानक द्रव्य स्वभाव;
गहन वात छे शिष्य आ,
कही संक्षेपे साव. ८६.

---

*तेम ज, " ईश्वर जो कर्मफलदाता न होय, अथवा जगत्कर्त्ता न गणीए, तो कर्म भोगववानां विशेष स्थानको एटले नरकादि गति आदि स्थान क्यांथी होय, केमके तेमां तो ईश्वरनां कर्तृत्वनी जरुर छे ? " एवी आशंका पण करवायोग्य नथी, केमके मुख्यपणे तो उत्कृष्ट शुभ अध्यवसाय ते उत्कृष्ट देवलोक छे; अने उत्कृष्ट अशुभ अध्यवसाय ते उत्कृष्ट नरक छे; शुभाशुभ अध्यवसाय ते मनुष्य तिर्यंचादि छे, अने स्थानविशेष

उत्कृष्ट शुभ अध्यवसाय ते उत्कृष्ट शुभगति छे, अने उत्कृष्ट अशुभ अध्यवसाय ते उत्कृष्ट अशुभगति छे, शुभाशुभ अध्यवसाय मिश्रगति छे; अने ते जीवपरिणाम ते ज मुख्यपणे तो गति छे; तथापि उत्कृष्ट शुभ द्रव्यनुं ऊर्ध्वगमन, उत्कृष्ट अशुभ द्रव्यनुं अधोगमन,

---

एटले ऊर्ध्वलोके देवगति ए आदि भेद छे. जीवसमूहनां—कर्मद्रव्यनां पण—ते परिणामविशेष छे, एटले ते ते गतिओ जीवना कर्मविशेष परिणामादि संभवे छे.

आ वात घणी गहन छे, केमके अचिंत्य एवुं जीववीर्य, अचिंत्य एवुं पुद्गलसामर्थ्य एना संयोगविशेषथी लोक परिणमे छे; तेनो विचार करवा माटे घणो विस्तार कहेवो जोइए; पण अत्र तो

शुभाशुभनी मध्यस्थिति; एम द्रव्यनो विशेष स्वभाव छे. अने ते आदि हेतुथी ते ते भोग्य-स्थानक होवायोग्य छे. हे शिष्य ! जड चेतनना स्वभाव संयोगादि सूक्ष्मस्वरूपनो अत्रे घणो विचार समाय छे, माटे आ वात गहन छे, तोपण तेने साव संक्षेपमां कही छे. ८६

मुख्य करीने आत्मा कर्मनो भोक्ता छे एटलो लक्ष करावववानो होवाथी साव संक्षेप आ प्रसंग कह्यो छे.

नडियाद, आशो वद २, सं० १९५२.

" श्रीमद् राजचंद्र "

शंका.—शिष्य उवाच.

जीवनो ते कर्मथी मोक्ष नथी, एम शिष्य कहेछे:—

कर्त्ता, भोक्ता जीव हो,
पण तेनो नहीँ मोक्ष;
वीत्यो काळ अनंत पण,
वर्त्तमान छे दोष. ८७.

कर्त्ता, भोक्ता जीव हो पण तेथी तेनो मोक्ष थवायोग्य नथी, केमके अनंतकाळ थयो तोपण कर्म करवारुपी दोष हजु तेने विषे वर्त्तमान ज छे. ८७.

शुभ करे फळ भोगवे,
देवादि गति मांय;

અશુભ કરે નરકાદિ ફળ,

કર્મ રહિત ન ક્યાંય. ૮૮.

શુભ કર્મ કરે તો તેથી દેવાદિ ગતિમાં તેનું શુભ ફળ ભોગવે, અને અશુભ કર્મ કરે તો નરકાદિ ગતિને વિષે તેનું અશુભ ફળ ભોગવે; પણ જીવ કર્મરહિત કોઇ સ્થળે હોય નહીં. ૮૮.

સમાધાન.—સદ્‌ગુરુ ઉવાચ.

તે કર્મથી જીવનો મોક્ષ થઇ શકે છે, એમ સમાધાન કરે છેઃ—

જેમ શુભાશુભ કર્મપદ,

જાણ્યાં સફળ પ્રમાણ;

तेम निवृत्ति–सफळता,

माटे मोक्ष सुजाण. ८९.

जेम शुभाशुभ कर्मपद ते जीवना कर-वाथी तें थतां जाण्यां, अने तेथी तेनुं भोक्ता-पणु जाण्युं, तेम नहीं करवाथी अथवा ते कर्म-निवृत्ति करवाथी ते निवृत्ति पण थवायोग्य छे, माटे ते निवृत्तिनुं पण सफळपणु छे; अ-र्थात् जेम ते शुभाशुभ कर्म अफळ जतां नथी, तेम तेनी निवृत्ति पण अफळ जवायोग्य नथी; माटे ते निवृत्तिरूप मोक्ष छे एम हे विचक्षण! तुं विचार. ८९.

वित्यो काळ अनंत ते.

कर्म शुभाशुभ भाव;

तेह शुभाशुभ छेदतां,
उपजे मोक्षस्वभाव. ९०.

कर्मसहित अनंतकाळ वीत्यो, ते ते शुभाशुभ कर्मप्रत्येनी जीवनी आसक्तिने लीधे वीत्यो; पण तेना पर उदासीन थवाथी ते कर्मफळ छेदाय, अने तेथी मोक्षस्वभाव प्रगट थाय. ९०.

देहादि संयोगनो,
आत्यंतिक वियोग;
सिद्ध मोक्ष शाश्वतपदे,
निज अनंत सुखभोग. ९१.

देहादि संयोगनो अनुक्रमे वियोग तो थया करे छे. पण ते पाछो ग्रहण न थाय ते रीते

वियोग करवामां आवे, तो सिद्धस्वरूप मोक्षस्वभाव प्रगटे, अने शाश्वतपदे अनंत आत्मानंद भोगवाय. ९१.

शंका.—शिष्य उवाच.

मोक्षनो उपाय नथी, एम शिष्य कहे छेः—

होय कदापि मोक्षपद,
नहीं अविरोध उपाय;
कर्मो काळ अनंतनां,
शाथी छेद्यां जाय ? ९२.

मोक्षपद कदापि होय तोपण ते प्राप्त थवानो कोइ अविरोध एटले यथातथ्य प्रतीत थाय एवो उपाय जणातो नथी, केमके अनंत-

कालनां कर्मों छे, ते आवा अल्पायुष्यवाळा मनुष्यदेहथी केम छेद्यां जाय ? ९२.

अथवा मत दर्शन घणां,
कहे उपाय अनेक;
तेमां मत साचो कयो ?
बने न एह विवेक. ९३.

अथवा कदापि मनुष्यदेहना अल्पायुष्य वगेरेनी शंका छोडी दइए, तोपण मत अने दर्शन घणां छे, अने ते मोक्षना अनेक उपायो कहे छे; अर्थात् कोइ कंइ कहे छे, अने कोइ कंइ कहे छे; तेमां कयो मत साचो ए विवेक बनी शके एवो नथी. ९३.

कयी जातिमां मोक्ष छे,
कया वेषमां मोक्ष;

एनो निश्चय ना बने,
घणा भेद ए दोष. ९४.

ब्राह्मणादि कइ जातिमां मोक्ष छे, अथवा कया वेषमां मोक्ष छे, एनो निश्चय पण न बनी शके एवो छे; केमके तेवा घणा भेदो छे, अने ए दोषे पण मोक्षनो उपाय प्राप्त थवा योग्य देखातो नथी. ९४.

तेथी एम जणाय छे,
मळे न मोक्ष—उपाय;
जीवादि जाण्या तणो,
शो उपकार ज थाय ? ९५.

तेथी एम जणाय छे के, मोक्षनो उपाय प्राप्त थई शके एवुं नथी. माटे जीवादिनुं स्व-

रूप जाणवाथी पण शुं उपकार थाय ? अर्थात् जे पदने अर्थे जाणवा जोइए ते पदनो उपाय प्राप्त थवा अशक्य देखाय छे. ९५.

पांचे उत्तरथी थयुं,
समाधान सर्वांग;
समजुं मोक्ष-उपाय तो,
उदय उदय सद्भाग(ग्य). ९६.

आपे पांचे उत्तर कह्या तेथी सर्वांग एटले बधी रीते मारी शंकानुं समाधान थयुं छे; पण जो मोक्षनो उपाय समजु तो सद्भाग्यनो उदय-उदय-थाय. अत्रे 'उदय' 'उदय' बे वार शब्द छे ते पांच उत्तरना समाधानथी थयेली मोक्षपदनी जिज्ञासानुं तीव्रपणु दर्शावे छे. ९६.

समाधान.—सद्गुरु उवाच.

मोक्षनो उपाय छे, एम समाधान करे छेः-

पांचे उत्तरनी थई,
आत्मा विषे प्रतीत;
थाशे मोक्षोपायनी,
सहज प्रतीत ए रीत. ९७.

पांचे उत्तरनी तारा आत्माने विषे प्रतीति थई छे, तो मोक्षना उपायनी पण ए ज रीते तने सहजमां प्रतीति थशे. अत्रे 'थशे' अने 'सहज' ए बे शब्द सद्गुरुए कह्या छे ते जेने पांचे पदनी शंका निवृत्त थइ छे तेने मोक्षोपाय समजावो कंइ कठण ज नथी एम दर्शाववा, तथा शिष्यनुं विशेष जिज्ञासुपणु जांणी अवश्य

तेने मोक्षोपाय परिणमशे एम भासवाथी (ते वचन) कह्यां छे, एम सद्गुरुनां वचननो आशय छे. ९७.

कर्मभाव अज्ञान छे,
मोक्षभाव निजवास;
अंधकार अज्ञान सम,
नाशे ज्ञानप्रकाश. ९८.

कर्मभाव छे ते जीवनुं अज्ञान छे, अने मोक्षभाव छे ते जीवनी पोताना स्वरूपने विषे स्थिति थवी ते छे. अज्ञाननो स्वभाव अंधकार जेवो छे. तेथी जेम प्रकाश थतां घणा काळनो अंधकार छतां नाश पामे छे, तेम ज्ञानप्रकाश थतां अज्ञान पण नाश पामे छे. ९८.

जे जे कारण बंधनां,

तेह बंधनो पंथ;
ते कारण छेदक दशा,
मोक्षपंथ, भवअंत. ९९.

जे जे कारणो कर्मबंधनां छे, ते ते कर्मबंधनो मार्ग छे; अने ते ते कारणोने छेदे एवी जे दशा छे, ते मोक्षनो मार्ग छे; भवनो अंत छे. ९९.

राग, द्वेष, अज्ञान ए,
मुख्य कर्मनी ग्रंथ;
थाय निवृत्ति जेहथी,
ते ज मोक्षनो पंथ. १००.

राग, द्वेष अने अज्ञान एनुं एकत्व ए कर्मनी मुख्य गांठ छे; अर्थात् ए विना कर्मनी

बंध न थाय; तेनी जेथी निवृत्ति थाय ते ज मोक्षनो मार्ग छे. १००

आत्मा सत् चैतन्यमय,
सर्वाभासरहित;
जेथी केवळ पामिये,
मोक्षपंथ ते रीत. १०१.

'सत्' एटले 'अविनाशी' अने 'चैतन्यमय' एटले 'सर्व भावने प्रकाशवारूप स्वभावमय' अन्य सर्व विभाव अने देहादि संयोगना आभासथी रहित एवो', 'केवळ' एटले 'शुद्ध आत्मा' पामिये तेम प्रवर्त्ताय ते मोक्षमार्ग छे. १०१

कर्म अनंत प्रकारनां,

तेमां मुख्ये आठ;
तेमां मुख्ये मोहिनीय,
हणाय ते कहुं पाठ. १०२.

कर्म अनंत प्रकारनां छे. पण तेना मुख्य ज्ञानावरणादि आठ प्रकार थाय छे. तेमां पण मुख्य मोहनीयकर्म छे. ते मोहनीय कर्म हणाय तेनो पाठ कहुं छुं. १०२.

कर्ममोहिनिय भेद बे,
दर्शन, चारित्र नाम;
हणे बोध वीतरागता,
अचुक उपाय आम. १०३

ते मोहनीय कर्म बे भेदे छेः—एक 'दर्शन-मोहनीय' एटले 'परमार्थने विषे अपरमा-

बुद्धि अने अपरमार्थने विषे परमार्थबुद्धि-रूप;' बीजी 'चारित्रमोहनीय' 'तथारूप परमार्थने परमार्थ जाणीने आत्मस्वभावमा जे स्थिरता थाय, ते स्थिरताने रोधक एवा पूर्व-संस्कारस्रूप कषाय अने नोकषाय' ते चारित्र-मोहनीय. दर्शनमोहनीयने आत्मबोध, अने चारित्रमोहनीयने वीतरागपणु नाश करे छे. आम तेना अचूक उपाय छे, केमके मिथ्या-बोध ते दर्शनमोहनीय छे, तेना प्रतिपक्ष सत्या-त्मबोध छे; अने चारित्रमोहनीय रागादिक परिणामरूप छे, तेनो प्रतिपक्ष वीतरागभाव छे. एटले अंधकार जेम प्रकाश थवाथी नाश पामे छे—ते तेनो अचूक उपाय छे—तेम बोध अने वीतरागता दर्शनमोहनीय अने चारित्र-मोहनीयरूप अंधकार टाळवामां प्रकाशस्वरूप छे; माटे ते तेनो अचूक उपाय छे. १०३

कर्मबंध क्रोधादिथी,
हणे क्षमादिक तेह;
प्रत्यक्ष अनुभव सर्वने,
एमां शो संदेह ? १०४.

क्रोधादि भावथी कर्मबंध थाय छे, अने क्षमादिक भावथी ते हणाय छे; अर्थात् क्षमा राखवाथी क्रोध रोकी शकाय छे, सरळताथी माया रोकी शकाय छे, संतोषथी लोभ रोकी शकाय छे; एम रति अरति आदिना प्रतिपक्षथी ते ते दोषो रोकी शकाय छे; ते ज कर्मबंधनो निरोध छे, अने ते ज तेनी निवृत्ति छे. वळी सर्वने आ वातनो प्रत्यक्ष अनुभव छे, अथवा सर्वने प्रत्यक्ष अनुभव थइ शके

एवुं छे. क्रोधादि रोक्यां रोकाय छे, अने जे कर्मबंधने रोके छे, ते अकर्मदशानो मार्ग छे. ए मार्ग परलोके नहीं पण अत्रे अनुभवमां आवे छे; तो एमां संदेह शो करवो ? १०४.

छोडी मत दर्शन तणो,
आग्रह तेम विकल्प;
कह्यो मार्ग आ साधशे,
जन्म तेहना अल्प. १०५

आ मारो मत छे, माटे मारे वळगी ज रहेवुं, अथवा आ मारुं दर्शन छे, माटे गमे तेम मारे ते सिद्ध करवुं एवो आग्रह अथवा एवा विकल्पने छोडीने आ जे मार्ग कह्यो छे, ते साधशे, तेना अल्प जन्म जाणवा. अहीं 'जन्म' शब्द बहुवचनमां वापर्यो छे, ते एटलुं ज दर्शा-

वत्ताने के, क्वचित् ते साधन अधुरां रह्यां तेथी, अथवा जघन्य, के मध्यम परिणामनी धाराथी आराधन थयां होय तेथी सर्व कर्म क्षय थइ न शकवाथी वीजो जन्म थवानो संभव छे; पण ते बहु नहीं; बहु ज अल्प. " समकीत आव्या पछी जो वमे नहीं, तो घणामां घणा पंदर भव थाय, एम जिने कह्युं छे, " अने " जे उत्कृष्टपणे आराधे तेनो ते भवे पण मोक्ष थाय; " अत्रे ते वातनो विरोध नथी. १०५.

षट्पदनां षट्प्रश्न तें,
पूछ्यां करी विचार;
ते पदनी सर्वांगता,
मोक्षमार्ग निरधार. १०६.

हे शिष्य ! तें छ पदना छ प्रश्नो विचार

કરીને પૂછયાં છે, અને તે પદની સર્વાંગતામાં મોક્ષમાર્ગ છે, એમ નિશ્ચય કર અર્થાત્ એમાનું કોઇ પણ પદ એકાંત, કે અવિચારથી ઉત્થાપતાં મોક્ષમાર્ગ સિદ્ધ થતો નથી. ૧૦૬.

જાતિ વેષનો ભેદ નહીં,
કહ્યો માર્ગ જો હોય;
સાધે તે મુક્તિ લહે,
એમાં ભેદ ન કોય. ૧૦૭.

જે મોક્ષનો માર્ગ કહ્યો તે હોય તો ગમે તે જાતિ કે વેષથી મોક્ષ થાય; એમાં કંઇ ભેદ નથી જે સાધે તે મુક્તિપદ પામે; અને તે મોક્ષમાં પણ બીજા કશા પ્રકારનો ઉંચનીચત્વાદિ ભેદ નથી. અથવા આ વચન કહ્યાં તેમાં બીજો કંઇ ભેદ એટલે ફેર નથી. ૧૦૭

कषायनी उपशांतता,
मात्र मोक्षअभिलाष;
भवे खेद अंतर् दया,
ते कहिये जिज्ञास. १०८

क्रोधादि कषाय जेना पातळा पड्या छे, मात्र आत्माने विषे मोक्ष थवा शिवाय बीजी इच्छा नथी, अने संसारना भोगप्रत्ये उदासीनता वर्त्ते छे; तेम ज प्राणीपर अंतरथी दया वर्त्ते छे, ते जीवने मोक्षमार्गनो जिज्ञासु कहीए, अर्थात् ते मार्ग पामवायोग्य कहीए. १०८

ते जिज्ञासु जीवने,
थाय सद्गुरुबोध;
तो पामे समकीतने,

वर्त्ते अंतर् शोध. १०९.

ते जिज्ञासु जीवने जो सद्गुरुनो उपदेश प्राप्त थाय तो ते समकीतने पामे, अने अंतरनी शोधमां वर्त्ते. १०९.

मत दर्शन आग्रह तजी,
वर्त्ते सद्गुरुलक्ष;
लहे शुद्ध समकीत ते,
जेमां भेद न पक्ष. ११०.

मत अने दर्शननो आग्रह छोडी दई जे सद्गुरुने लक्षे वर्त्ते, ते शुद्ध समकीतने पामे, के जेमां भेद तथा पक्ष नथी. ११०.

वर्त्ते निजस्वभावनो,
अनुभव लक्ष प्रतीत;

वृत्ति वहे निजभावमां,
परमार्थे समकीत. १११

आत्मस्वभावनो ज्यां अनुभव, लक्ष अने प्रतीत वर्त्ते छे, तथा वृत्ति आत्माना स्वभावमां वहे छे. त्यां परमार्थे समकीत छे; १११.

वर्धमान समकीत थई,
टाळे मिथ्याभास;
उदय थाय चारित्रनो,
वीतरागपद वास. ११२.

ते समकीत वधती जती धाराथी हास्य शोकादि जे कंइ आत्माने विषे मिथ्याभास भास्या छे तेने टाळे, अने स्वभाव समाधिरूप चारित्रनो उदय थाय, जेथी सर्व रागद्वेषना क्षयरूप वीतरागपदमां स्थिति थाय. ११२.

केवळ निजस्वभावनुं,
अखंड वर्त्ते ज्ञान;
कहिये केवळज्ञान ते,
देह छतां निर्वाण. ११३.

सर्व आभासरहित आत्मस्वभावनुं ज्यां अखंड एटले क्यारे पण खंडित न थाय, मंद न थाय, नाश न पामे एवुं ज्ञान वर्त्ते तेने केवळज्ञान कहीए छीए. जे केवळज्ञान पाम्याथी उत्कृष्ट जीवन्मुक्तदशारूप निर्वाण, देह छतां ज अत्रे अनुभवाय छे. ११३.

कोटि वर्षनुं स्वप्न पण,
जाग्रत थतां शमाय;
तेम विभाव अनादिनो,

ज्ञान थतां दूर थाय, ११४

करोडो वर्षनुं स्वप्न होय तोपण जाग्रत थतां तरत ते शमाय छे, तेम अनादिनो विभाव छे ते आत्मज्ञान थतां दूर थाय छे. ११४.

छुटे देहाध्यास तो,
नहीँ कर्त्ता तुं कर्म;
नहीँ भोक्ता तुं तेहनो,
एज धर्मनो मर्म. ११५.

हे शिष्य ! देहमां जे आत्मता मनाइ छे अने तेने लीधे स्त्री पुत्रादि सर्वमां अहंममत्व-पणु वर्त्ते छे, ते आत्मा जो आत्मामां ज मनाय अने ते देहाध्यास एटले देहमां आत्मबुद्धि तथा आत्मामां देहबुद्धि छे ते छुटे, तो तुं

कर्मनो कर्त्ता पण नथी, अने भोक्ता पण नथी, अने ए ज धर्मनो मर्म छे. ११५.

एज धर्मथी मोक्ष छे,
तुं छो मोक्षस्वरुप;
अनंत दर्शन ज्ञान तुं,
अव्याबाध स्वरूप. ११६.

ए ज धर्मथी मोक्ष छे, अने तुं ज मोक्षस्वरूप छो; अर्थात् शुद्ध आत्मपद ए ज मोक्ष छे. तुं अनंत ज्ञान दर्शन तथा अव्याबाध सुखस्वरूप छो. ११६.

शुद्ध, बुद्ध, चैतन्यधन
स्वयंज्योति सुखधाम;
बीजुं कहिये केटलुं ?

कर विचार तो पाम. ११७.

तुं देहादिक सर्व पदार्थथी जूदो छे, कोइमां आत्मद्रव्य भळतुं नथी, कोइ तेमां भळतुं नथी, द्रव्ये, द्रव्य परमार्थथी सदाय भिन्न छे; माटे तुं शुद्ध छो, बोधस्वरूप छो, चैतन्यप्रदेशात्मक छो, स्वयंज्योति एटले कोइ पण तने प्रकाशतुं नथी, स्वभावे ज तुं प्रकाशस्वरूप छो, अने अव्याबाध सुखनुं धाम छो बीजुं केटलुं कहीए ? अथवा घणुं शुं कहेवुं ? टूंकामां एटलुं ज कहीए छीए, जो विचार कर तो ते पदने पामीश. ११७.

निश्चय सर्वे ज्ञानीनो,
आवी अत्र शमाय;
धरी मौनता एम कहीं,

सहजसमाधि मांय. ११८.

सर्वे ज्ञानीओनो निश्चय अत्रे आवीने श-
माय छे; एम कहीने सद्गुरु मौनता धरीने
सहजसमाधिमां स्थित थया, अर्थात् वाणीयो-
गनी अप्रवृत्ति करी. ११८.

शिष्यबोधबीजप्राप्तिकथन.

सद्गुरुना उपदेशथी,
आव्युं अपूर्व भान;
निजपद निजमांही लह्युं,
दूर थयुं अज्ञान. ११९.

शिष्यने सद्गुरुना उपदेशथी अपूर्व एटले
पूर्वे कोइ दिवस नहीं आवेलुं एवुं भान आव्युं,

અને તેને પોતાનું સ્વરૂપ પોતાને વિષે યથાતથ્ય ભાસ્યું, અને દેહાત્મબુદ્ધિરૂપ અજ્ઞાન દુર થયું.

ભાસ્યું નિજસ્વરુપ તે,
શુદ્ધ ચેતનારુપ;
અજર, અમર, અવિનાશી ને,
દેહાતીત સ્વરુપ. ૧૨૦.

પોતાનું સ્વરુપ શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ, અજર, અમર, અવિનાશી અને દેહથી સ્પષ્ટ જૂદું ભાસ્યું. ૧૨૦

કર્ત્તા, ભોક્તા કર્મનો,
વિભાવ વર્ત્તે જ્યાંય;
વૃત્તિ વહી નિજભાવમાં,
થયો અકર્ત્તા ત્યાંય. ૧૨૧,

ज्यां विभाव एटले मिथ्यात्व वर्त्ते छे, त्यां मुख्य नयथी कर्मनुं कर्त्तापणु अने भोक्तापणु छे; आत्मस्वभावमां वृत्ति वही तेथी अकर्त्ता थयो. १२१.

अथवा निजपरिणाम जे,
शुद्धचेतनारुप;
कर्त्ता, भोक्ता तेहनो,
निर्विकल्पस्वरुप. १२२.

अथवा आत्मपरिणाम जे शुद्ध चैतन्यस्वरूप छे, तेनो निर्विकल्पस्वरूपे कर्त्ता भोक्ता थयो. १२२.

मोक्ष कह्यो निजशुद्धता,
ते पामे ते पंथ;

समजाव्यो संक्षेपमां,
सकळ मार्ग निर्ग्रंथ. १२३.

आत्मानुं शुद्धपद छे ते मोक्ष छे, अने जेथी ते पमायते तेनो मार्ग छे; श्री सद्गुरुए कृपा करीने निर्ग्रंथनो सर्व मार्ग समजाव्यो.

अहो ! अहो ! श्री सद्गुरु,
करुणासिंधु अपार;
आ पामर पर प्रभु कर्यो,
अहो ! अहो उपकार. १२४.

अहो ! अहो ! करुणाना अपार समुद्रस्वरूप आत्मलक्ष्मीए युक्त सद्गुरु, आप प्रभुए आ पामर जीव पर आश्चर्यकारक एवो उपकार कर्यो. १२४.

शुं प्रभुचरण कने धरूं,
आत्माथी सौ हीन;
ते तो प्रभुए आपीयों,
वर्त्तु चरणाधीन. १२५.

हुं प्रभुना चरण आगळ शुं धरूं? (सद्गुरु तो परम निष्काम छे; एक निष्काम-करुणाथी मात्र उपदेशना दाता छे, पण शिष्यधर्मे शिष्ये आ वचन कह्युं छे.) जे जे जगत्मां पदार्थ छे, ते सौ आत्मानी अपेक्षाए निर्मुल्य जेवा छे, ते आत्मा तो जेणे आप्यो तेना चरणसमीपे हुं बीजुं शुं धरूं? एक प्रभुना चरणने आधीन वर्त्तु, एटलुं मात्र उपचारथी करवाने हुं समर्थ छुं; १२५.

આ દેહાદિ આજથી,
વર્ત્તો પ્રભુઆધીન;
દાસ દાસ હું દાસ છું,
તેહ પ્રભુનો દીન. १२६.

આ દેહ આદિ, શબ્દથી જે કંઇ મારું ગણાય છે, તે આજથી કરીને સદ્‌ગુરુ પ્રભુને આધીન વર્ત્તો, હું તેહ પ્રભુનો દાસ છું, દાસ છું, દીન દાસ છું. १२६.

ષટ્ સ્થાનક સમજાવીને,
ભિન્ન બતાવ્યો આપ;
મ્યાનથકી તરવારવત્,
એ ઉપકાર અમાપ. १२७.

छए स्थानक समजावीने हे सद्गुरु देव आपे देहादिथी आत्माने, जेम म्यानथी तरवार जूदी काढीने बतावीए तेम स्पष्ट जूदो बताव्यो; आपे मपाई शके नहीं एवो उपकार कर्यो. १२७

उपसंहार.

दर्शन षटे शमाय छे,
आ षट् स्थानक मांहि;
विचारतां विस्तारथी,
संशय रहे न कांइ. १२८.

छए दर्शन आ छ स्थानकमां शमाय छे. विशेषकरीने विचारवाथी कोइ पण प्रकारनो संशय रहे नहीं. १२८.

आत्मभ्रांतिसम रोग नहीं
सद्गुरु वैद्य सुजाण;
गुरुआज्ञासम पथ्य नहीं,
औषध विचार ध्यान. १२९.

आत्माने पोताना स्वरुपनुं भान नहीं एवो बीजो कोइ रोग नथी, सद्गुरु जेवा तेना कोइ साचा अथवा निपुण वैद्य नथी. सद्गुरु-आज्ञाए चालवा समान बीजी कोइ पथ्य नथी, अने विचार तथा निदिध्यासन जेवुं कोइ तेनुं औषध नथी. १२९

जो इच्छो परमार्थ तो
करो सत्य पुरुषार्थ;
भवा स्थितिआदि नाम लइ,

छेदो नहीं आत्मार्थ. १३०.

जो परमार्थने इच्छता हो, तो साचो पुरुषार्थ करो, अने भवस्थिति आदिनुं नाम लइने आत्मार्थने छेदो नहीं. १३०.

निश्चयवाणी सांभळी,
साधन तजवां नोय;
निश्चय राखी लक्षमां,
साधन करवां सोय. १३१.

आत्मा अबंध छे, असंग छे, सिद्ध छे, एवी निश्चयमुख्य वाणी सांभळीने साधन तजवां योग्य नथी, पण तथारूप निश्चय लक्षमां राखी साधन करीने ते निश्चयस्वरूप प्राप्त करवुं. १३१.

नय निश्चय एकांतथी,
आमां नथी कहेल;
एकांते व्यवहार नहीं,
बन्ने साथ रहेल. १३२.

अत्रे एकांते निश्चयनय कह्यो नथी, अथवा एकांते व्यवहारनय कह्यो नथी; बेय ज्यां ज्यां जेम घटे तेम साथे रह्यां छे. १३२.

गछ, मतनी जे कल्पना,
ते नहीं सद्व्यवहार;
भान नहीं निजरुपनुं,
ते निश्चय नहीं सार. १३३.

गच्छ, मतनी कल्पना छे ते सद्व्यवहार

नथी, पण आत्मार्थीना लक्षणमां कही ते दशा, अने मोक्षोपायमां जिज्ञासुनां लक्षण आदि कह्यां ते सद्व्यवहार छे; जे अत्रे तो संक्षेपमां कहेल छे. पोताना स्वरूपनुं भान नथी; अर्थात् जेम देह अनुभवमां आवे छे, तेवो आत्मानो अनुभव थयो नथी, देहाध्यास वर्त्ते छे, अने जे वैराग्यादि साधन पाम्याविना निश्चय पोकार्या करे छे, ते निश्चय सारभूत नथी. १३३.

आगळ ज्ञानी थइ गया,
वर्त्तमानमां होय;
थाशे काळ भविष्यमां,
मार्गभेद नहीं कोय. १३४.

भूतकाळमां जे ज्ञानीपुरुषो थइ गया छे, वर्त्तमानकाळमां जे छे, अने भविष्यकाळमां थशे,

तेने कोइने मार्गनो भेद नथी, अर्थात् परमार्थे ते सौनो एक मार्ग छे, अने तेने प्राप्त करवा-योग्य व्यवहार पण ते ज परमार्थसाधकरूपे देश काळादिने लीधे भेद कह्यो होय छतां एक फळ उत्पन्न करनार होवाथी तेमां पण परमार्थे भेद नथी.

सर्व जीव छे सिद्धसम,
जे समजे ते थाय;
सद्‌गुरुआज्ञा जिनदशा,
निमित्त कारण मांय. १३५.

सर्व जीवने विषे सिद्ध समान सत्ता छे, पण ते तो जे समजे तेने प्रगट थाय ते प्रगट थवामां सद्‌गुरुनी आज्ञाथी प्रवर्त्तवुं, तथा सद्‌-गुरुए उपदेशेली एवी जिनदशानो विचार करवो ते बेय निमित्त कारण छे. १३५.

उपादाननुं नाम लई,
ए जे तजे निमित्त;
पामे नहीं सिद्धत्वने,
रहे भ्रांतिमां स्थित. १३६.

सद्गुरुआज्ञा आदि ते आत्मसाधनना निमित्त कारण छे, अने आत्मना ज्ञान दर्शनादि उपादान कारण छे; एम शास्त्रमां कह्युं छे; तेथी उपादाननुं नाम लई जे कोइ ते निमित्तने तजशे ते सिद्धपणाने नहीं पामे, अने भ्रांतिमां वर्त्या करशे, केमके साचा निमित्तना निषेधार्थे ते उपादाननी व्याख्या शास्त्रमां कही नथी, पण उपादान अजाग्रत राखवाथी तारुं साचा निमित्त मळ्या छतां काम नहीं थाय,

माटे साचा निमित्त मळये ते निमित्तने अवलंबीने उपादान सन्मुख करवुं, अने पुरुषार्थरहित न थवुं; एवो शास्त्रकारे कहेली ते व्याख्यानो परमार्थ छे. १३६.

मुखथी ज्ञान कथे अने,
अंतर छुट्यो न मोह;
ते पामर प्राणी करे,
मात्र ज्ञानीनो द्रोह. १३७.

मुखथी निश्चयमुख्य वचनो कहे छे, पण अंतरथी पोताने ज मोह छुट्यो नथी, एवा पामर प्राणीमात्र ज्ञानी कहेवरावधानी कामनाओ साचा ज्ञानीपुरुषनो द्रोह करे छे. १३७.

दया, शांति, समता, क्षमा;
सत्य, त्याग, वैराग्य;

होय मुमुक्षुघट विषे,
एह सदाय सुजाग्य, १३८.

दया, शांति, समता; क्षमा, सत्य, त्याग, अने वैराग्य ए गुणो मुमुक्षुना घटमां सदाय सुजाग्य एटले जाग्रत होय; अर्थात् ए गुणो-विना तो मुमुक्षुपणु पण न होय. १३८.

मोहभाव क्षय होय ज्यां,
अथवा होय प्रशांत;
ते कहिये ज्ञानी दशा,
बाकी कहिये भ्रांत. १३९.

मोहभावनो ज्यां क्षय थयो होय, अथवा ज्यां मोहदशा बहु क्षीण थइ होय, त्यां ज्ञानीनी दशा कहीए, अने बाकी तो जेणे पोतामां ज्ञान मानी लीधुं छे, तेने भ्रांति कहीए. १३९

सकळ जगत् ते एठवत्,
अथवा स्वप्नसमान;
ते कहीये ज्ञानी दशा,
बाकी वाचाज्ञान. १४०

समस्त जगत् जेणे एठजेवुं जाण्युं छे, अथवा स्वप्नजेवुं जगत् जेने ज्ञानमां वर्त्ते छे, ते ज्ञानीनी दशा छे, बाकी मात्र वाचाज्ञान एटले कहेवामात्र ज्ञान छे. १४०.

स्थानक पांच विचारीने,
छठ्ठे वर्त्ते जेह;
पामे स्थानक पांचमुं,
एमां नहीँ संदेह. १४१.

पांचे स्थानकने विचारीने जे छठ्ठे स्थानके वर्त्ते, एटले ते मोक्षना जे उपाय कह्या

છે તેમાં પ્રવર્ત્તે, તે પાંચમું સ્થાનક એટલે મો-
ક્ષપદ તેને પામે. ૧૪૧.

દેહ છતાં જેની દશા,
વર્ત્તે દેહાતીત;
તે જ્ઞાનીના ચરણમાં,
હો, વંદન અગણિત! ૧૪૨.

પૂર્વપ્રારબ્ધયોગથી જેને દેહ વર્ત્તે છે, પણ તે દેહથી અતીત એટલે દેહાદિની કલ્પનારહિત આત્મામય જેની દશા વર્ત્તે છે, તે જ્ઞાનીપુરુષના ચરણકમળમાં અગણિત વાર વંદન હો! ૧૪૨.

શ્રીસદ્‌ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ.

સં૦ ૧૯૫૨ ના આશ્વિન વદ ૧,

ગુરુવાર નડિયાદ.

पत्र १४२

गुरुगमे करीने ज्यांसुधी भक्तिनुं परम स्वरूप समजायुं नथी, तेम तेनी प्राप्ति थइ नथी, त्यांसुधी भक्तिमां प्रवर्त्तता अकाळ अने अशुचि दोष होय.

अकाळ अने अशुचिनो विस्तार मोटो छे, तोपण टुंकामां लख्युं छे. एकांत प्रभात, प्रथम प्रहर, ए सेव्य भक्तिने माटे योग्य काळ छे. स्वरूपचिंतनभक्ति तो सर्व काळे सेव्य छे.

व्यवस्थित मन ए सर्व शुचिनुं कारण छे. बाह्यमलादि रहित तन, अने शुद्ध स्पष्टवाणी ए शुचि छे.

वि० रायचंद.

पत्र ३५५

चित्तमां कंइ पण विचारवृत्ति परिणमी छे तेम जाणीने, हृदयमां आनंद थयो छे. असार अने क्लेशरूप आरंभपरिग्रहना कार्यमां वसतां जो आ जीव कंइ पण निर्भय के अजागृत रहे, तो घणा वर्षनो उपासेलो वैराग्य पण निष्फळ जाय एवी दशा थइ आवे छे; एवो नित्यप्रत्ये निश्चय संभारीने निरूपाय प्रसंगमां कंपता चित्ते न ज छुटये प्रवर्त्तवुं घटे छे; ए वातनो मुमुक्षु जीव कार्ये कार्ये, क्षणे क्षणे अने प्रसंगे प्रसंगे लक्ष राख्या विना मुमुक्षुता रहेवी दुर्लभ छे, अने एवी दशा वेद्याविना मुमुक्षुपणु पण संभवे नहीं. मारा चित्तमां मुख्य विचार हाल ए वर्ते छे. एज विनंति.

१९५१ ना महा शुद २, रवि, मुंबइथी.

ल० रायचंदना प्र०.

क्षमापना.

हे भगवान्! हुं बहु भूली गयो, में तमारां अमूल्य वचनोने लक्षमां लीधां नहीं. में तमारां कहेलां अनुपम तत्वनो विचार कर्यो नहीं. तमारां प्रणीत करेलां उत्तम शीळने सेव्युं नहीं. तमारां कहेलां दया, शांति, क्षमा अने पवित्रता में ओळख्यां नहीं. हे भगवान्! हुं भूल्यो, आथड्यो–रझळ्यो–अने अनंत संसारनी विटम्बनामां पड्यो छुं. हुं पापी छुं. हुं बहु मन्दोन्मत्त अने कर्म रजथी करीने मलिन छुं. हे परमात्मा! तमारां कहेलां तत्वोविना मारो मोक्ष नथी. हुं निरंतर प्रपंचमां पड्यो छुं; अज्ञानथी अंध थयो छुं; मारामां विवेक शक्ति नथी अने हुं मूढ छुं, हुं निराश्रित छुं, अनाथ छुं. निरागी परमात्मा! हवे हुं तमारूं, तमारा धर्मनुं अने तमारा मुनिनुं

शरण ग्रहुं छुं. मारा अपराध क्षय थइ, हुं ते सर्व पापथी मुक्त थउं ए मारी अभिलाषा छे. आगळ करेलां पापोनो हुं हवे पश्चाताप करुं छुं. जेम जेम हुं सूक्ष्म विचारथी उंडो उतरुं छुं, तेम तेम तमारा तत्वना चमत्कारो मारा स्वरूपनो प्रकाश करे छे. तमे निरागी, निर्विकारी, सत्चिदानंदस्वरूप, सहजानंदी, अनंतज्ञानी, अनंतदर्शी, अने त्रैलोक्यप्रकाशक छो. हुं मात्र मारा हितने अर्थे तमारी साक्षीए क्षमा चाहुं छुं. एक पळ पण तमारां कहेलां तत्वनी शंका न थाय. तमारा कहेला रस्तामां अहोरात्र हुं रहुं, एज मारी आकांक्षा अने वृत्ति थाओ! हे सर्वज्ञ भगवान्! तमने हुं विशेष शुं कहुं? तमाराथी कंइ अजाण्युं नथी. मात्र पश्चातापथी हुं कर्मजन्य पापनी क्षमा इच्छुं छुं-

ॐ शांतिः शांतिः शांतिः

